

A szerkesztőség elnöke:

TOLNAI OTTÓ

Főszerkesztő:

BOZSIK PÉTER

Felelős szerkesztő:

PÁLYI MÁRK

A szerkesztőség tagjai:

JÓZSA MÁRTA, KRUSOVSKY DÉNES, LADÁNYI ISTVÁN,
MESES PÉTER, PATÓ ATTILA, RADICS VIKTÓRIA,
RAJSLI EMESE, SZEGŐ JÁNOS, SZERBHORVÁTH
GYÖRGY, SZILÁGYI ZSÓFIA, VIRÁG GÁBOR

Lapterv:

FENYVESI OTTÓ

Az EX Symposion Alapítvány alapítói:

BALÁZS ATTILA, KALAPÁTI FERENC, SEBŐK ZOLTÁN

Kiadja az EX Symposion Alapítvány

Szerkesztőség: Ányos u. 1–3., 8200 Veszprém

E-mail: bozsi@exsymposion.hu

Kéziratok: palyimark@gmail.com

www.exsymposion.hu

Felelős kiadó: Bozsi Péter

ISSN 1215-7546

© EX Symposion Alapítvány

Megrendelhető a szerkesztőség címén

Terjesztés: info@exsymposion.hu

Ára: 700 Ft

FOLYÓIRATUNK KAPHATÓ:

Budapesten: Írók Könyvesboltja, Andrásy út 45.

Veszprémben: Utas és Holdvilág, Szabadság tér 13.

Támogatóink:

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata
Veszprém Megyei Civil Hálózatért Közhasznú Egyesület

Nyomta:

ANZSU Kft., Sopron

Nyomdai előkészítés:

Pozitív Logika Produkciós Iroda Kft.

tartalom

Bretter Zoltán: Bolhám	1
Majoros Sándor: Apámmal az ócskapiacra	8
Ráczi Péter: Mint a folyók	11
Vladislava Vojnović: Kecskéfűl	15
Géczi János: Zsibvásár	24
Bozsi Péter: Bacchus az agorán	26
Silling István: Nyugat-bácskai búcsúk	31
Ladányi István: Piaci nap	36

Orcsik Roland: Bioavantgárd – Gangesz és Himalája ...	41
Feldmann Imre: Násztranyec	50
Molnár Eszter versei	52
Szeles Judit: A borrei vásár	54
Hizsnay Zoltán: Búcsú a vásároktól	59
Szokács Kinga: Girolamo siralmai	62
Péntek Orsolya: Jég	63
Pauljucsák Péter versei	64
Nagy Gabriella: Intarzia	68
Józsa Márta: Tengerünk – Egy másik part	70

Zalán Tibor: A piac	72
Mányoki Endre: Túl	78
Pintér Viktória: Műhely	80
Zeke Gyula: Kijárat	82
Kőrösi Imre: Röptében az újpesti piacról	84
Lövei Zsolt: Fej, láb, potroh	86
Nemes Z. Mária: Káoszetika	92
Balázs Attila: Cédrus és Ciprus	93
Tolnai Ottó: A pestis óta	96

Az előző belső borítón
Bozsi Péter bevezetője olvasható.

Számunkat Fogarassy Fanny
fényképfelvételeivel illusztráltuk.

A hátsó belső borítón *Ember Sári* és *Szemző Zsófia*
Por meg pára című kiállításának anyagai láthatóak.

Van, amek csak beszélgetni jár ki, mondja a magát,
hogy mit hallott, vagy hogy mi van Amerikával, meg az
orosokkal, hogy mi lesz, meg nálunk is hogy mi van,
etessük ezeket az arabokat meg négerket, mindenre van
pénz, csak a népnek nincs. Ezekkel nem beszélünk, ha
nagyon belekezd, akkor elküldjük, hallja, menjen innen,
ne politizáljon itt, menjen innen, ha nem vesz semmit,
ne tartsa föl a sort. Nincs is sor. Nincs hát, mert senki
sem mer idejönni, amég maga itt van. Vagy a belügynek
dolgozik, vagy csak olyan buta okos. A piacon lehet már
beszélni mindent, hagyják, csak az Öreget nem szabad
bántani.”

LADÁNYI István

„...ahelyett, hogy a kényelmesebb utat választottam volna, nyugodtan fényképezhetném a nyüzsgő piacot, ameddig akarom, így meg féltém a semmitől, mert őszintén, hát mi a fene lesz azon a képen, ha egyszer tők üres minden és sehol egy lélek, próbáltam elképzelni az egészet, de nem ment, a képnek a széleit még valahogy láttam is, vagy éreztem inkább, olyan volt, mint amikor lehunytam a szemem, hirtelen semmi nincsen, csak egy nagy, szurokfekete valami, még az arcod helyén is az van, de közben az ember azért érzi a kereteket, mert ezt a sötétséget közrefogja a fejtető, az arccsont, az áll, csak éppen a sötétség túlnyúlik, előre, ahol már maga lehet, nem korlátozza semmi, és onnantól minden csak vacogás.”

LÖVEI Zsolt

9 771215 754002

ESZMÉK ZSIBVÁSÁRA. IS

Állatvásár, bazár, bolhapiac, búcsú, fekete piac, lengyel piac, ócskapiac, ószer, tejpia, vásár, zsbivásár, sőt cirkusz és fesztivál – erről szól a fölkerés. Hogy ezekről írának a szerzők.

A szám ötletgazdája és egyben kijelölt koordinátora megbetegedett. Leszokott a dohányzásról, „nem bírja a zsebem, muszáj”, mondta a telefonba. És a dohányzásról való leszokás – én, aki bármikor, bárhol le tudok szokni, csak tudom! – mindenféle nyavalyákkal jár: depresszió, féktelen zabálás és az amúgy is meglévő súlyfölség tovább növekedésétől való rettegés, melankólia, életuntság, munkaundor, kishitűség. Ráadásul nem csak szerkesztőm betegedett meg, hanem a számítógépe is. Már a káoszelmélet előtt tudta a bölcs nép, hogy a káosz mélyén valamiféle sajátos rend uralkodik. A baj csőstül jön, akit ver az isten, azt rugdossa is, mondjuk, ha baj baj hátán ér bennünket. A káoszelmélet pedig kimondja: ha lezuhan egy repülőgép, akkor sokkal nagyobb esélye van annak, hogy lezuhan még egy, mint egyébként.

Igy rám maradt ennek a bevezetőnek a megírása (is), mint afféle társkoordinátornak.

A piac szavunk olasz eredetű, horvát és/vagy szerb közvetítéssel került a nyelvünkbe, a vásár perzsa jövevényszó, az ósmagyar korban honosodott meg, pontuszi kereskedők révén, a bazár újperzsa, a németből vettük át. Migráns szavak. Dédelgetem, simogatom őket. A szerzők némelyikét szép szóval, némelyiket szókorbáccsal vettem rá az együttműködésre. Írtak ezek mindent. Körbeírták a világot. India bazarjaitól Vajdaság, Horvátország, Magyarország, Olaszország, Németország, Törökország, Tunézia (ócska)piacain át egészen a Szilícium-völgy számítógép-ószereig van itt minden, mint... mint a búcsúban. A (bolha)piacok, vásárok azonban nem csak a szükséges és szükségtelen élelmiszerek, különféle fogyasztási cikkek és csetreszek átvételéről szólnak, hanem beszélgetések, pletykák, hírek színterei, eszmék cseréinek agórái vagyis. S ez a forgatag az eszmék mellett az érzelmek forgataga is: szerelmeké csakúgy, mint vesztéseiké – érzések csepcselése, múlhatatlanul kido-básra ítélt. Erről szól a Zsbivásár című számunk. Óvja Pallasz Athéné, aki többek között a művészetek istennője, e szám szerzőit, akik egyéb munkáikat tették félre kedvünkért, hogy ez a szám létrejöhesse. Áldja meg őket Szalézi Szent Ferenc, az írók és Szent Brigitta, a költők védőszentje. Fogarassy Fannyt pedig, akinek fotóival illusztráltuk a lapot, oltalmazza a szentként tisztelt Veronika, kendőstül.

A piacozókat, a vásározókat, a bazárosokat meg védje továbbra is Hermész, Mercurius és Assisi Szent Ferenc. A vásárlókat meg Ananké, a szükség istene, vagy Fortuna, aki tuggyukki.

Még valami.

A zsbivásár „zsb” előtagja ismeretlen eredetű, és a tolvaj jelentéssel bírt. Bár nem tudom, mi következik ebből.

BOZSIK Péter

POR MEG PÁRA

Vázák, tálak, cseppkövek, kristályok, hegyek. Tárgyak, melyek úgy jelennek meg, mint valamiféle ismeretlen távoli kultúra emlékei, mint egy megkövült pillanat. Ahhoz hasonló ez, ahogy a kerámia tárgyak égetése során rögzülnek a puha agyagot formáló érintések. Egy olyan fluid állapot merevedik ki, ahová már nem lehet visszatérni; puha gondolatok kőkeménnyé szilárdulnak – pont ahogy a tág értelemben vett emberi kultúra formái is kialakulnak.

Ezeknek a leletszerű tárgyaknak valójában azonban nincs saját történetük, a kerámiákon látható törések és repedések nem a sokévnnyi használatból keletkeztek, a cseppköveket, az apró kavicsokat és a hegyeket nem a természet formálta, a sziklafalat nem az eső mosta tisztára. Ezek a tárgyak csak mímelik a rájuk rakódott történeteket, és így teret adnak annak, hogy másként tekintsünk rájuk, hogy valójában belenézünk egy kerámia váza üres tekintetébe, vagy egy széttört tál repedései közé.

A kiállításon a törések és javítások hangsúlyos elemként jelennek meg. Az alkotók a kerámiáikban nem fedik el ezeket a sérüléseket, hanem elválaszthatatlan alkotóelemként tekintenek rájuk, vagy akár kifejezetten kihangsúlyozzák azokat. Így rajzolnak ki a tárgyak egy eltűnt, fiktív kultúrát. A leletek alatti puha felület, a kék szőnyeg lehet egy ásatáson vagy múzeumban szortírozáskor, jelölhet folyót, amely a partjára mossa ezeket a tárgyakat, vagy lehet akár egy bolhapiacra a portéka alá terített ponyva, amelyre az árus kipakolja egy elmúlt korszak immáron fölöslegessé vált eszközeit és díszeit.

(Meir FELDMANN–SZALAI Borbála)

BOLHÁIM

Bolháimnak – a valaha meglátogatott piacoknak, vásároknak, valamint a hozzájuk kapcsolódó emlékfoslányaimnak – a csipegetése sajnálatosan hiányos lesz. Kimarad egyebek mellett a pécsi vásár, ahol szinte minden vasárnap megfordulok, vagy a virtuális piactér, ami való világomat oly’ gyakran átrendezi és átértelmezi.

Kolozsvár, Ószer, 1968–1982

A románok is ószernek ejtik és „Oser”-nek írják, és a közelmúltig szinte változatlan formában őrizte gyerekkorom hangulatát. Talán 1982-ben jártam itt utoljára, s nem vásárlóként, hanem eladóként. Abban az évben édesanyámat már kirúgták az iskolából, ahol történelmet tanított süketnéma gyerekeknek, akiknek általában nincs időérzékük. Én sem jártam már egyetemre, mert figyelmeztettek, hogy jobb lesz nekem mondvacsinált okot keresnem, hogy hiányzások miatt kirúgjanak, semmint hogy kifizessem a taníttatási költségeimet, amikor bejelentem, hogy Magyarországra távozom. Ekkoriban a fiatal értelmiségiek számára egyetlen bevételi forrásként elérhető tejhordásból tartottam el magam. (Egy másik korban aztán kiderült, hogy a tejhordók munkaerőpiaci monopóliumát kezében tartó – igen tehetséges – művész a titkosrendőrségnek dolgozott.) A polgári Kolozsváron nem csak nem volt szabad telefonálni délután három és öt között – hiszen ez a szieszta ideje –, de az üveg tejet is az ajtó elé vittem minden hajnalban. Kiegészítő jövedelemként

az Ószeren adogattam el azokat a tárgyaiamat, amelyekre előreláthatóan nem lesz több szükségem, és az antikváriumba vittem azokat a könyveket, amelyeket nem akartam határokon át magammal hurcolni. Így esett áldozatul az áttelepedésnek a MEM (Marx–Engels Művei), amit azóta is bánok.

Akkoriban viszont dühösen utasítottam el a marxizmust, aminek egy szemináriumi dolgozatban írásos bizonyítékát adtam. Még ma is emlékszem a címére: „Engels tételei a dialektikus materializmusról négy felvonásban és azok cáfolata öt és fél levonásban”. A dialektikus és történelmi materializmust oktató tanárom, B. S. (később a magyar nemzetiségi oktatás hőse) komolyan meg is fenyegetett érte: „Vegye tudomásul, hogy vagy a pályán focizik, vagy el lesz távolítva az egyetemről.” Aztán fogta antimarxista zsenyémet, szépen kijegyzetelte és önként elsétált vele a Securitatéhoz, hogy rendszerellenes nézeteimről jelentsen. Mindezt persze jóval, huszonnyolc évvel később tudtam meg, amikor Bukarestben az Állambiztonsági Archívumban kikértem a rólam készült megfigyelési dossziémat. Hálás is vagyok egykori tanáromnak, az ügynököknek és ószereseknek, hogy átmentették számomra egykori életem megkopott vagy teljesen elfeledett emlékeit.

Feketető, 1977–1982 és 1982-től napjainkig, hosszú megszakításokkal

Annak idején hímzett subát, nemrégiben pálinkafőzőt vettem itt magamnak. Négy évszázados múltra tekint vissza Délnyugat-Európa legnagyobb vására, amit minden október második hétvégéjén tartanak. Eredetileg leányvásár, és arra volt hivatott, hogy a hegyekben, egymástól nagy távolságra lakó fiatal párokat még a tél beköszönte előtt összehozza, s ezt a romantikus funkcióját is őrizte még némiképpen fiatal koromban, amikor a helybéliek megengedték, hogy az egész napos vásárolás után meghúzzuk magunkat éjszakára a szénapadlason.

Egyébként is tobzódtam a népi kultúrában, miközben távolról szaglott rólam, hogy az urbánusok táborába tartozom.

Szüleimmal gyakran jártuk a falvakat, olykor a feketetői vásárt, népi tárgyakat, festett máramarosi tányérokat, cirkalmasan és aprólékosan díszített guzsalyt, faragott román ládát vagy magyar tulipánosat, üveg- és agyagbokályokat halmozva föl. Én legfőképpen a táncházba járást kedveltem, nem titkoltan párkapcsolat-építési célzattal. Semmiféle gondot nem jelentett számomra, hogy mindközben szerkesztettem az *Echinox* című háromnyelvű diáklapot, amelyik 1980-ban Heidegger-számot adott ki, és egy másik alkalommal én írtam bátran, álnév alatt, a *népiesch* Sütő Andrásról ledorongoló kritikát.

Én nem éreztem semmiféle szorongást a két kultúra közötti átjárás közben, a külvilág azonban igen. (1990-ben, Andrásfalvy Bertalan, az első szabadon választott kormány kulturális miniszter-jelöltje szintén az egyoldalú népiességre építette programját, amikor az iskolákba kötelezően be akarta vezetni a tárogatón való játék oktatását és a tornaórakon a métát. Május 23-án, a magyar parla-

mentben nekiszégeztem a kérdést: „...nem egészen értem azt a népiességet, amelyre miniszterjelölt úr hivatkozik. Vajon ez az, amit a néprajz feltár, a táncház és a tulipános láda és a lajbi? Vagy pedig az, amit a nép éppen művel: a diszkó, a dzsessz, a rock, a farmer-nadrág? Vajon melyik népiesség lesz művelődéspolitikánk ihletője?”)

A túlélésre berendezkedett romániai magyar társadalom a folklorizálódásban keresett menedéket. A román titkosrendőrség pedig jól érzékelte a belső törésvonalakat. A népieseket eleve véres magyar nacionalistáknak tartotta, akiket üldözni és korrumpálni, beszervezni kell, az urbánusokat viszont jellegzetesen zsidó kommunistáknak, akik a népiesekkel szembeni ellenérzéseik okán amúgy önként fognak kollaborálni, de a biztonság kedvéért őket is figyelni és ezáltal biztatni kell.

Nyilván akkoriban semmit nem éreztem és nem is értettem mindebből. Jóval később, amikor alkalmam volt a titkosrendőrség archívumát kutatni, akkor bukkantam rá erre a

megjegyzésre, amit hajdanán egy szT-tiszt vetett papírra, egy számára elképzelhetetlen jövő okulására.

Románia, Gyimespalánka (Palanca), néha

Azért kerül ide ez a falusi kis vásár, mert enél jelentéktelenebb aligha létezik. Kivételes alkalomkor vásárolok itt bármit is, például filléres kínai dorkót, mert az enyém éppen elszakadt. (A vidék számomra második otthonom má vált – sőt egy palánkai román erdőkerülő kúriájában tartottam első esküvőmet, no de ez másik történet). Palánka az első bákói település a volt Monarchia határán, az „ezeréves határon” túl, a Rákóczi-váron is túl – vagyis dagadó honfikeblet vagy szottyadt honfibút errefelé már nem tapasztalni. Van viszont a vásárban *mici* (ejtsd miccs; jelentése: kicsike), a csevap román változata, amit nem mulasztok el fogyasztani egyetlen román vásárban sem, különösképpen Mangalián, a tengerpart melletti hajnali hús piacon vásárnaponként, ahol zöldségeket vásárolok. A mangaliai helyi hírmondóban jobb híján ki is neveztem magam díszpolgárnak.

Kénytelen vagyok tehát a román néplélekkel foglalkozni (amelynek legjobb kifejezője a pacalcsorba, de a *mici* is lényeges alkotóeleme). Két idézet erejéig átadom tehát a szót Vintilă Mihăilescu antropológus barátomnak, aki a téma szakavatott ismerője, A Román Paraszt Múzeumának volt igazgatója.

„[Ion Luca Caragiale drámaíró] *sui generis* filozófusként sajátos, nemzeti (vagy körzeti) jellegű egzisztenciális kategóriát vázol föl, amelyet a jelentéktelenség szóval címkézhetnénk. Az egzisztenciális jelentéktelenség maga az élet jelentéktelen állapota, ami ugyanolyan távol áll a keresztény »híváságtól«, mint a racionalista »abszurdtól«. Arról a jelentéktelenségről van szó, hogy az életnek nincs végő és állandó értelme, így sokkal inkább játékos bölcsességgel lehet megélni, mint depressziósan vagy nihilistán.”¹

És akkor jöjjön itt egy hamisítatlan Caragiale, az életből ellesve: „Elhatároztam, hogy vállal-

kozásba fogok, tudod, ezekkel a lakókocsikkal, az út mentén, árulok mindenfélét, ahogy Nyugaton is szokás. *Mici*, kolbász, ilyenek, szeretik a románok. Na, hát ezt nem lehet! Vagyis lehet, de csak rengeteg jóváhagyással, adóval, kell, hogy legyen vécé a lakókocsiban meg zuhany. A németeknek nincs ilyenjük. Érdeklődtem, találtam is olyan lakókocsit, ahol volt vécé és valami zuhany is, csakhogy nálunk azt írják elő, hogy a zuhanynak másfél köbméteresnek kell lennie, meg effélék. Azok a német zuhanyok túl kicsik. Találtam valakit a polgármesteri hivatalban, aki rendkívül kedves volt, meghallgatott, azt mondta, nagyon jól hangzik, és menni fog. Így szólt: »Meg kell próbálnia, elképzelhető, hogy többet fog keresni, mint amennyi bírságot mi kiszabunk. S ha megy, akkor legalább nekünk is van indokunk rá, hogy megváltoztassuk a szabályozást.«²

London, Petticoat Lane (Alsószoknya út), 1990

Ahogy angoléknál megszokott, ez egy ősrégi vásár, ami kétes hírnevét már elnevezésében hordozza: „Az út elején ellopják az alsószoknyádat, majd a végén eladják neked.” Az alsószoknya azonban arra is utal, hogy elsősorban ruhavásár volt itt. A tisztaeszleári vérvád-per évében, 1882-ben, a politikai antiszemitizmus megerősödése elől menekülő, kelet-európai zsidó bevándorlók telepedtek le a negyedben és bekapcsolódtak a helyi ruhagyártásba, ami a vásárnak is új lendületet adott. Az 1970-es években aztán újabb bevándorlók érkeztek, ezúttal Indiából és Ázsiából. Amikor ott jártam, sok törököt láttam és arabokat, ruha- és szőnyegboltokat. A Petticoat Lane a keleti bazárt hozza el Londonba. Régi vágyam teljesült, amikor vettem itt magamnak egy bőrtáskát, amellyel nagyon intellektuálisan néztem ki.

Frissen vásárolt táskámhoz illően találkoztam a *London School of Economics* magyar ille-

1 „Țară lui Caragiale și reabilitarea lui Mitică” (Caragiale országa és Mitică rehabilitálása). *Dilema veche*, 2012. november 8–14. (Nr. 456.)

2 „Romănul liber-schimbist” (A szabadon változó román). *Dilema veche*, 2012. november 1–7. (Nr. 455.) (A „liber-schimbist” – vagyis szabadon változó – Caragiale kifejezése, az alkatilag állandó változásra hajlamos, a helyzetekhez folyamatosan alkalmazkodó emberre utal.)

tőségű tanárával, aki remek, klubtagoknak fenntartott whiskyvel rendelkezett, igaz, csak nyalatnyi mennyiségben kínálta, hiszen ő is csupán egy liter, címkézetlen palackkal kapott évente, a tagsági díj fejében. Lazán cseveghettem az angol konzervatív úriember stílusát híven megformáló Gyurkával. Azt képzeltem erről a lazaságról, hogy valamiféle közösen osztott liberális nézet az alapja. Milyen más volt ez, mint későbbi tweetje arról, hogy a bevándorlókat a határon kihelyezett disznófejekkel kell elijeszteni, vagy az, ahogy európai parlamenti képviselőként megvédte gazdája „illiberális demokráciáról” profétáló elméletét.³

A táska őrzi a vásár hangulatát és emlékét egy azóta szétesett világnak, melyben a liberalizmus amolyan rendszerváltó konszenzusnak látszott. De a táska és ő ugyanúgy koptak el. Az idő könyörtelenül elemészette a rendszerváltás intellektuális tartalmát, sőt a '89-et megelőző időszakhoz fűződő nosztalgia élőbb, mint amilyen a '89-et követő évekhez valaha is fűződhet.

Amszterdam, '90-es évek eleje, többször

A Waterlooplein a helye az amszterdami bolhapiacnak, közvetlenül a Nemzeti Opera és Balett épülete mögött, a Rembrandt Ház Múzeum és a portugál zsinagóga közelében, két csatorna között. 1893-ban a város legnagyobb és leghíresebb zsidó vására működik itt. A '60-as-'70-es években általános bazárrá válik, s elsősorban a hippi, ifjúsági kultúrát tükrözi. Ezt a jellegét mindmáig őrzi, és persze számos itt kapható tárgy a marihuána fogyasztásához kapcsolódik.

De nem a marihuána, hanem az 1968-ból eredeztethető baloldali-liberális, főként pedig individualista kultúra és az általa kitermelt nyílt társadalom itt a fontos.

Az elmúlt ötven év legnagyobb paradoxona ugyanakkor az, hogy ugyanaz a kultúra fordul önmaga ellentétébe, amely annak előtte

az egyéni szabadság és jólét kiteljesedését hozta el. Leszek Kołakowski lengyel filozófus önmérgezőnek nevezi ezt a kultúrát,⁴ s ebben a történelemnek ugyanazt a vastörvényét vélem fölfedezni, mint amit Montesquieu leírt *A rómaiak nagysága és hanyatlása* című remekműben: ugyanazok az erények, amelyek egykor a római birodalom kialakulásához vezettek, később, a megváltozott helyzetben a bukását is előidézték.

Folytatva Kołakowski gondolatát, Ivan Krasztev liberális bolgár politikatudós kései modernitásunkat öt forradalom eredményének tekintti: (1) A hatvanas évek kulturális forradalma az egyént helyezte a politika középpontjába. (2) A nyolcvanas évek piaci forradalma delegitimálta az államot mint gazdasági szereplőt. (3) 1989 forradalmi az egyéni jogok és piacgazdaság összeegyeztetésének lehetőségéről győztek meg mindenkit, és ugyanavval a lendülettel a történelem végére is ráleltek. (4) A '90-es évek infokommunikációs forradalma az egyének számára újabb és újabb kommunikációs lehetőséget nyújt (s jelenleg, ennek egyik végpontján, a közösségi élményoptlékot kínálja). (5) A 2000-es évek neurobiológiai forradalma rámutatott, hogy az érzelmek manipulációjában milyen politikai lehetőségek rejlenek.⁵

Ezek a forradalmak kezdetben mind-mind a további demokratizálódás irányában hatottak, ma viszont az illiberalizálódást segítik elő. A liberalizmus mindinkább az egyéni jogvédelemre szűkölt, és úgy győzött, hogy elveszítette a csatát.

A hidegháború vége elhozta az egyén számára a langyos békét, amikor meglévő jogainak védelme nem oly' fontos számára többé, s már csak marginális kisebbségek küzdenek a kibővítésükért, viszont az atomizálódott társadalom embere számára lényegessé vált az összetartozás valamilyen tudata, s a mindinkább kiterjedő középosztályosodás állami, egzisztenciális védelme, a lecsúszás veszélyének elhárítása a globalizált gazdaságban.

3 „Még az is feltételezhető, hogy egy évtized múlva a tusnádfürdői beszédet a szükséges változás vakmerő/bátor előfutáraként fogják emlegetni.” Zubor Zsolt: „A liberális megszorító jelző» – Konzervatívok az Orbán-beszédről”. Hvg.hu, 2014. július 30. (http://hvg.hu/itthon/20140730_Tusnavanos_korkerdesek)

4 „A modernitás végtelen pere”. *Comitatus – önkormányzati szemle*, 1997/11. 3–4. o. V. Sz. L. ford.

5 „Europe's Democracy Paradox”. *The American Interest*, 2012. március–április (vii. évf. 4.).

Ivan Krastev egyfajta következtetésként mondja: „az önmagát veszélyeztetettnek érző többség – amelyiknek mindene megvan, következőképpen mindentől fél – az európai politika fő erejének lépett elő. Az illiberális konszenzus nem korlátozódik a szélsőjobb radikalizmusára, hanem maga az átváltozott európai⁶ fősodor. Nem az a fenyegető, amit az európai szélsőségesek mondanak, hanem az az igazán veszélyes, amit az európai politikusok nem mondanak többé: például az, hogy a sokszínűség jó Európának.”⁷

1968 kulturális hangulatát (amelyről még a középiskolában dolgozatot írtam és tápláltam magamban a meg nem élt múlt nosztalgiaját) még őrzi az amszterdami bolhapiac, miközben az a világ, amely az alapjain létrejött, éppen megrendülni látszik körülötte.

Berlin, 1984, 2009

1984-ben jártam először Nyugaton, pár napra, Nyugat-Berlinben. Ekkor ismerkedtem meg az IBM PC-vel és Beate Uhse videójával, azaz a számítógéppel és a pornóval, az intellektuális és szexuális szabadság e két vitathatatlanság, noha sűrűn vitatott szimbólumával. Mindkettőnél érdemes kicsit elidőzni, de a pc-vel majd később foglalkozom.

Beate Köstlin vad kislány volt és igen felvilágosult nevelésben részesült. Apja támogatta repülés iránti szenvedélyét, ami kezdetben abban nyilvánult meg, hogy csirketollakból összeragasztott szárnyakkal ugrált le a családi ház verandájáról. Később azonban a gyermeki lelkesedés felnőttkori passzióvá érett, és tizenhét évesen Beate lett az első női műrepülő Németországban. A második világháború idején a Luftwaffe kötelékében szolgált mint civil repülőgépszállító. 1945-ben kalandos körülmények között menekült el egyéves fiával az ostromlott Berlinből és vett búcsút örökre a repüléstől, mert a Luftwaffe volt tagjai számára ez tiltott foglalkozássá vált. A fiatal anya a háborút követő években a feketepiacon próbált megélni és fiának enni adni, úgy, hogy házról házra járva

hiánycikkkel kereskedett. Közben céget alapított és a meglátogatott asszonyokkal trécselt, megismerkedett szexuális gondjaikkal és ismétlődő panaszukkal, hogy a frontról hazatérő férfiak minden teketória nélkül teherbe ejtették őket. Ekkor felidézte orvos édesanyja szexuális felvilágosító tanácsait és összeállított egy kis füzetecskét a szexuális higiénéről és a fogamzásgátlás módszereiről (*Pamphlet X*), amit harminckétezer példányban sikerült értékesítenie.

Az egykor sikeres műrepülő Beate Uhse hamar sikeres üzletasszonnyá vált, akit heves levelekkel ostromoltak, hogy a szexualitásra vonatkozóan adjon felvilágosítást, és élénk érdeklődés mutatkozott az általa forgalmazott tárgyak iránt – mint például a gumióvszer –, amelyek a szexuális higiénét voltak hivatottak szolgálni. Így nyitotta meg 1962-ben a világ első szexboltját. Régi álmát valósította meg 1996-ban, amikor létrehozta Berlinben a Beate Uhse Erotikus Múzeumot. 1989-ben, a berlini fal leomlásának évében, a szexuális falak ledöntésének elismeréseképpen Beate Uhse-Rotermundot kitüntetik a Német Érdemkereszttel.

Közvetetten ez a Beate Uhse gyakorolt rám intellektuális hatást, amikor a nyolcvanas évek végén *Pornográfia* címmel indítottam kurzust a pécsi egyetemen, amelynek keretében a szólásszabadság alkotmányos szabályozásával foglalkoztam.

2009-ben, amikor egyszer megint Berlinben jártam, a *Museuminsel* közelében megtaláltam a hajdani feketepiac bolhásított változatát, ahol most leginkább volt szovjet relikviákat, kitüntetések és egyenruhát, egyszóval katonapornót lehetett vásárolni. Ennek ellenére magam is találtam itt valamit, ami azért szoftabb változat: vettem magamnak egy számovárt.

A nyugat-berlini feketepiacról viszont még eszembe jutott valami. „A harmadik ember” című, 1949-ben készült brit *film noir*. Orson Welles érzéketlen csempészt alakít benne, aki kábítószerrel kereskedik. A film a demarkációs vonalakkal megosztott Berlinben játszódik. És Orson Welles egy adott pillanatban, Machiavellire gondolva, tömören és rettenetesen gonoszán megvilágítja a politika és

⁶ Tegyük hozzá, azóta az amerikai is...

⁷ Uo.

a műsák viszonyának megszokottól eltérő kapcsolatát, amit a forgatókönyvből kilépve, ő maga improvizál. „Tudod, mit mondott az a fickó Itáliában – a Borgiák alatt harminc évig háború, terror, gyilkosság és vérengzés volt részük, de közben megteremtették Leonardo da Vincit, Michelangelót és a reneszánszot. Svájcban volt testvéri szeretet, ötszáz év demokrácia és béke, és mit hoztak ott létre? A kukkos órát.”

Valahol a Szilícium-völgyben, 1990

Ahogy már az előbb említettem volt, az első találkozásom a személyi számítógéppel Nyugat-Berlinben történt. Az IBM által gyártott és 1981-ben piacra dobott gép – COCOM-listas (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls, azaz a nyugati országokból exportálni tilos termékek) eszköz lévén – kizárólag csempészárúként kerülhetett egy szocialista országba, amire egy nyugati barátom később vállalkozott. Én azonban nagyon vágytam rá, azért is, mert a kolozsvári iskolában már a hetvenes évek közepén tanultam lyukkártyás programozást, és soha nem múló szerelemben estem az informatikával. A két nagy, 5,25 colos meghajtó egyik hajlékonylemezen a DOS futott, a másikon a Microsoft Word Charles Simonyi által kidolgozott 2.0-ás verziója.

Laptopot 1990-ben vásároltam, amikor először jutottam ki hosszabb időre az Egyesült Államokba. San Franciscóban, az egyik helyi újságban fölfedeztem egy hirdetést a közelben tartandó „elektronikai bolhapiacról”. Valahogy eljutottam egy kietlen, inkább pusztaságnak nevezhető vidékre, ahol néhány szegényes sátorban valóban árultak mindenféle használt és új kutyut, egyebek mellett azt a „noname” laptopot, amelyik alighanem elsőként jelent meg a Magyar Országgyűlés termében, és olykor az üléstermi tévéközvetítéseken is látható volt.

Akkor még nem, amikor igen rövid és némiképp zavaros szűzbeszédemet tartottam a sajtószabadság védelmében.

Az Országgyűlésben, 1990. május 27-én ismertette Kulin Ferenc a médiaháború hadüze-

netét: „Az Országgyűlés kulturális, oktatási, tudományos, televízió- és sajtóbizottsága a beérkezett észrevételek alapján is felhívja a Magyar Televízió műsorszerkesztőségének a figyelmét, hogy az Országgyűlés eseményeinek hű közvetítésére nagyobb gondot fordítson. Véleményünk szerint a demokratikusan,

szabandon választott Országgyűlés kormányának bemutatkozása, eskütétele, a kormányelnök beszéde az egész nemzetet érintő sorsfordító esemény volt. Ezt a különleges jelentőségű, túlzás nélkül történelminek nevezhető emelkedett pillanatot egy nemzetközi kupamérkőzés közvetítése miatt megszakítani, háttérbe tolni, feldarabolni súlyos vét-

ség volt, amely nem szolgálta azokat a nemzeti célokat, amelyekért a magyar társadalom a Magyar Televíziót fenntartja.”

1990. május 23-án játszották Bécsben a Milan–Benfica Európa Kupa (Bajnokok Ligája)-döntőt, amelyet Frank Rijkaard góljával az olaszok nyertek meg. A '89/90-es kiírás utolsó

mérkőzése nyolc órakor kezdődött, szerencsétlen módon éppen akkor, amikor az első demokratikusan választott parlament képviselői a magyar kormány hivatalba lépését követették előben, az ülésteremben, a helyzetnek megfelelő ájtatossággal. A Magyar Televízió szerkesztői pedig tanácstalanul rágták a körműket, de végül, hosszas hezitálás után a

programban meghirdetett, valamint jóval szórakoztatóbbnak ígérkező meccs közvetítése mellett döntöttek, s lekeverték a magyar kormányt a képernyőről. Csurka István blaszfémiaát kiáltott. Értelmezése szerint a frissen fölesküdtött kormányt nem csak a képernyőről, hanem a történelemből is kiiktatták. Fölszólította tehát a szakbizottságot, hogy azonnal részesítse feddésben a Magyar Televíziót, ami aztán egy, a nyilvánosságot kizáró, alkalmasint hallatlannak számító ülésen meg is történt.

Csurka István azt szorgalmazta akkor, ami azóta fényes sikerrel megvalósult. A „közszolgálati” médiát „kormánybiztosgálativá” akarta változtatni. Ez ellen tiltakoztam akkor és állok elképedve ma: mintha életem, egy rövid átmeneti szakasz után, önmaga múltjához tért volna vissza, a hegeli dialektika ábrázolása végett. (S ha már a dialektika ennyire fontos szerepet játszik ebben az írásban, megemlítem, hogy amikor a magyar parlamentben azt mondtam, „a valóság úgy van, hogy már át is csapott”, a jegyzőkönyv tanúsága szerint „mozgolódás” támadt a teremben.)

Csurkával később – igaz, jelentősen korlátozott – munkakapcsolatom alakult ki az informatikai albizottságban. Kevesen tudják róla, hogy élénken érdeklődött az informatika iránt, én azonban megerősíthetem, hiszen tapasztalhattam, milyen csodálattal adózott laptopomnak.

A figyelmes olvasó talán észrevette, hogy elmulasztottam közölni, mi az, amit Amszterdamban vásároltam. Nos, ez azért történhetett így, mert rézcshilláromhoz nem vettem meg a villanykörtét tartó rudacsát takaró csövet, ami általában műanyagból készül és a szélein lecsorgó gyertyát formáz. Elviselhetetlenül ronda, népiesen szólva berman-csővel (helyesen: Bergmann) szokás helyettesíteni, amit *bonfáj*errel (vasfűrés) vágnak méretre, s ami a végeken szőrössé teszi. Amszterdamban találtam volt szép, üvegből készült, polgári darabokat, melyekre akkor sajnáltam a pénzt. A megvásárolt dolgok és az elszalasztott tárgyak ugyanannak a folytonosságának két, egymásba hajló végében állnak. Eszméket, embereket, eseményeket idéznek az idők egyvelegében.

APÁMMAL AZ ÓCSKAPIACON

Az igazság legalább annyira fájdalmas, mint amennyire félelmetes, mondta anyám félig kioktató, félig számonkérő hangon. Nem ezeket a szavakat használta – sosem beszélt ilyen kacifántosan –, és a mondandójának sem ez volt a lényege, de hogy valami ilyenre akart rávezetni, az több mint biztos. Komoly gondok vannak apáddal, árulta el végül, és nekem más nem is kellett ahhoz, hogy megértsem: a baj sokkal súlyosabb annál, mint amikor az öregemet elfehéredve, verejtékezve találtam, és a narancssárga Zastava 750-esembe ültetve padlógázzal száguldtam vele Topolyára, a kórházba.

Most nem fenyegette az infarktus. Az udvar végében az öreg diófa alatt üldögélt, ami a mellette lévő budi nyújtotta tápanyagforrását hasznosítva csaknem a fél eget beborította. Apád elvesztette az életkedvét, folytatta anyám, nem okozva ezzel semmilyen meglepetést, mert magam is láthattam azt a kétségbeesett vergődést, amit az öregem a nyugdíjba vonulása után vitt véghez. Ikarusz sem zuhanhatott akkorát, miután megcsiklandozta a Napot, mint ő, miután a nyugállományról szóló végzést megkapta, pedig előtte még tele volt tervekkel, elképzelésekkel. Elhatározta például, hogy teljesen bevakolja a budit, mert telente a hézagosan összeillesztett téglák között úgy süvöltött át a szél, ahogy egy vidám nóta a pánsípon. Térdmagasságig jutott a cementezéssel, aztán ugyanúgy abba hagyta, ahogy a húsvét-szigeteki népek a szoborfaragást. Lehet, hogy arra gon-

dolt, minek kapkodni, amikor annyi az idő, mint a tenger, de a halogatást bearanyozó játékos jókedv végül keserű nemtörődömséggé aszalódott. Úgy járt, mint a túl sokáig napon hagyott magvaváló szilva: használhatatlan, visszataszító képződmény lett, amit még az örökké heccelődő, szemtelenkedő bögölylegyek is elkerültek.

Ez így nem mehet tovább, húzta meg anyám a végkövetkeztetés képzeletbeli záróvonalát, aztán előrukkolt az ötletével. Apád évek óta nem mozdult ki a faluból, megpunnyadt, legatyásodott, nincs olyan ruhája, amiben, ha úgy hozza a sors, eltemethetnénk. Nézz rá, most is abban a kiülepesegett trénerkában ücsörög, amit még te vettél neki a szakszervezeti vásáron. Ebben fektessük a koporsóba?

Elnézegettem egy ideig apámat, és lassan fölfogtam a feladat nagyságát: valahogy meg kell oldanom a fölruházását, ami a világegyetem egyetlen szóba jöhető helyszínén, a szabadkai Ócskapiacon mehet végbe.

Nem olyan régen múltak el azok az idők, amikor bentlakó diákként minden héten megmártóztam ennek a furcsa vásárnak az észvesztően izgalmas és változatos forgatagában. A péntek volt a fő piacnap, ilyenkor, mint a legyek a tavaszi rajzás idején, előbújtak hétközbeni rejtkehelyükről az orosz áruval seftelő lengyel turisták meg a Triesztből glancújos olasz cuccokkal érkező hivatásos feketézők. Az Ócskapiacon ezekben az órákban volt a legáthatóbb a friss farmerillat, ami még a nyomdából kikerülő könyv szagát is fölülmúlta. Tanítás után csak úgy pénz nélkül, lazán forgolódtunk a rozoga pultok között, és a tömeggel együtt hömpölyögve fél szemmel az előttünk kibontakozó árut, fél szemmel a kerítés tövében bugyira vetkőző lányokat lestük, közben meg azon vihorásztunk, hogy milyen kétségbeesett erőlködéssel próbálják magukat belepréselni a két-három számmal szűkebb nadrágokba.

A csiricsaré göncök között azért ott incselkedtek a legújabb Deep Purple-, Led Zepelin- és Pink Floyd-lemezek is, meg azok a tajvani meg Hong Kong-i kazettás magnók, amelyekről az ötvendináros heti keretünkől csak álmodozhattunk. Az ezerszólamú lár-

mát legalább ennyire változatos zenei aláfes-tés tette igazán szédületessé: a rock hézag-mentesen hegesztődött hozzá a balkáni műzenéhez, meg ennek durvább leágazásá-hoz, a bosnyák szevdalinkából keletkezett kocsmai busongóhoz, amit az énekesek leg-többször ordítva adtak elő. És mert a piac leg-inkább egy végtelenbe nyúló nadrágszifj-par-

cellára emlékeztetett, amelynek kiinduló-pontja az idők kezdete, befejeződése pedig a majdan ránk köszöntő örökkévalóság, egy ilyen hömpölygéses séta magában foglalta mindazt a teljességet, ami az emberi létet a születéstől a halálig átnyalábolja.

Akinek az élet rulettasztalán az a nyere-mény jutott, hogy akár csak egyszer is bele-merítkezhetett ebbe az olcsó textilárukból, műanyag lakásdíszekből és rozsdás autóal-katrészekből képződött Sztüx folyóba, ugyan-úgy vágyott ide vissza, ahogy a disszidens magyarok sírtak-rítottak a pesti Duna-part meg az Alföld után. Itt nem kellett pénzt szórni, vagy nem olyan mértékben, ahogy bentebb a Kossuth utcán. Túrós burek az egyik kézben, a hozzá való joghurt a másikban, és már meg is volt a felhőtlen boldogság. Az idő nemcsak lelassult, hanem kívül is rekedt a rozoga drót-háló túlsó oldalán, ami ezt a birodalmat az ugyancsak figyelmet érdemlő gépkocsipar-kolótól elválasztotta. A sokat emlegetett, tit-kolt és tagadott hovatarozás testesült meg ebben a lökdösődésben, mert itt aztán nem számított, hogy ki szerb, horvát vagy magyar – hogy a többi nációról ne is beszéljünk –, aki vállalta, hogy kiteszi magát annak a nem cse-kély kellemetlenségnek, ami ezt a lusta, kí-gyómozgású vánszorgást körbelengte, ha csak időlegesen is, de megkapta a Balkánra szóló univerzális állampolgárságot. Mindezt pedig egyfajta fejlődéstörténet foglalta keret-be, amelyet valóságos utasként kellett bejárni az olasz blúzoktól a földre terített újságpapí-ron kínált valódi ócskaságokon át egészen a piac mögötti, nagyjából futballpálya méretű tériig, ahol az igazi Balkán mutatta meg a tit-kait. Itt cseréltek gazdát a lábön idehajtott jó-szágok – kecskék, birkák –, de aki nagyon akart, az tehenet vagy lovat is vásárolhatott.

Apámat képletesen ebbe az alvilági lélekfo-lyóba kellett belemártanom, hogy kopott kék-piros trénerkáját egy szolid, ám ünnepe-lyes munkáskollekcióra cserélje. A feladat nem látszott megoldhatatlannak, mert bár az öregem az utóbbi időkben – főként a második szélütése után – már nem bírta a tömeget, ré-gebben a mi falusi piacunkat szertartásszerű átéléssel látogatta, és egészen addig ott lézen-gett a zöldséges pultok között, amíg a kofák csomagolni nem kezdték a portékáikat. Itt ta-lálkozott a legénykori cimboráival, akik asz-szonyos fonott kosárral a kezükben – mintegy igazolván azt a sejtést, hogy a feleségeik sza-lasztották el őket vásárolni –, a beszerzés kel-

lemetlenségét enyhítendő ugyancsak ismerősökre vadásztak. Nagy hallgatásokkal kiegészített beszélgetések alakultak ki közöttük, fociról, nyugdíjról, a régi cimborák váratlan haláláról, meg hát a politikáról, ami jelen körünkben – 1986-ot írunk – már nem olyan aknamező, mint tíz évvel korábban volt. Túl vagyunk egy népfelkelést remélő usztasa terrorakción, egy koszovói albán fölkelésen, meg néhány elhibázott vagy szándékosan túlméretezett országos szintű beruházáson, ami az egész jugoszláv gazdaságot a szabadkai Ócskapiac színvonalára süllyesztette. Apámnak tehát itt volt a helye, ebben a fertelmesen sokszínű és sokszagú emberáradatban, hogy még egyszer, talán utoljára helyet szorítson, vagy inkább helyet találjon magának abban a köztársaságban, amelyből a nyugdíjazás vákuuma magába szippantotta.

A kérés, mely parancs is volt egyúttal, jószerevével el sem hangzott, máris intézkedtem. Apámmal időpontot és helyszínt egyeztetünk: megmondtam neki, hogy pénteken kilenckor jöjjön ki a sarokra, mert a gödrös, pocsolás Gyülekezet közzel még az én földutakon edződött Zastavám sem tudott megbirkózni. Mivel anyám gondoskodott róla, hogy az adott napon az öregem ne késsen el, még éppen idejében keltünk útra ahhoz, hogy ne maradjunk le a bőséges választékról. Szabadkái kocsi fél óra az út, de ez a máskor semmi kis távolság most kínosan hosszúra nyúlt. Második szülése után apám csak tőmondatokban válaszolgatott, jobbára igennel vagy nemmel. Nem szomjas, apa? Nem. Leengedjem az ablakot? Igen. Fázik? Nem. Ezt az emelkedett röptű eszmecsérét a lehető legváltozatosabb kombinációban egészen a Crveno Selo-i tévéátjátszóig folytattuk, mert ott az öregemet furcsa apátia kerítette hatalmába. Úgy tűnt, megint előjött az a régi, „genetikus” betegsége, aminek nyomait én is kétségbeesetten kutattam magamon: ha idegen emberek közé kellett merészkednie, olyan érzés fogta el, mint az Afrika őserdejébe merészkedő, gyanútlan hittérítőt, de amíg az utóbbit a tenni akarás tüze üzte és taszigálta előre, apámat esetlen és gyámoltalan paprikajancsivá változtatta saját jelentéktelenségének rögeszméje.

És hogy a bánatunk még nagyobb legyen, kifogtunk egy olyan napot, amikor új divatszelet hozó áru zúdult be a piacra. A bőszerű farmer korszaka már évekkal azelőtt véget ért, de a valódi megújulás még váratott magára. Ehhez az is kellett, hogy a Jaruzelski-rezsim árnyékából kiszabaduló lengyelek az egyszer használatos szovjet szerszámokkal együtt meg hozzák a keleti emberek újjászületés iránti igényét, arra ösztönözve a bejáródott üzleti csatornák vájataiban elkényelmesedett seftelőket, hogy ne csak a trieszti raktárakban tíz-tizenöt éve porosodó nadrágokkal kínálják meg a vásárlóikat, hanem valódi Levi's-ekkel rukkoljanak elő. Az a péntek volt ennek a régóta várt forradalmi újjátásnak az eljövetele, nem mellékesként említve azt a tényt sem, hogy alig egy hét választott el bennünket május elsejétől. Nem nevezhető tehát csodának, hogy azon a napon Kelet-Közép-Európa népességének változást sürgető része a szabadkai Ócskapiacot szemelte ki magának gyülekezőhelyül.

A Zastavát egy mezőn hagyttunk, ahonnan legalább két kilométert bukdácsoltunk a káros elvét követő parkolók között. Az állatvásár a gépkocsik közé is beszivárgott, de nem úgy, ahogy az ötödik hadoszlop az államhatalomba, hanem nyíltan és hivalkodva. A teheneket már a járművek platójáról eladták, sokszor járművestől együtt, és bár lehet, hogy csak a szemem káprázott, nekem határozottan úgy tűnt, az út túloldalán lévő kálváriánál valódi púpos tevéket látok.

Apám szorosan mögöttem dőcögött, mert ha kitért jobbra vagy balra, azonnal beleütökött valakibe. Az egész népességben csak mi ketten voltunk, akiket ez a jelenség kikészített. Mindenki más békésen és ritmusosan hullámozott a tömegvonzás és tömegtaszítás newtoni elveit követve. Nem éppen kifogástalan egészségi állapota miatt aggódva figyeltem apámat, mert féltő volt, hogy a sok apró bosszankodás következtében addig cukkolja magát, amíg az egekbe nem szökik a vérnyomása. Ráparancsoltam, hogy maradjon mindig a hátam mögött, majd én töröm az utat. Egyfajta büszkeség lett úrrá rajtam: egyszer régen, úgy négyéves koromban elvitt a moziba cowboyos filmet nézni, és mert bei-

MINT A FOLYÓK

A piacok mint a folyók, ha távol vagyok az otthonomtól: feltétlenül kapcsolatba kell kerülnünk. Kavarnak, áramlanak, egyikbe se lehet kétszer. A piacos emberek éppúgy a barátaim, ahogy még mindig vonz néhány foglalkozás (na jó, időöltés), amihez még nem volt szerencsém: nem voltam pincér, szobainas, szakács (csak el ne múljon a vágy, mielőtt megvalósul), kisvárosban tanácselnök, nyomdász, büntetésvégrehajtási intézet lakója. Ahogy látom, szinte mindegyik amolyan szolgai tevékenység, a legnemesebb értelemben, csupa nagybetűvel.

Na de a piacok. Most hagyjuk az amszterdamiakat, berlinieket, a kijevit, tapolcait, békésit, a romániaiakat, a Naschmarktot, ahol..., az izmit, újdelhit, pekingit, a pesti kínait, a pozsonyit, ahol..., hagyjuk főleg a római Campo de Fiorit, ahol... és nem utolsó sorban ahová..., maradjunk csak a volt jugoszláviaiaknál, nosztalgiamentesen. Amelyeket, pusztán önérdékből, közlőül ismertem meg a '70-es évek elején. Zsebemben, ha nem is friss diplomával, de az útlevelem lapjai közé rejtett

jedtem a sok embertől, ugyanígy regulázott. Most lám, fordult a kocka: én adhattam neki parancsot az igazodáshoz.

Már vagy egy órája lökdösődünk a tömegben, de még mindig a sumadijai cigányok által kínált rézedények és pálinkafőző-alkatrészek között jártunk, amikor valami elszakított bennünket egymástól. Lehet, hogy egy csikó szabadult el a gazdájától, és az állatot

computeres lyukkártyával, legkorábbi számítógépes és legutolsó matematikai képzésem kézzelfogható bizonyítékával. Amit meg akartam osztani a határőrizeti szervek képviselőivel. Akik persze rögtön kirángattak a kocsiból, viszont megfogadták tanácsomat, és a szárnyaira bocsátott hallgatót lecsekkolták a debreceni egyetemen. Az otthontól Dubrovnikig szállító kanadai Denis egy mosoly kíséretében elnézte nekem: a tízcentis lyukkártya mindössze a nevemet tartalmazta.

Na de a piacok. A stoppolás másik fele, Dubrovniktól az albán határig, majd vissza Magyarországra már hosszabb és körülményesebb volt. Öt dollárból kellett tíz napig élnem, ami, ha muszáj, nem lehetetlen: a pénzem nagy részét visszahoztam. A piacokon mindig hosszan nézelődtem, egész testtartásomat a sóvárgás, az éhség és a pénztelenség kifejezésének szolgálatába állítva. Mindenkiből keveset vettem: egy paprikát, egy kis kolbászkát, egy almát, esetleg két paradicsomot, kenyérből a serclit, „a túrót megkóstolhatom?”. Aztán az aprópénzemet addig számolgattam, hogy a drága kofák legyintettek: vigye, fiatalember! Kis beszélgetés Novi Pazar, Titograd, Raška, Čačak piacán – egy korsó sör. Sercliügyi szakértő lettem, az angolomat meg a szintén turista autósokkal fejlesztettem, akik felvettek. Éjszaka a parkokban közelebbi ismeretségbe keveredtem a hangyákkal és a sünökkel. Az utolsó jármű egy lovasszekér volt, a hajtója egy elágazásnál felébresztett: arra van Szabadka meg Palics, „ott vannak magyar írók”, de én csak álmosan mutattam a határ felé.

Tartozom Jugoszláviának.

kergetők idéztek elő kisebb oldalhullámzást az addig kiszámíthatóan vonulók között, mindenesetre amikor hátrafordultam, apám helyett egy szigorú tekintetű cigányasszony követett. Hiába nyújtogattam a nyakam, hiába kapaszkodtam föl egy utánfutóra, sehol sem fedeztem föl a kék-piros tréningfölsőt.

Első gondolatom – minő gyalázat – nem az volt, hogy mi lesz most szegény, magatehe-

tetlen, összetettebb módon magát kifejezni képtelen apámmal, akinek a zsebében nem-hogy jugoszláv állampolgárságát igazoló okmány, de még egy buszjegyre való összeg sincsen, hanem az, mit kapok majd anyámtól, ha ez a bűn méltóságát hordozó mulasztás kitudódik. Utólag mindig okosabb az ember, így az is nyilvánvaló volt, hogy nem szabadott volna magam mögött tartanom, mert ilyen esetben elég egy közénk furakodó alak, aki megbontja kettőnk falanxát, és már meg is teremődik a hasadék az újabb nyomakodók előtt.

Apám egyik pillanatról a másikra megszűnt létezni, és ezzel engem nem a kétségbeesés szélére, hanem annak legközepébe sodort. A civilizált országokban az ember ilyenkor keres egy rendőrt, és megadja neki az eltűnt személy leírását, majd egy kávéházban vagy egyéb nyugalmat sugárzó helyen várja meg annak a szolgáltatásnak a beteljesülését, amelyre a befizetett adójáért cserébe joggal tarthat igényt. De ez a szabály a Balkánon nem érvényesül. A világnak ezen a gyűlölt szeretett vidékén ezerszer üdvözítőbb megközelíteni egy láncra vert, dühödten csaholó ebet, mint a békésen ácsorgó milíciát, akiknek már a termete is a hatalom felsőbbrendűségét mutatja. Egy volt osztálytársam annak idején rendőr szeretett volna lenni, de mert csak százhetvenhat centi volt, elutasították a jelentkezését. Az ok nyilvánvaló: a rendőrök még akkor is tűnjenek ki a tömegeből, ha történetesen a szabadkai Ócskapiacról van szó, tekintet nélkül arra, hogy a szóban forgó intézmény – mert az Ócskapiac bizony az – csúcsra járattva pörög. Azon a rossz utóregzésű napon a bóvlik közt turkáló sokaságot nagyjából ugyanazok az erők feszítették, mint tőlünk egy-kétezer kilométerrel keletebbre és északabbra egy bizonyos atomerőművet, amelynek létezéséről akkor még nem tudtunk, de néhány nappal később úgy befészkelte magát a gondolatainkba, mint az álom a lottóötösről.

A rendőri segítségkérésről tehát gyorsan és magabiztosan letettem, inkább megindultam visszafelé azon az úton, amelyen idefelé haladtunk, abban reménykedve, hogy az öregem meglátott valamit és megállt nézelődni.

De mit láthatott volna meg, ami ebben a beszűkült tudatállapotában érdekelhette? Egy malacfogazót? Netán egy metszőollót? Vagy egy bekeretezett képet a Vasas 1977-es bajnokcsapatáról? Más nem jöhetett számításba, de hiába kerestem ezeket a témákat célirányosan, reménykedve, hogy az apám ott lesz a vonzaskörökben, nem jutottam eredményre.

A nap közben egyre magasabbra kapaszkodott, és mintha én is vele emelkedtem volna. Ha kinyújtom a kezem, az ujjam hegye biztosan beleér abba az izzó, sárga matériába, ami Ikarusz vesztét okozta. Innom kellett valamit, mert különben hőgutát kapok. Apámat ugyanezek a gyötrelmek kínozhatták, viszont neki se pénze, se beszédképessége nem volt ahhoz, hogy ital közelébe vergődhesse. Szolidaritásból otthagytam hát az italosbódékat és hátrébb lökdösöttem magam az újságpapíros szekcióba, mert ott csupa rozsdás holmi kellett magát, közöttük olyan biciklialkatrészekkel, amelyek akár az öregem régi bringájának is hasznára lehetnek volna. De ez is csak egy kétségbeesett és valóságtól elrugaszkodott próbálkozás volt, mert apám a második szélütése után már nem ült bicajra, és az, hogy szintén a nyugdíjazás sorsára jutott járműve a kerítésnek dőlve porladozott, inkább csak elviekben foglalkoztatta.

Abban végképp nem reménykedhettem, hogy valamilyen útkeresési algoritmus alapján ő akad majd az én nyomomra, mert már fél éve a falusi piacra sem tudott elmenni. Legutóbb, amikor ezzel próbálkozott, úgy eltévedt, hogy egy ismerősünk bukkant rá valahol a bezárt téglagyár környékén. Koszos volt és megviselt, akár Krisztus urunk a Golgotán.

Bárcsak most is így lett volna! A kosz levarkarható, a rongyos gúnya lecserélhető, elvég-re azért vagyunk itt. És az is igaz, hogy ennyi ember között nem lehet nyom nélkül elveszni, megsemmisülni meg pláne. Nagy összegben mertem volna fogadni, hogy apám most is ott bukdácsolt valahol a tömegben, és pedig a saját erejét használva, mert ha összeesett volna, valaki biztosan ráhívja a mentőket. Mi tagadás: nem volt valami szívderítő abban reménykedni, hogy majd a szirénaszót követve találok rá egy kisebb tisztás közepén, de nem

maradt egyéb lehetőségem, mint várni és nézelődni, hátha mégis megtörténik a csoda, és mint Mózes előtt a tenger, a sokadalom egyszer csak kettéválik, ő pedig ott áll a repedésben. Mosolyogva, mint azok a szentek, akiknek izzó vasat nyomtak a valagába.

Nagy kár, hogy ezt az alapvetően idilli érzést nem lehetett sokáig életben tartani. A rémület sokkal nagyobb úr, mint a szájalom, mert már abba a gondolatba is bele lehet örülni, hogy az ember saját maga tehet idős, beteg apja fatális bizonyossággal bekövetkező haláláról, aztán meg jön a csalódottság, a kiábrándultság, és végül az önmagát gerjesztő dühöngés. Eljutottam odáig, hogy többé már nem érdekelt az állapota. Ha annyi esze sem volt, hogy megfogja a nadrágszíjamat és úgy

kövessen, viselje magán a következményeket! Száradjon zörgőse ott, ahol van, most megyek és megiszok egy sört!

Amíg a sorban álltam, meg is feledkeztem az öregemről. Vigyázni kellett, hogy az államalkotó nemzetek nagydarab, magas, borostás képű tagjai ne toljanak félre, csak úgy, véletlenül szánt szándékkal, mint a katonaságnál a kantin előtt. Talán ez a keserves emlék, talán apám mindenekfölött lebegő, szellemszerű jelenléte okozta, de a nagy nehezen megszerzett közepesen langyos sör sem esett jól. Mindeközben a csődület viszont észrevehetően ritkulni kezdett, ami nem is olyan meglepő, mert közismert tény, hogy az Ócskapiacn csak délután háromig van élet. Ezután már az alkudozás is könnyebb, jut idő megkeresni a hibát az anyagban, amit az árus orra alá dörgölve lefaragható néhány dinár az árból. De az árusok sem naivák az operetben! Ha kitartanak a placcon, azért teszik, hogy kötegelve adhassák tovább a portékát. Ez a lengyelek mozgolódásának a fő időszaka, mert ilyenkor nagy tételben vásárolva tízhús százalékot is foghatnak a farmereken. Azt hiszik, jó üzletet csinálnak, pedig a Triesztig vonatkozó ősbeszerzők még így is hatalmasat szakítanak rajtuk, nem beszélve arról a haszonról, amit a raktárkészlet fölszámolása hoz nekik a konyhára.

Ebben a különleges órában kínálkozott a legnagyobb esély apám föltámadására. Biztos voltam benne: nem lehetett annyira agyalágyult, hogy csak úgy nekimenjen a vakvilágnak, de a két órából három lett, a háromból négy, a négyből meg öt. A nap végiggrullt a bácskai határt az égtől elválasztó irdatlan kés pengéjén, és megtalálta azt a csorbulatot, ahonnét ledöccenhetett az éjszakába. Már csak néhány személgűjtő munkás unalmaskodott a délelőtt olyan elviselhetetlenül zsúfolt piacon. Lustán kavargatták a megkövült tajtékra emlékeztető hulladékot, de közben egészen máson járt az eszük. Az állatkereskedők az utolsó sánta kecskéjüktől is megszabadultak, és a jó vagy a nem is annyira jó, de legalább megkötött üzlet nyugalomával abrakoltatták a lovaikat és rugdalták odébb a hulladékszagra csapatostól előme-

részkedő kóbor kutyákat. A parkolóból közben eltűnt majd' minden jármű. Amelyik ott maradt, arról látszott, hogy hónapok vagy tán évek óta nem mozdult egy jottányit sem. A rozsva fáradt cseppenként potyogott le róluk az agyonköpködött aszfalra, és oldódott föl az egymás után kigyulladó nátriumlámpák sárga fénykörében, hogy súlyos páncélba öltöztetve holnap reggelig konzerválhassa a környezetet.

Most már mehettem volna, amerre akarok, de megbénított a gondolat, hogy apám esetleg összeakadt egy ismerősével, és amilyen rövid az emlékezete, tán nem tudta neki megmondani, kivel jött ide. Legrosszabb esetben ez a valaki haza is vihetné, és mint egy talált tárgyat rábízhatta a valóságról mit sem sejtő anyámra, aki most nem lát a méregtől, mert tudja, hogy még a gyászruha megvásárlását is neki kell megoldania, ennyit sem bízhat rám. Az ő feltételezett haragja bennem kiábrándultsággá változott. Elegem volt apámból, anyámból, de legfőképpen ebből az egész közömbös, csak a saját pizlicsárá ügyleteivel foglalkozó világból. Kifejezetten jólesett volna egyetlen gombnyomással lenullázni ezt a műszálas pulóverekből, vállfákra feszített bugyikból, meg még ki tudja, mi mindenből álló hóbelevancot, mégpedig úgy, hogy a robbanástól az

évig lökődjön és kártékony permitté változva rontást hozzon mindenkire, aki felelőssé tehető nyomorúságom kiteljesedésében. Egy még mindig langyos betonpulton ülve azon tűnődtem, létezhet-e valahol ekkora hatalom: egy piros gomb és bummm! Az éjszaka nappallá változik, de csak egy pillanatra, mint amikor a szatír a sikongató diáklányok előtt szétcipzározza a kabátját, aztán meg ugyanazzal a mozdulattal visszahúzza, nehogy lefagyjon a pöcse a hidegben. Ugyanígy cipzározódna be a kettéhasadó éjszaka is, csak valamilyen fanyar, torokkaparó illat maradna a levegőben, és ez sunyin, alattomosan mindenhová elvitorláztatná a halált.

Ebbe a képbe ágyazódva bóbiskoltam a teljesen kihalt, rendőrök és kóbor ebek által messzire elkerült, tavaszi éjszakába fulladó piactéren, ahol már csak a végtelen űr és a kilátástalanság mutogatta magát, amikor úgy éjfél tájban egy imbolyogva közeledő alakra lettem figyelmes. Abból az irányból jött, amerre a Zastavámat hagytam, és a gyér világítás ellenére is ismerősnek tűnt. Lassú, de határozott lépései egyenest hozzám vezették, és amikor a lámpafény torzulásán keresztül fölfedeztem, hogy tréningruhájának eredeti színe a nap világában alighanem a kék meg a piros különböző mértékben megkopott árnyalataiból tevődik össze, páros lábbal ugrottam le a betonpultról.

Apa! Hol a csudában kódorgott ennyi ideig?! Jól van?, kérdeztem, a hangom remegését takargatva. Bólintott, hogy igen. Akkor hazamehetünk?, mutattam a sötét és bizonytalan messzeségbe. Anya már biztosan halálra idegesíti magát miattunk. Apám, mintha tényleg a Sztüx medréből lépett volna elő, olyan tudásról tett tanúbizonyságot, amely azelőtt soha nem jellemezte. Most is hallgatott, de ez a hallgatás egészen más volt a korábbiakhoz képest. Mintha az alvilágból elcsórt és kicsempészett bölcsesség készítette volna a megfontoltságra. Vontatottan lassú, mégis tisztán érthető beszéddel csak annyit kérdezett: ugye, te is hallottad az előbb azt a nagy durranást? Nem hallottam. Ám az kétségtelen, hogy ennél összetettebb közléssel apám már nem próbálkozott hátralévő életében.

KECSKEFÜL

– regényrészlet

Szárad a napon a két nyúlőr. Nincs már nap. Lenyugodott. Stojanka tehát kimegy, hogy bevigye őket az ólba. Hogy éjszaka ne nedvesedjenek át a harmattól. Noha lehet, hogy nem is ártana nekik. Talán akkor jobban megtisztulnának. Meg kéne kérdeznie a szűcsöt, ha majd a városba megy. Ha van még egyáltalán szűcs. És ha egyáltalán tudja. „Ezek a mai mesterek”, gondolja megvetően. Régebben az ilyen frissen lenyúzott irhákat azonnal Mladen bácsihoz vitte. De Mladen bácsi már rég meghalt. A fia Franciaországba költözött. Mladen bácsi után csak egy inas maradt, egy nagy gazember – monologizál magában Stojanka, ahogy elmegy az udvaron a gyerekek mellett. Stevan cserélgeti a papír céltáblákat, Sofija célba lő. A papírok már agyon vannak lyuggatva. Sofija jó gyerek. Stevan is. Édesek. Élők. Nem tudják még, hogy a világ ki fog halni. Az ember erre mindaddig nem jön rá, amíg észre nem veszi, hogy már mindenki meghalt, akit valaha ismert. Addig nem jön rá, amíg csak a nagymamák és nagyaták halnak meg. Akkor kezd valamit kapiskálni, amikor a tőle valamivel idősebbek kezdenek sorra meghalni. Most éppen Stojanka kortársai vannak soron. Lehet, hogy Mladen bácsi inasa is meghalt már? Stojanka nem tudja, vajon inkább undorodik vagy fél-e az ilyen gondolatoktól.

– Na jó, hagyjátok abba! Mossatok kezet, kész a vacsora! – kiált oda az unokáinak.

Valamivel később Stojanka és Stevan reszelt nyúl májat vacsoráznak. Sofija nem eszik. A tévét bámulja, és a már százszor megtisztított pisztolyát tisztogatja.

– Sofija miért nem eszik? – kérdezi Stevan.

– Kihagyja a vacsorát, úgy érzi, nagyon elhízott – válaszol Stojanka.

Sofija csak egy morcos pillantást vet rá, és bámulja tovább a túlélőshow-t a tévében.

– Csak nem fogja megenni azt a kígyót? – rémülködik Stevan.

– Ugyan, Sofija, kapcsold ki azt a tévét, amíg eszünk – mondja Stojanka.

– Még csak azt kéne, hogy holnap a suliban ne tudjam, kit szavaztak ki, és ki kivel állt össze! – vakkantja Sofija. – Így is én vagyok az osztályban a fekete bárány.

Mintha jobb lenne fehér báránynak lenni, gondolja Stojanka. De nem mond semmit. A tányérjára mered. Már a holnapi napban van, a városi piacon, elad és vásárol, várja a szép kort megért, de már megboldogult fiatalabbik ügyvéd vejét és lányát, hogy rájuk sózza az egyik nyulat, esetleg mindkettőt. Keresi az elhalt szűcs inasát, hogy kifaggassa az irhák kapcsán. Élő az élőkkel, halott a holtakkal. Ő maga az útja felén. Dehogy felén, két-harmadán. Háromnegyedén.

– Mindezt meg lehet találni az interneten – mondja Sofija.

– Azt, amit most nézel? – értetlenkedik Stevan.

– Azt, amit a nagyi a nyúlőrökkel akar csinálni. Az interneten minden fönny van. Csak hogy nekünk nincs számítógépünk – osztja az észet Sofija a pisztolyt fényesítve.

Stevan fölsóhajt:

– Nem lehetne, hogy a papnál, a számítógépen, megint lássam a mamit? – kérdezi.

– De lehetne. Megkérdem a papot, mikor lenne alkalmas – válaszol Stojanka.

– Az nem a paptól, hanem a mamitól is függ – húzza föl a pisztolyt Sofija. – A számítógép olyan, mint a telefon. Annak a másikkal is ott kell lenni a saját telefonjánál. Egyébként nem tudsz vele beszélgetni – és meghúzza a ravaszt. Csatt!

Stevan tekintete elsötétül, Stojankához fordul:

– Te azért, nagyi, csak kérdezd meg a papot – próbál optimista lenni.

– Megkérdezem – nyugtatja Stojanka. Nem szeretné, ha a fiú lefekvés előtt elszomorodna. – És mondd, mit hozzak neked holnap a városból?

– Pénzt – válaszolja Stevan komolyan. – Spóroljunk a biciklimre.

A bicikli! A tető, a számítógép, a DVD-lejátszó, a légpisztoly, a sportfőlszerelés, a klubtagság! És az ennivaló? Az áram? A fogorvos? A neadjisten? Először az edzőcipő. Ezt már eldöntötte. Stojanka a tenyerével dörzsöli az arcát. Nyúlik a bőre. Az arcára szorítja a kezét. Nyughass, te bőr! Ne mozdulj! Még egy darabig. Aztán föláll, hogy elmosogasson, ne maradjon a reggelre még az is. Mosogatószer! Azt is vennie kell.

– Vegyél egy mosogatószivacsot is – mondja Sofija, csak úgy félhangosan, mintha magának mondaná. – Ez már бүдös.

Tényleg бүдös, mondja magában Stojanka, mogorván ácsorogva kora reggel az út melletti buszállomáson. Letette két nehéz kosarát a földre, újra megkötötte az álla alatt a kendőt, és ismét megdörzsöli tenyerével az arcát. Ezt olyankor teszi, ha rendet akar tenni a gondolataiban. Hogy letörölje azokat a könnyeket, amelyek bennrekedtek. Vagy ha дühös. A дüh mögött, tudja jól, ott lesz a bánat. És azt nem engedheti előjönni. A дüh erőt ad neki, a bánat legyöngíti. Tehetetlenné teszi. Semminek nem látná értelmét. Mintha ablakot mosna egy lebontás előtt álló házon. Vagy mintha a halálos ágyán bekrémezné az arcát. Addig дörzsöli az arcát, amíg a bőre bizseregni nem kezd. Ekkor csapja meg az orrát a moslékszag is. A kezén érzi a régi mosogatószivacs бүзét. De ha kifózi mosóporral, akkor még jó lesz egy darabig.

Egy kisbusz jelenik meg. Belgrádi rendszámablás. A jóisten tudja, hova indulhatnak. Turisták lehetnek. Megáll Stojanka mellett. Merre kell menni a városba, kérdezi a fiatal, szőke sofőr.

– Ó, köszönöm – adja a naivat Stojanka, és már nyitja is az ajtót, emelné be a kosarakat.

– Nem, nem! – tiltakozik a sofőr. – Ez szervezett út, nem vehetek föl utasokat.

– Nem? – csodálkozik Stojanka. – Pedig látom, lenne hely.

– Nem, nem. Csak azt mondja meg, merre menjek – ismétli a sofőr.

– Én is arra megyek. Ha elvisz, könnyebben el tudom magyarázni – udvariaskodik Stojanka, majd látva, hogy a sofőr tétovázik, cifrázni kezdi a magyarázatot: balra, aztán jobbra a negyedik elágazásnál, aztán a földúton megkerüli, lekanyarodik, visszafordul, balra tart...

A sofőr enged. Még ki is száll, segít neki fölrakni a kosarakat. Stojanka az első ülésre telepszik. Egy ápolt, szexepilesen sportos ruhába öltözött, illatozó asszony mellé. Valami ilyesféle lehet Zoran felesége is. A volt felesége. Hogy miért váltak el, az világos. De vajon miért vesz valaki feleségül egy ilyet? Stojanka elnézegeti az asszony sminkjét, a körmét, a ráncos, mély dekoltázsát. Az asszony meg érdeklődve kukucskál a kosarakba, a kiálló tejesüveget méregeti. Stojanka elkapja a tekintetét.

– A piacra megyek, a városba. Árulni. Érdekel esetleg valami? Kecsketej, túró, gomba, vadnyúl, medvehagyma...

– Nyúl? Csak nem élő nyúl? – rémüldözik az asszony, őszintének tűnő hangon.

– Dehogyan élő. Megnyúztam, fölpuoltam, nincs vele semmi dolgod. Csak megfőzöd. És ebben nincs koleszterin.

– Igen, tudom – kezd ráharapni az asszony. – És mennyiért adod?

– Mennyiért is... Nem többért, mint ahogy a borjúhúst adják Belgrádban – Stojankának persze fogalma sincs a belgrádi árákról. Az itteniekről sincs. Talán az asszony tudja.

– Hát nem olcsó – ered meg mégis az asszony nyelve. Egy kicsit rekedt a hangja a cigarettától.

– Ha megveszed mindkettőt, neked adom a borjúhús árában – alkudozik Stojanka, pedig azt se tudja, mennyire taksálja.

– Hogy fogjuk lemérni? – kérdezi az asszony.

– Mérlegen – és Stojanka már veszi is elő a mérleget a másik kosárból, az ölébe teszi. Kicsit billegtetni a lábával, hogy többet mutasson.

– Mit is mondott, hol kell lekanyarodnom? – kérdezi a sofőr.

– Csak egyenesen tovább – utasítja Stojanka.

A kisbusz hátuljából odajön még egy asszony, ő a tejet venné meg, de fél, hogy megromlik neki estig, mire hazaér. Ez szinte biztos, és Stojanka nem akarja becsapni. De túró, azt vesz. Meg gombát. Gombát az a másik asszony is szeretne, aki megvette a nyulakat. Stojanka kettéosztja a csomagot.

– Mit mondott, hol kell lekanyarodnom a földútra? – kérdezi a sofőr.

– Elhagytuk már, úgy tűnik, megjavították az utat. Menj csak egyenesen tovább – magyarázza Stojanka, és már sokkal jobban érzi magát. Lenyomta a bánatot mélyre, a helyére. Mint ahogy a víznek is a kútban a helye. Ahogy eltűnik a bánat, megjelenik a pénz. Már útközben elkezdett árulni, ráadásul ingyen utazik. Ezen nevetni támad kedve, elta-
karja kezével a száját. Nincs értelme nevetni.

A mellette ülő asszony fél kezével a könyökét masszírozza, savanyú képet vág.

– *Tennis elbow* – mondja, és azonnal fordít is, mintha sikethez beszélne. – Fáj a könyököm a tenisztől.

Stojanka bólint. Nincs kedve bajlódni az asszonnal. Még ha valami komoly baja lenne, de a könyöke! Inkább kinéz az ablakon. Éppen egy szépen kitáblázott útkereszteződéshez értek. Balra mutatja a városba vezető utat. A sofőr Stojankára néz. Ő rámosolyog. A sofőr megcsóválja a fejét, de szintén mosolyog. Jól van, megbocsátott. Ez az idős kor előnye. Egyike a kevésnek.

– Miért te méz a piacra? – érdeklődik az asszony. – Nincs valaki fiatalabb, hogy piacra járjon?

– Na és te? – válaszol Stojanka kérdéssel a kérdésre. – Nincs valakid, aki teniszezne helyetted?

– Nono, nem vagyok azért én annyira öreg – mondja az asszony.

– Gyere, fogadjunk, hogy idősebb vagy nálam – nézi meg Stojanka még egyszer a ráncokat az asszony nyakán.

– Nem szeretném elszedni a pénzedet, jó asszony – méri végig az is Stojanka arcát. Aztán bátran nyújtja a jobbát a fogadáshoz. Ezer dinárban állapodnak meg, kezét ráznak, aztán ki-ki előveszi a személyi igazolványát.

– Ezt nem hiszem el – képed el az asszony.

– Hiszen te kereken három évvel vagy fiatalabb nálam!

– Nem nagy különbség az már, a mi korunkban. Tulajdonképpen kortársak vagyunk – vigasztalja Stojanka.

– Tudom, de te, hallod, nagyon lerobbantál. Vegyél valami krémet, kenjed magad! Vedd le ezt a kendőt! Menj el fodrászhoz! Nem tudom, mit tanácsolhatnék még... – idegeskedik láthatóan az asszony, és újra meg újra megnézi Stojanka személyi igazolványát. – Ez az év végén lejár, csináltass újat!

– Inkább azt mondd meg nekem, mi a jobb a mi korunkban, ha szép az ember, vagy ha nyer egy fogadáson? – kérdezi Stojanka ravaszul.

– Nem olyan egyszerű az. Nincsenek egyetemes válaszok – az asszony kedveszegetten nyújtja Stojankának az újabb ezrest.

– Te valami filozófus vagy? – kérdezi Stojanka.

– Én író vagyok – mondja büszkén, kioktató hangnemben az asszony.

– Író! Akkor rólam is írhatnál valamit – teteti magát hülyének Stojanka, és elteszi a pénzt a tárcájába.

– Nem tehetem – rázza a fejét az asszony, miközben a busz lassan beér a városba.

– Miért? – Stojanka nem hagyja annyiban.

– Én csak urbánus témákkal foglalkozom – okoskodik az asszony.

– Öhöm. Itt van a közelben a Városrendezési Hivatal. Csak éppen nem csinálnak azok ott semmit. Nézz csak oda, ami szép volt, mind lerombolták. Az ott például, az mire hasonlít? – mutatja Stojanka az elmúlt évek vandalizmusát a Monarchia-korabeli építészeti súlyedő romjain. Aztán a sofőrhez fordul:

– Fiatalember, én itt leugranék.

– Azt azért nem hinném. Talán inkább leszállsz – próbál még az asszony egy kis gonoszsággal megvigasztalódni az elúszott ezres miatt.

– Bízd csak rám! – mosolyog Stojanka jókedvűen, a kosárba hajtogatva pulóverét. Elbúcsúzik az írónőtől, köszönetet mond a sofőrnek, és leugrik a kisbuszról.

– Mi van, mama? Már el tetszett adni mindent? – sápítózik Dragana. – Adja akkor azt a túró, ami még megmaradt...

Stojanka leméri az utolsó három szelet túrót, hozzávadássza még az íróban úszkáló darabokat is, hogy kilegyen az egy kiló. Ezért a „mamáért” legszívesebben odaöntené az író is, ha Dragana nem lenne rendőrtiszt a helyi kapitányságon. Nem tudnak ezek a városiak semmit: ha Stojanka azt mondja nekik, hogy az íróban tovább eláll a túró, akkor meg is veszik. Dragana, testvérek között is, alig tizenöt évvel fiatalabb Stojankánál. Kevés ez a korkülönbség ahhoz, hogy lemamázza. Az unokáimnak lehetek mama, neked nem – gondolja Stojanka, de közben folyamatosan az új személyi igazolványra is gondol. És tűnődik, mikor kérdezze meg erről Draganát.

– El kéne küldenem magához a férjemet valamelyik nap. Amióta kitavaszkodott, folyton fáj a válla – kezdi Dragana egyeztetni férjének a terápia időpontját. – Nem az, amit a múltkor helyre tetszett rakni, hanem a másik. A jobb. Talán a tenisztől, ki tudja. Én mindig mondom neki: „Nem vagy normális, fogd lazábbra, nem te vagy a Novak Đoković”, de nem hallgat rám. Férfiból van.

– Nem gond, jöjjön, amikor eszébe jut. Te meg megnézhetnéd a személyi igazolványomat, mintha újat kéne csináltatnom.

– Mindenkinek új kell – bólogat Dragana. – A napokban nagy sorok vannak, nem tudom, mi ütött az emberekbe, mindenki most akar új személyit. Ha egy kicsit ritkulnak a sorok, hozza csak be, megcsinálom. A fiának és a menyének is le kéne cserélniük – mondja Dragana, mintha csak úgy mellékesen mondaná.

Stojanka hallgat. Számolja a visszajárót. Nagyítóval nézi a bankókat, nehogy rosszul adjon vissza.

– És hogy vannak ott, Ausztriában? Szoktak jelentkezni? – kérdezi Dragana, megint csak úgy félvállról, de kitartóan. Hisz rendőr.

Stojanka csak bólogat.

– Csak nem keveredett Arsenije valami bajba? Régóta nem jöttek haza – szaglászik tovább Dragana, egyre közelebb araszolva a probléma gyökeréhez.

Stojanka félrenéz. Nem tudja, mit mondjon. De tulajdonképpen a választ se tudja. Csak sejti azt, amit Dragana. Hirtelen összeszedi magát, fölemeli a nagyítót, és egyenesen Dra-

gana szemébe néz. Ezt teszi egész életében. Rákényszeríti magát, hogy ne halogassa azt, amitől tart. Vagy amitől undorodik. Hogy halat pucoljon, hogy belenyúljon a levágott tyúk hasüregébe. Hogy megkérdezze a rendőrt.

– Te mit gondolsz? – kérdezi józanul.

– Ohohohó! – dugja oda a fejét egy egyenruhás rendőr. Épp ott ment el Stojankáék mellett. Stojankát nézi, közben üdvözli a kolléganőjét: – Szervusz, főnökasszony. Ohohohó! Ki kettőtök közül a Sherlock Holmes?

– Tele vagy viccel, mint a labda spiccel – veti oda Stojanka, és kitartóan néz tovább Dragana szemébe. Ennek a mondásnak mindenki egy másik változatát használja, „tele vagy viccel, mint a szar vitaminnal”, de Stojanka nem mond ilyeneket. Legföljebb gondol.

– Á, semmit – visszakozik Dragana. – Nem gondolok semmit, csak úgy kérdezem. Na, akkor átküldöm Srđant valamelyik nap, hogy helyre tegye. Ha sikerül meggyőzőnöm. És adja át üdvözetemet Sofijának! Járhatna edzeni a lóterünkre. Nem igazán esik neki útba, de azért néha beugorhatna, mondja meg neki. De ne legyen szomorú, ha nem kerül az első három közé a köztársasági versenyen! Erős a mezőny. És a városi gyerekek jobb körülmények között dolgoznak... – Dragana int egyet és továbbmegy. Az egyenruhás ottmarad. Úgy tesz, mintha csak kóstolgatná a túrót, mert nem tud dönteni, kitől vásároljon. De tulajdonképpen reggelizik.

– Mondd csak... – kezdi Stojanka.

– Hm? – motyog vissza az egyenruhás teli szájjal.

– Van még egyáltalán a városban szűcs?

– Ni-hincs – válaszolja két falat között a rendőr.

– Az öreg meghalt már?

– Öhöm – és mutatja, hogy az biz’ jó régen volt.

– És az inasa?

– Khm – nyeli le végül a falatot, lemondóan legyintve. – Szerintem az még börtönben ül. Miért, mi kéne? Ha van valami bőre, hozza el, én kedvező áron átveszem...

– Nincs – ingatja a fejét Stojanka. – Csak kérdezem, hogy ha lenne...

– Csak én vásárolok ilyesmit. Nincs kereslet – mondja a rendőr, és már a következő aszszonynál kóstolja a túrót. Azt mesélik, hogy egyszer valaki viccből egy darab hájat adott neki, de ő azt is megette. Nem is vette észre. Ezért Dragana a főnök, nem pedig ő.

Viszi Stojanka az üres kosarakat, lassan halad a szombati forgatagban. A saját termést áruló parasztok között egyre kevesebb az ismerős. Megjelentek a viszonteladók, fiatalabbak, a régiek vejkói és menyei, akiket nem tud beazonosítani. A vásárlók közül még kevesebbet ismer. Van, akit csak akkor ismer föl, amikor már elkerülték egymást. Egyrészt az ő szeme se a régi már, másrészt meg azok is megöregedtek, megváltoztak. Csak tíz méterrel később ugrik be neki, ki is lehetett az, akit az imént látott. De mások is így vannak ezzel, csak később ismerik föl őt, akkor visszafordulnak, utánaköszönnek. Egyre kevesebben vannak a régi világából. Elmúlt az idejük. Mint azoknak a retkeknek ott, a pulton. Ez már a maradék. Nagyocskák, de bizonyára kukacosak. Vagy pudvásak, vizesek. Fonnyadtak. Otthon, a ház körül, a faluban és az erdőben Stojanka jobban érzi magát. A faluban szebbnek és fiatalabbnak látja magát. Ha bejön a városba, hirtelen megcsúnyul és megnagymamásodik. Nem állapodik meg rajta már a férfiak tekintete. Nem mintha vágyrna rá. Csak sajnálja, hogy ennek végérvényesen vége szakadt. Végérvényesen, mint amikor kiömlik a tej. Vagy mint a szülés előtt álló nő hasa. Nincs visszaút. Csak előre lehet menni. Még egy kicsit előre, a partecéduláig. Ha már partecédulára kerül az ember, akkor ott a vége. És nem lehet visszacsinálni.

A trafikban befizeti a lottót. Nem látja az apró számokat, az eladónak nyújtott papírra nagy számokat írt – az állandó számait. Hogy az írja rá a szelvényre. Benyújtja az ablakon a pénzt is, és odahajol, megkérdezni, mennyi a főnyeremény.

– Elég lesz mindenre, Stojanka néni, ne aggodjon! És ne feledje, hogy én töltöttem ki a szelvényt. Ha hetese lesz, hívjon meg egy sörre! – nevet rá a lottós, egy korán kopaszodó fiatalember.

– Ki vagy te? Ismersz engem? – csodálkozik Stojanka.

– Már hogyan ismerném, száz éve ugyan-ezeket a számokat játssza – mosolyog az emberke kitartóan.

– Játsszom, az ám – sóhajt Stojanka. – Csak épp nyerni nem szoktam.

– A számokról ismerem. Egy, kilenc, hét, hat, kettő, huszonkilenc – ez 1976. február 29. Ezen a napon születtem – nyújtja a visszajárót a férfi.

Stojanka csak áll, és tompán mered a lottósra.

– Tudom, hogy nem miattam játssza ezeket a számokat. Hanem a lánya miatt. De én meg, ugye, a saját születésnapom miatt jegyeztem meg az övét is. Folyton ugrattak bennünket a többiek, hogy négyszer fiatalabbak vagyunk náluk. Hogy van a lánya? Hogy tetszik neki Nebraska, mit mond?

– Micsoda? – csúszik ki Stojanka száján.

– Nebraska – jön zavarba a lottós. – Azt mondta, odaköltözik, amikor utoljára beszélünk a Facebookon. De nem is fontos. Van az így néha... Nekem is bedöglött a számítógépem, azóta senkivel nem vagyok már kapcsolatban... – magyarázkodik.

Stojanka összeszedi a kosarait, a pénzét és a szelvényét. Nem teszi be a zsebébe vagy a tárcájába. Gyerekes gesztussal a markában szorongatja. Gyorsan otthagyja a trafikot. Beleütközik a járókelőkbe. A szíve veszettül ver. És mintha mocoogna is. Mint amikor a gyerekek mozdul egyet a hasban. Mint amikor egy nagyobbacska lepke szárnya megrebben. Vagy egy kisebb madaré. Eleinte legalábbis. Aztán később jönnek az igazi mozdulatok. Végül rúgások is. Marija úgy rugdalózott, hogy fölébresztette Radoslavot. Stojanka hasfalán keresztül úgy hátbarúgta Radoslavot, hogy az fölébredt, és azonnal káromkodott. Ez fölébresztette Arsenijét. Kicsi volt még, épphogy elindult iskolába. Megijedt az apjától, elsírta magát. Stojanka odafeküdt mellé, együtt simogatták a hasát, amíg meg nem nyugodott. A hasa is és Arsenije is. Sehogy se sikerül levegőt vennie. Elsuhan mellette. A levegő. És minden, amit lát, lassan távolodik. Túl lassan. A távolodó emberek és tárgyak között Stojanka kiszúr egy padot. A parkban. Ár-

nyas, békés. A piac forgatagától távol. Stojanka odamegy a padhoz, és leül. Ülnek ott már emberek, illene megkérdeznie, szabad-e. De nem kérdez semmit. És azok se tiltakoznak. Fiatal fiúk. Stojanka nem foglalkozik velük. Magába fordul. A keze magától emelkedik föl az öléből és keresztet rajzol a levegőbe. Nem három ujjal, mint az ortodoxok, nem az egész kezével, mint a katolikusok. Hanem csak úgy, ahogy éppen tartotta, ökölbe szorítva. Markában a pénzzel és a lottószelvény-nyel. Nem kéri Stojanka, hogy legyen neki jobb, nem köszöni azt se, hogy kiderült, Marija jól van. Mindkettőhöz gondolkodnia is kéne. De nem gondolkodik. Csak a teste emlékezik Istenre.

A zöldpiac mindkét oldalán olyasmit árulnak, ami nem ehető. Mint ahogy a pusztát létegyébként is olyan igények veszik körül, amelyek így vagy úgy valamiféle esszencia irányába tapogatóznak. Nem az ecetesszenciába, hanem a mindent átfogóba. Amibe persze az ecetesszencia is beletartozik. Van itt minden, amit valaha boltban vásároltak az emberek. A nők közelharcot vívnak az Ausztriából és Olaszországból érkező márkás cucokért. Van, ami használt, de van vadonatúj is: „leesett a furgonról”. A biciklik, mondjuk. A mesterek elektromos alkatrészeket, kábeleket, szerszámot keresnek. Vaskereskedés sincs már a városban, amit régen ott vásároltak az emberek, azt most csak szombatoként lehet megvenni, a piacon. Ha valaki elszalasztja a szombatot, annak meg kell várnia a következőt. Ha például valakinek kell egy lakat, egy zár vagy egy tartalékkulcs, és elfelejt kijönni a piacra, az bizony nem fog bezárkózni a következő szombatig. No meg a cérnák, a cipzárok, a patentok. A fazekak és a lábosok. Gyerekruhák Törökországból. Farmernadrágok Novi Pazarból. Melltartók és alsónadrágok ki tudja, honnan.

– Ariljei pamut, ariljei pamut! – kiabálja egy nagyon szép cigánylány.

– Száz dinár három gatyá – vásároljon hazait! Száz dinár három gatyá...! – próbálja az egyik eladó megszólítani azokat a hazafias érzelműeket, akiknek elrongyolódott az alsóneműjük. A hazafiasság miatt rongyolódtak

le, csúfolódna magában Stojanka, ha nem lenne annyira zavarodott, és nem fordulna még mindig annyira magába.

A drága edzőcipők között kiszúrja a NIKE Air Max-modellt. Így mondta Sofija. Csak úgy csillog a pulton.

– Eredeti? – mutat rá éppen arra egy Sofija korabeli kislány.

– Természetesen – mondja a kereskedő.

– Ugyan már, hogy lenne eredeti! Nem látod, hogy kínai? – mondja egy másik kislány.

– Nem kínai, a gyerekeimre esküszöm – mondja a kereskedő.

– Ni, itt azt írja: *Made in Vietnam* – mutatja a harmadik kislány.

– Na látod, hogy nem kínai – mondja a kereskedő.

– Vietnami, kínai, egykutyá! – mondja az a második.

– Én kérek egy ilyen rózsaszín harminckilencest – dönti el az első.

– Jaj, nincs harminckilencesem, drágám. Csak harmincnyolcasom és negyvenegyesem. Próbáld föl ezt a harmincnyolcast. Talán mégis jó lesz rád.

A kislány fölpróbálja a cipőt, és szomorúan adja vissza. Kicsi. Még mielőtt a kereskedő megfogná, Stojanka megragadja:

– Én elvinném.

A buszon előveszi a rózsaszín edzőcipőt a kosárból, jól megnézegeti minden oldalról, talán nem esik szét őszig. Újra fölpróbálja. Neki és Sofijának ugyanakkora a lába. Kényelmes. Hátradől az ülésen és behunyja a szemét. Legalább ennyit elintézett. Ez is megvolt, még-sincs este. Vajon hány óra lehet Nebraskában?

Vannak olyan napok, amelyek hosszúra nyúlnak, és sehogy se akarnak véget érni. És ez nem csak azokkal a napokkal történik, amikor az ember vár valamire. Megtörténik ez a közönséges napokkal is. Noha, jobb híján, az ember ilyenkor is csak vár. Várja, hogy az ilyen napok véget érjenek. Mert, valami miatt, kellemetlenek tudnak lenni. Ráadásul, ha valaki megkérdezné, az ember nem is tudná megmondani, miért kellemetlenek. Talán nem is akarja tudni. Talán a lelke mélyén sejt, hogy valami rosszul sülnhet el. A jelenleginél is rosszabbul. Ha más nem, valami ronda fölismerés.

Az eső halkán dobol a cserepeken. A sötét padláson, az elemlámpa ide-oda rángó fényében lépeget a NIKE Air Max edzőcipő. A vödörtől a lavórig, a lavórtól a tetőn levő nyílásig segít az Air Max, hogy a víz kiömöljön a tetőre, és az üres edények visszakerüljenek a helyükre. A beázások alá. A dörgés és a vilámlás már abbamaradt, de az eső egyenletesen esik, esze ágában sincs megállni. Az egyik nagy lábasból kiloccsan egy kis víz az egyik cipőre. A balra. Stojanka lehajol és kezével letörli. Mégis új a cipő, kár érte.

A rózsaszín Air Maxben Stojanka belép a konyhába. Stevan a német szavakat kérdezi ki Sofijától.

- Mama?
- Mutter.
- Nem jó.
- Die Mutter.

- Nem jó.
- Hogyhogy?
- Úgyhogy. A die Mutter anya. Mi a mama? Azt kérdezem.

- Azt nem tudom.
- Mutti – mondja Stevan diadalmasan.

Majd folytatja: hogy van a kerékpár, az apa, a kutya, az úszik, a torta, a ház... Sofija mindet tudja. Komoly, összeszedett.

– Biztos nem kell a cipő? – kérdezi Stojanka, miközben úgy rogy le a füles fotelba, mint a temetőbeli kispadra, amikor a megboldogult Radoslavot megy gyomlálni és megkapálni.

Sofija komolyan és szomorúan rázza a fejét: – Biztos. Nem eredeti. Így is mindenki kicsúfol. Inkább ne is legyen, mint hogy kínai legyen.

A tévén – egyikük se nézi – Srebrenicáról beszélnek. Hűvös locsogás. Mintha nem is a

háborúról beszélne. Egy konkrét borzalomról. A hágai szökevényekről csevegnek.

– Milyen a hágai szökevény? – kérdezi Stevan.

– Aki nem ment el Hágába. A Hága egy börtön – vágja rá Sofija: megszokta, hogy az öccsének magyarázni kell a világot.

– Nem értem. Ha nem is járt ott, akkor miért hágai?

Stojanka fölsóhajt. Neki kéne ezt elmagyarázni. Hogy ne maradjanak lyukak a gyerek tudásában. Amit aztán kitöltenek a hülyeségek és a találgatások. Eh, ha ez a nagymamák dolga lenne, a nagymamák is szülnék a gyerekeket. Olyan fáradt, mint egy kutya. Ezért inkább hallgat. Mint egy kutya.

– Hogy mondják a szökevényt németül? – kérdezi Stevan.

– Jaj, tudtam, hasonlít a repülőre... – próbálja földézni Sofija.

– Logikus, biztos repülővel menekülnek – érvel Stevan.

Stojanka szétnéz, hol lehet a távirányító. Szeretné kikapcsolni a tévét. Zavarja a zaj. Ha senki se nézi, a tévé csak zaj. Vagy ha nézi is valaki, de nem érti, akkor is zaj. Meg egyébként is, nem kéne a gyerekeknek ezeket a szörnyűségeket nézniük. Mintha nem lenne épp elég bajuk enélkül is. Vagy, gondolja, épp ellenkezőleg, nem baj, ha látják, hogy van, akinek még náluk is rosszabbul megy? De ez itt nem látszik. Semmi se látszik.

„Amikor a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűnökről beszélünk, akkor a háború törvényei és szokásai ellen elkövetett bűnökre gondolunk, mint amilyenek a rablás, a kegyetlenkedés, az etnikai tisztogatás, a népirtás...” – mondja egy fontos figura, akinek a ruhája is, meg a tévé képernyője is túl szűk.

Stojanka hirtelen hangosan és megállíthatatlanul nevetni kezd. A gyerekek csodálkozva merednek rá. Ő azonban fáradt, és nincs kedve semmit magyarázni. De muszáj. Sofija miatt. Egyébként is azzal gyanúsítja időnként, hogy megbolondult. Márpedig ha valaki minden ok nélkül nevetni kezd, általában gyorsan kiderül, hogy az agyára ment valami.

– Azért nevetek, amit ezek beszélnek – int a tévé felé.

– Pedig az egyáltalán nem volt nevetséges, egyébként meg nem *azért*, hanem *amiatt* – komolykodik Sofija.

– Már hogyan lenne nevetséges. Ha valaki butaságot beszél, az nevetséges. Ez meg ráadásul még nagyon okosnak is gondolja magát. És a többiek úgy is néznek rá, mintha nagyon okosakat mondana, és ettől még nevetségesebb. De ti még kicsik vagytok, nézzetek a saját dolgotok után. És hagyjátok a nagyit egy jót nevetni így, lefekvés előtt.

– Én nem vagyok kicsi – veti oda Sofija.

– Én se – tüsténkedik Stevan.

– Jó, akkor nem vagytok kicsik. De attól még elhallgathatnátok.

– Te pedig megmagyarázhatnád, hogy mi a nevetséges a meggyilkolt emberekről, meggyilkolt gyerekekről szóló beszélgetésben! – vitatkozik tovább Sofija.

Ha nem lenne ennyire fáradt, Stojanka örülne neki, hogy Sofija leáll vele vitatkozni. Minden jobb annál, mint amikor magába fordul és meg se szólal. Ennek még fáradtan is örül. Csak a beszéd esik neheze. Mégis belekezd:

– Azt mondta az előbb ez az ember, hogy a hágai vádlottak, akik pedig hadvezérek és politikusok, a háború törvényei és szokásai ellen vétettek. Ezen nevettem. Amióta világ a világ, ha valami a háború szokásai közé tartozik, akkor az pont a rablás, a gyilkosságok és az erőszak. Mi másra lenne való a háború? Csak nem a jóság és a szépség hirdetésére? Vagy az oktatásra? Vagy hogy a kisembernek könnyebb legyen? Ugyan már. Mindig is így volt – a politikusok uszítanak, a kisemberek pedig háborúznak. És persze a legrosszabbaknak, a söpredéknek adnak szabad kezet. Az nekik jár, mint valami jutalom. A politikusok pedig megosztóznak a területeken, a hatalmon, a becsületen, és kitüntetések osztogatnak egymásnak... A győztes aztán a saját söpredékét hősöknek kiáltja ki. Utcákat és iskolákat neveznek el róluk... Aki pedig veszt, na, az a saját rossz figuráit tartja bűnözőknek. Egészen a következő háborúig – néz Stojanka a kissé álmos, de a csodálkozástól tágra nyílt gyerekszemekbe.

– Dositej Obradović bűnöző volt? – érdeklődik Stevan iskolája névadója iránt.

- Nem, ő író volt – Sofija mindent tud.
- Ugyan, kicsik vagytok még, és nem értitek. Én meg bolond vagyok, hogy ilyesmit magyarázok nektek – fejezi be Stojanka, és kikapcsolja a televíziót.
- Nemanja azt mondta, hogy a tévében mindenki hazudik. Csak hogy minket bántsanak – mondja Stevan.
- Kiket minket? – morog Sofija.
- Minket, a szerbeket. Hogy mindenért mi legyünk a hibásak.
- Azok a tévében szintén szerbek, te félészű! – veti oda megvetően Sofija.

- Féleszű, aki mondja, mindenki bolondja! – vág vissza az iskolában tanult módon Stevan.
- A háborúról mindenki hazudik. Egyébként nem is lennének háborúk – hasít bele Stojankába a fölismerés. Máskor is megesett már vele. Hogy valamit akkor ért meg, amikor kimondja. Amíg csak gondolkodik rajta, nem felel azért, amit gondol, ezért nem is igyekszik végiggondolni. De ha kinyitja a száját, attól megkomolyodik.
- Nagy, és az igaz, hogy bennünket mindenki utál? – kérdezi Stevan.
- Kiket minket? – vakkant ismét Sofija.
- Hát nem mondanám, hogy szeretnek bennünket – ismeri el Stojanka.
- És miért utálnak bennünket?
- Mert gyilkoltunk.
- Nemanja azt mondja, hogy mindenki gyilkolt.
- Mindenki. De mi mégis többet.
- De akkor miért vesztettük el a háborút? Hát nem az győz a háborúban, aki a legtöbb embert megöli?
- Most már Sofija is érdeklődve pislog Stojankára. Stojanka fölneéz a látómezeje jobb felső sarkába. Homályos minden. Mindig ezt teszi, ha valami bonyolultat kell elmagyaráznia. Nem azt nézi, mi van a sarokban. Akkor se azt nézte, amikor még jól látott.
- Na, nagy? – nógatja Sofija.
- Nem nagyon értek én a történelemhez – kezdi óvatosan Stojanka. Emlékszik, hogy fiatalokában is, egy kis részével ugyan, de alig várta, hogy végre nagymama legyen. A nagymamákat semmi nem köti. Mindent úgy tesznek, ahogy akarnak. Nem kell óvatoskodniuk. Nem kell tudniuk se, semmit. Bármilyen hülyeséget mondhatnak. Elmondhatják a véleményüket. A koruk följosítja őket erre: – Úgy gondolom, hogy... szerintem... a háborút az nyeri meg, aki a legtöbb ellenséges katonát megöli, és akkor magától abbahagyja. Már nem gyilkol tovább. Aki pedig katonákat is meg civileket is öl, és nem tudja, mi az elég, hanem másoknak kell őt megállítania, na, az veszíti el a háborút, még akkor is, ha ő az erősebb.

RAJSLI Emese fordítása

Géczi János

ZSIBVÁSÁR

(Jelenetek előtti jelenet)

A világ áll, benne az idő féregként halad,
tekereg az ének,
fúródnak előbbre az új szavak.

*

Felrétegződik a tájra
a spontaneitás tektonikája.

*

Akáclevélen számolni ki,
ha remélnék, mit is reméljek,
szeret, nem szeret, elhagy, nem hagy,
hogyan lesznek a fények sötétkékek.

*

Ez a nő ecsetnek használt seprűjét
a tó vizébe mártja
és vízzel írja fel szavait
a strand széles homokjára.

*

A zászlón a luk
az emlékezés vakfoltja.

*

Az alkonyok tíz órán át elhúzódnak.
Rosszkor érkező rózsaszínek és későn távozó pirosak
közé préselődik a fagy és
úgy csúsznak át az idő pályáján
hogy nem látszik a hóhatár
a jelen és a múlt között.
Idővel minden átesik az emberalakon,
legyen most kavics,
sáska, cinóber a Centauri fényudvarában,
s akad, ami többször.

(Nulladik jelenet)

Aztán leereszkedni
és úgy maradni hídban.
És megtudni eldőlvé,
hogy mindez nem így van.

(Első jelenet)

Mielőtt átadják egymásnak a kórt,
amelybe mindannyian belehalnak,
hogy csókot váltanak,
s valamennyi pénzüket láthatóvá téve
a kosárba dobják, az építményt,
amelyhez jöttek, körbejárják
s eléje ülnek.

Porból készült és kartonból.
Leginkább gipszfehér.
Értelme bor és kenyér.
A falakat körbefogó gót, nyolc oszlopok is,
de a sötétben, amely az érkezés ideje,
ragyogtak kadmiumként
és mikor a két oldalt térdeplő két angyal
kezében kigyullad a lángforma villanykörte,
csöppnyi árnyalathoz jutnak
a zöldes almahús-fehérből.
A barokk ablaknyílást ezüstoffüggöny takarja,
mindazt, ami bévül, az építményben rejtőzik,
bár mondják sokan, ami tákolmány,
annak a belseje üres,
s legfeljebb a homály barna almamagvai
csörögnek benne.
S a kupola makkja – rövid, erektált hengeren –
tolulásos kékpiros, mégis a hívők számára
magasnak s fehérnek látható.

Ezt jöttek, a vakító épületet imádni.
A láthatót és a láthatatlan tökéletest.
Rajongani körül,
ahogyan a popkoncerten a popikont.
Üstökös fényömlésekor a csóvát.
Nincs se törekvés más,
se egyéb feladat: tapasztalni!

Az erdejét a jeleknek bebolyongják,
ahogyan katonákat az ezeregy szokásszerű hapták.
Valahára mindannyiuk megtalálja
a maga hőjét, küzdőfelét és ellenségét.
A hazáját és a népét. A rácsait. Az esélyét.

Itt van mindenki, és, mint a kalózkodnak,
a fülekben fénylenek az aranykarikák,
s mint a tengeri utazóknak a mélykék vágyai,
mindegyike kínálja a sajátja titkát.
Itt a röplabdás colosok, a szívben töpszlik,
akik formásak, akár a keresztény szentek,
a bolt eladónője, aki a kasszájánál jól csal,
s a halász, akinek a hal az idő csereértéke,
a szomszéd is, fel ki jelenteni bátor,
ahogyan az ideje engedte. S az,
aki zsoltárt sosem énekel vagy olvas,
de megérti a képeket.
S a képgyártó, aki a rímelést féli, miként
a túltanult államfő az okossá nevelt gyermekét.

Nem akad senki,
kinek ne adódna spiclije, élősködője, memoáírója,
az, akit gyűlölni lehet, s reá megnevezést vagy nevet
húzni,
aztán ne lépne elő a gyilkosa.
Akinek érdem lesz nyilvánosan
kezet nyújtania.

A szenvedélytörténetek egymás mellett állnak
és túlcordulnak a könnymirigyek,
listája nő a hazugságnak, s a bűnnek
több rétegű ruházatát
soha nem nyúvik el
a meggyőződéses ruházatviselők.

És nincsenek benne: bajnokok,
sem azok, akik megfosztódtak tőle,
vagy közelébe se kerülhettek a hősséghez,
nincsenek odabent,
nincsenek a történetben személyek.
Egyetlen ember található a történetben:
én vagyok az,
aki hogy látja és hallja és testével befogadja.
Az elbeszélésen túl csak én létezem.

Itt eszerint ez a vers. S benne a vershelyzet
a barokk építményé s az abba be nem jutó,
örvénylő tömegé.
A kultusza a nyilvánosnak,
a szertartása a tömegnek, a rítusa az oxigénnek.

Mozdul a kondulás a bronzharangban.
A háromszög, a vigyázó szemű, a helyére talál.
Létezik arány és van aránytan
s a haláltáncban saját rajzára lel az enyészet.

Az építmény egyben a könyökök szabálya,
nem pusztán a faragott köveké és a híg malteré,
a szögletben a megtört egyenesé,
a körben pedig a görbülő hajlamé.
Mind, ami hibás részlet megrontja az egészet.

(Második jelenet)

Miért, hogy ez az á, itt, referál
és elmozdíthatatlan? Egykor a szájszélen hevert,
nyálfényesen és históriaként éppen el van mondva?
Valóban? Hull a szírom, zsendül az ágvégi zöld?
Szerethető, ha úgy lett volna,
avagy hogy eszerint gondolható vissza reá és arra?
Miféle megoldás a lengőborda alatt az izomgörcs,
baloldalt, a gyermekökölnyi,
amely összecsup bárkit, akár a colstokot?
Akkor se, azért se mondható el a búcsúmondat.
A szóból sem sikerül semmi, nem több a szív á hang-
jánál.

Nem találok a zsineget, amelyet megrántva
a zsinórpadról alázuhan a vérvörös függöny,
rengőn, s a teátrum színpada, huss,
eltűnik, mint amely sosem volt, sosem lesz.
Felveri a port? Megszabadul szereplőitől a panoráma?
Könnyben úszik a nézők szeme, s az enyém is?

(Harmadik jelenet)

A test behúzza
a bőrkötésnyi fájdalomba.

(Végső jelenet)

Alighanem itt élek én is,
szóval: vagyok közüjük való,
csak nem ismerem fel azt, ami régi
s ami nem az, az számukra nem a jó.

(Végső utáni jelenet)

Mint aki erős fényben áll
és hagyja, látható legyen,
úgy lép ki a papírból,
hogy megformázza a figyelem.

BACCHUS AZ AGORÁN

Ott feküdt egykori szobájában, ami már nem az ő szobája (konyhává alakították át a szülei), egykori kanapéján, ami már nem az ő kanapéja, holt (*hótt!*) másnaposan, és egy régebbi emléken morfondírozott. a piac sarkán állt meg biciklijével, nem is az ő bicajával, hanem az apjával, a fekete vázas biciklivel, amely igen ramaty állapotba került akkorra már a sok használatból, a faluban mindenki biciklizik, azzal szállítják a tejet a csarnokba, a húszliteres tejes edényt a hátsó csomagtartó oldalához rögzítve meg a sört, a kenyeret, a zsákos krumplit, a gázpalackot, a zöldségeket és gyümölcsöket, vagy a kormányra akasztva, vagy a hátsó csomagtartóhoz rögzítve. szalajtott a lánc, zörgött mindkét sárhányó, az első fék nem működött, a kontra se nagyon, de ez az emlékezés szempontjából mellékes, ott állt ebben a szombat délelőtti fényben, és valahogy kegyelmi állapotnak érezte ezt az álldigállást, kicsit megdőlve a kerékpárral, hogy leérjen rendesen a lába, fél seggel a bicikli ülésén nézte az árusokat, a hömpölygő tömeget alkotó embereket, kalapos, micisapkás férfiakat, kendős öregasszonyokat és fiatal menyecskéket, hajadonfótt, háttal a paplakkal, benne létra atyával, ámbátor az atya valószínűleg a munkahelyén celebrálta a misét, akit azért neveztek létra atyának, mert vagy kétméteresen nőtt, és a falusiak létrának csak a padlához támasztott háromméterest tekintik, a szoba-

létra ott ismeretlen használati eszköz, szemben a piramis alakú hősök emlékművével, tejetén a megkopott vörös csillaggal, a sátán jelével, ahogy a misztikusok tartják, ahova a második világháborúban elesett falubeliek neveit vésték, emlékszik, mikor olvasgatták osztálytársaival ezeket a véseteket, mennyire rosszul esett neki, hogy egyetlen rokonának a nevét sem olvashatta ott, jobbra a piactér túlsó oldalán a csík-ér kereskedelmi vállalat 1-es boltja mellett a szlovén cigarettamárkáról elnevezett *disco 57*-essel, ahova oly sokat járt, igaz, csak este tíz után, mert akkor lassúkat engedett a dzsoké, utána meg rockot, előtte könyörtelen diszkózene ment, élükön a boney m.-mel, az emberiség szégyenével, rézsút, az emlékmű mögött a gogonyák-ház, ahol most kocsma működik, ebbe a házba udvarolt legjobb barátja az egyik gogonyák lánynak, a három közül a középsőnek, akivel nem mert lefeküdni, mert úgy érezte, bepiszkítja, pedig olyan szerelmesek voltak egymásba, mint két balkáni gerle. balra, kicsit háttal, a múlt század harmincas éveiben befejezett templommal, amelybe maga a nagy merénylő, a biatorbágyi rém, ahogy kosztolányi nevezte, azaz matuska szilveszter adott ajándékba betlehemet, igaz, meghamisította a számlát, hogy adományra értékesebbnek tűnjön. a templomot magyarországi barátai nemes egyszerűséggel csak bazilikának becézik a faluhoz képest óriási mérete miatt, bár a falu falunak végül is elég nagy, elmenne kisvárosnak tán, ha lenne benne bármi városias, de nincs, leszámítva azt a néhány, egyre rogyantabb négyemeletest, amit a régi tűzoltólaktanya helyére építettek, *ott tanultál meg egy régi kolibri nevű motorbiciklin motorozni*, gondolja most, ahogy a számítógép előtt visszaemlékszik arra a férfiről, aki az előző nap megivott pálinkáktól, amiket az apja főzött – *tiszta, kimagozott szilva!, ringlól!, tiszta körte!* –, és a ráivott söröktől és montenegrói vörösboroktól másnaposan fekszik és felidézi azt a szikrázó piacnapi délelőttöt, miközben a három részre szakadt ország kisvárosában, weissbrunnban, fölugat olykor egy-egy kalasnyikov, ám ott, a templom mögött, amit menyhért gáspár megalomániás pap építte-

tett, és amelyet egy barátja, a néhai végrehajtó tanács elnöke, azaz szabadka polgármesterének nagyapja, bizonyos palotás Antal húzott föl, a világgazdasági válság inflációjára való tekintettel sok-sok mázsa búzában határozva meg annak árát, a templom mögött béke honolt, ahogyan egész lényében, nem tudja jobban mondani, átjárta a fény, mintha valami drog hatása alá került volna, a testében érezte, minden tagjában, a zsigereiben, minden egyes sejtjében, még copfban hordott, már akkor gyérülő hajában is azt a bizsergést, amely úgy hatott rá, mint egy tökéletes költemény olvasása, vagy akár a női orgazmus, annak ellenére, hogy nem tudta, nem tudhatta, milyen a női orgazmus, bár sokat olvasott róla, hogy a nők egész testükkel élveznek el, nem csak a vaginájukkal vagy a csiklójukkal, hanem bőrük minden pórusával. Nem akarta, hogy vége legyen, állt ott, a bicikli ülésével a fél segge alatt, amely már kicsit törte a fenekét, ám nem mert megmozdulni, nehogy megszűnjön a varázslat, szemét félig behunyta, fejét a nap felé fordította, és élvezte, ahogy átjárja annak délelőtti melege, sárga fénye, hallotta a vásári tömeg zsi-bongását, amely nem zavarta, annak ellenére sem, hogy olykor-olykor kihallott ebből a zsongásból konkrét szavakat, mondatokat is, *itt a finom cseresznye, cseresznyét tessék, nácsika körtét vegyenek, kóstolja meg, nagyon finom!, itt az édes, nyári alma!* és így tovább, *hogy vagy, szomszéd? szia druzsám!*, de nem irritálta, inkább megnyugtatta, ez is belefolyt tudatának mélyébe, amely tudat mintha a kozmosz egészével azonosulna, átélte, hogy az univerzum végtelen világa az emberi agyba van lemásolva, belesűrítve mintegy, ahogy mikrochipekbe sűrítenek sok-sok gigabájtnyi információt, és ahogy ő itt áll, fél lábával a földön támaszkodva, félig a bicikliülésen, elzsibbadt farpofával, azt érzi, hogy kozmikus lény ő, mindennel azonos, azonos a parkban nyüzsgő emberekkel, a különféle füvekkel és fákkal, a zsiros, fekete földdel, a templom falainak tégláival, amit a helyi sárgaföldből égettek ki, a levegővel, a tűzzel, a vízzel, a vízben élő állatokkal és növényekkel, a béka-nyállal és a mocsári csikkal, a benne élőskö-

dó vagy épp szimbiózisban élő baktériumokkal, a kétszázféle támadó vírusokkal, az atomokkal, az atomokban lévő protonokkal, elektronokkal és neutronokkal, a fotonokkal és a kvazárokkal, a fekete lyukkal és a belőle kilövellő anyaggal, ám ez nem félelemmel tölti el, mintha most mégsem lenne igaza az írónak, akit nemrégiben olvasott, hogy ez a félelem és a rettegés civilizációja lenne, az öntudatra ébredt élő anyag szorongása, mi mástól, önmagától, ettől a föleszméléstől, hogy oké, tudunk, és másként tudunk, mint az állatok, a növények és a tárgyak erről a világról, kvantumokról és csillagokról papolunk, fogalmakat alkotunk, olyan tárgyakat, mint például a plasztik, amilyent isten nem teremtett, de minek és – főleg! – mi végre, ám most öröm töltötte el, ami áradt és csak áradt szét benne, akár a vér zubogása, *pulzálók, akár a pulzások*, jutott eszébe ott, a piac és az istenháza között, *hangozzék ez bármilyen patetikusan, bármilyen banálisnak*, gondolta a nagy macskájában az ágyban, miközben azon morfondírozott, hogy valamiképpen meg kéne innia egy sört, követni a sokszor megismételt, hajnóczy-féle elvet, amely az egyik legjobb gyógymód a fokozatos kijózanodásra, de megmozdulni sem bírt, mert azonnal forogni kezd vele a világ, hányinger gyötri a legkisebb moccanásra is, és amúgy sem tudja, van-e a hűtőben sör, mert az apja a hideg sört nem bírja, azonnal belobban tőle a torka, ezért soha nem tesz be, így a söroket egy éjjeliszekrényben tárolja, ami édesanyja stafírungjának megmaradt darabja, és amit ő mára rég elfeledett rockegyüttesek matricáival ragasztott tele még kamaszkorában. *azért a földiepres, jéghideg pezsgő jobb másnap*, írja most az elsötétített szuterénben, amikor hirtelen robbanás rázza meg a házat, csak később tudja meg, valamelyik fegyveres csoport robbantotta föl (a három ismertebb közül) a „hiszek istenben, hiszek Magyarország föltámadásában” föliratú emlékművet, ami egy betontalapatból állt, rajta a fölirattal, két oldalán egy-egy sást, sólymot vagy valamilyen ragadozó madarat ábrázolni szándékozó, kovácsolt, fémtücskerű lényvel, amit mintha egy vaskerítésből loptak volna el. a

talapzat közepéből meg, mint irgalmatlan hosszú, kiegyenesített, fehérre festett patkányfarok, egy fémrúd meredezett a jobb sorsra érdemes ég felé, a rúdon pedig, hogyan máshogyan, félárbohra eresztve, jelzendő az örök és végtelen gyászt az igazságtalanul megcsonkított országért, csüggedt fásultsággal lógott a magyarok bús zászlaja. ő most azonban a zsibbadt agyú férfit próbál figyelni, aki a piactéren a félig ülő, félig ácsorgó fiatalemberről spekulál, ki sem néz az ablakon, pontosabban nem meri elhúzni a firhangot, *minek?*, mormolja maga elé, *még eltalál egy idióta mesterlövész, ezeknél sose tudni, az ágyon merengő férfinak meg bevillan egy jelenet, amikor édesanyját kísérte el a piactér sárga- vagy őszibarackot vásárolni, ha nagyobb mennyiséget vett befőttnek, *segítség má', fijam, hazacipe'ni, te is szereted a duncot!*, egy jelenet, amikor anyja találkozott a körörsztapjával, *most már azért keresztapát mondasz te is, mint a weissbrunniak többsége, írja a szuterénban, anyja bátyjával, aki bebiciklizett a tanyáról, nem azért, hogy vásároljon, mert akkor fiákerral szokott jönni, bár azért általában ilyenkor is vett ezt-azt, leginkább gyufát meg téglás vécepapírt, a legdurvábbat, mert azt, ha négybe hajtja, és bicskával fölszeli, az a legjobb cigarettapapírnak, de inkább csak azért tekert be a poros országúton, mert biztos volt benne, találkozik valamelyik testvérével, sógorával vagy sógornőjével, és megtudja, kivel mi történt az elmúlt hetekben, a ciska ángyi megint megsértődött valamin, az illés megint rosszban van a feleséggel, apát megint úgy hozták haza a rác utcai zugkocsból, a tibit vakbéllel operálták szabadkán, de már hazahozták, jobban van, kint a tanyán minden rendben, igaz, julis leesett a cseresznyefáról, megütötte a derekát, de már jár, hatott az ólomcetes borogatás. és ahogy erre gondolt, anyjára meg a körörsztapjára, ahogy ott diskurálnak a verőfényben, az ugrott be neki, hogy lám-lám, ezek az ősei, vér a vérükből, hús a húsuikból, és hogy van az, hogy mennyi, de mennyi véletlen találkozás, vagy épp kényszer, erőszak, mennyi, de mennyi petesejt és sperma ment pocskába addig, míg ő (*pont én!*) megszületett. erről**

sokszor képzelgett kölyökkorában is, mikor a nyugatról keletre gomolygó felhők szörnyeit tanulmányozta, kint a tanyán, a libákat pásztorolva, ahol annyi időt (vagy inkább időtlenséget) töltött el a boldog XIX. században. mert az volt, a XIX. század, ahol a XX-ikat csak egy elemes rádió jelentette, ahol csak a déli krónika, a háromórai hírek („hallottuk, láttuk!”) meg a „muzikaszo, jókívánság” láthatatlan hullámú köldökzsinórjai kötötték össze az úgynevezett külvilággal.

és ekkor, ebből a révült állapotból, észhez térítette egy kéz, ami hátba vágta, és bántóan hangosan, majdhogynem ordítva, ahogy a falubélieknél ez már-már népszokás, és amely úgy hatott rá, mint egy korbácsütés, megkérdezte, *mi van, bacchus! hazagyütté'?*, a faluban bacchusnak hívták, mert szerette a jobb minőségű borokat, igazán jó minőségről azért nem nagyon lehetett beszélni azokban az időkben, amikor ezt a nevet ráragasztották, de hát mit tehetett, nem bírta az ócska szeszeket, rögtön hányt tőlük, a vodkák terpentinhoz hasonlítottak, a likőrök édessége émelyítette és fejfájást okozott, a rossz pálinkákat szagról kiszúrta, *te meg mi az apád faszát kereső itt? szabadságon vagy?*, fölnezzet, és ca-ját, gyerekkori barátját látta maga előtt, tíz évvel öregebben, mint valós kora, fogatlanul, ami ott nem olyan nagy újdonság, a községben alig törődik valaki a fogazatával, ami

nem csoda, a fúrást, a gyökérkezelést érzéstelenítés nélkül végzik a fogorvosok, az érzéstelenítőt megspórolják a maszek rendelésekre, ezért inkább kihúzzák vagy kihúzzák maguk szesszel fertőtlenített harapófogóval. szokatlanul szólította meg, mert a településen a név kényes jószág, vigyázni kell vele, ha például egy weissbrunni beszél velünk, minden egyes mondatába beleszövi a nevünket, és szereti, ha mi is így szólunk őhozza, egy bácskai egész álló nap képes úgy beszélni veled, hogy egyszer sem, még búcsúzásakor sem szólít néven, nálunk sohasem mondják: „viszontlátásra, péter”, csak azt, hogy „viszlát” vagy „szia”, ha a neveden szólítanak, baj van, vagy rendkívül súlyos a közlendő, az ember se a saját nevét ne árulja el senkinek, se mást ne szólítson meggondolatlanul a nevéen, nálunk az emberek a keresztnevükön vagy a becenevükön mutatkoznak be. egykori barátjára nézett, *szia*, mondta neki, *te se fiatalodsz*, tette hozzá bosszúból, mintha az a közel harminc év olyan sok lenne, de főleg azért, mert megzavarta ezt a búbajos érzést, ami körbefonta, akár egy gyöngye elektromos árammal töltött bekecs, de caja eleresztette a füle mellett a gonoszkodó megjegyzést, *mit szó'sz?, jó' szétbaszunk a janezok között, mi?* bácskában a szlovénokat nevezik janezoknak, mert sok szlovént hívnak janeznak, ahogy a magyarokat meg istapistáknak csúfolják a szomszédos népek. ám mikor caja észrevette a fiatal férfit, nevezzük most már, ha kiderült a neve, bacchusnak, zavart és értetlen kifejezését, meghökkenve kiáltott föl, *te nem is tudod, mi történt tegnap?, nem én, mi?, lerohantuk szlovéniát!* a fellengzős közléstől elállt a lélegzete, a szíve a torkába ugrott és szorította, mint sírás előtt. alig kapott levegőt. az élet egyik fő jellemzője a beburkoltság, ha nem borítana bennünket hús meg bőr, meghalnánk, az ember csak addig létezik, amíg el van szigetelve a környezetétől, a koponya is arra szolgál, amire az úrhajós sisakja, benne kell maradnunk, különben végünk van, a halál kivetkezés, a halál egyesülés az el nem vesző, de átalakuló anyaggal, lehet, hogy csodás dolog elvegyülni a tájjal, de aztán vége is a gyöngye ének, porózusnak, átjárhatónak

érezte magát, ellepte a veríték, apró részleteiben tárult elébe a múlt, a fuldoklók állítólagos drámai kiváltsága, a gyerek, akit nadragszíjjal vernek, mert eljátszotta az időt, és később ment haza, az a kissrác, aki a gonosz felhőket bámulja, első berúgása a szüleitől lopott rumpuncstól, az első nemi kapcsolata egy cinege nevű, vulkánpinájú lánnyal (magömléssel, természetesen), részeg bolyongása és eltévedése saját falujában, amikor akármerre indult, mindig a végtelen szántóföldre jutott, egy leégett ház kísérteties képe, amikor bennégett a részeg kubicskó, aki cigarettájával a tüzet okozta, és még számtalan rövid kép, anyja ölése és mosolygós arca, apja, amint dühösen káromkodva földhöz csapja a biciklit, amelyet nem tud megjavítani, első gyónása és áldozása és még sok minden, amit most szégyellne felsorolni. a modern kor vajákosai, a pszichológusok mondják erre, a fulladás kísérőjelensége ez, ami voltaképp a keresztelés sokkjának tudat alatti földézése, ami láncreakciószerűen támasztja föl a keresztvízbe merítés és a végső alámerülés közötti emlékeket. téged is itt, ebben a templomban mártottak szenteltvízbe, amit már soha nem moshatsz le magadról, mondták, amikor ki akart iratkozni a katolikus anyaszentegyház kebeléből, vallhatod magad akár ateistának, akár agnosztikusnak, buddhistának, muzulmánként vagy akárminek, olyan ez, mint a körülmételés, csak nem látszik, a keresztet már mindig balról jobbra fogod vetni, ahogy megtanultad, ahogy beléd verték.

nem felezünk meg két sört?, szakította félbe merengését caja, mire bacchus fölcsozdott, *nem, nem*, mondta, *sietnem kő', várnak*, tájnyelven mondta, ne látszódjon rajta a ráakódott irodalmi műveltség meg az egyetem hatása. bár a helybélieket amúgy sem lehet semmi módon eltántorítani attól az egyébként téves képzetüktől, hogy a világon ők beszélnek legszebben magyarul, akkor sem, ha ilyen mondatok hagyják el üres szájüregüket, „a mú'tkó' is, a firmába, hijába' világítok a batrilámpáva' a mendrovác péderjinek, hogy húzza má' oda a prikolicát, bazénhó, de az csak a tőznijáva' meg a fityókjáva' van elfoglalva,

amit az ángya csasztizott nekije, hogy ver-tem vóna a dákóm a zatyulájába”, amit rajtuk kívül, tesztelte már, senki nem ért, ő meg azt nem értette, miért jutott ez eszébe, és miért pont most, de nem rágódott rajta, kutyafuttában kezett fogott cajával, és minden további magyarázat nélkül a cajglijára pattant, így is mondják ott, cajgli, és a kangüdrös utca felé vette az irányt, nem törődve barátja álmélkodó és némileg sértett tekintetével. a kangüdrösről átbringázott a sár utcára, onnét a bajmocsára, át a vasúton, föl a helyiek által gyűlölt parton, sokszor látni, ahogy tolják fölfele biciklijüket, mert alföldi lábizmaik nem bírják a gyűrődést, hogy aztán megérkezzen szülei házába, csingágóba, a történelem kültelkeire. az úton végig azon agyalt, mikor lesz busza, hogyan jut el a feleségéhez, a tiszaparti kisvárosba, meg egyéves fiához, hova iszkol el, minél előbb, mert a zsigereiben érezte, hogy az elsők között fog igényt tartani rá a néphadsereg, és látta magát, *minek láttad magad?*, kérdezte az ágyon, *minek?*, hullának, képzelte magát, nem, nem hullának, rokkantnak, azt tartotta a legszörnyűbbnek, vaknak, süketnek és némának, kéz és láb nélküli nyomoréknak, növényembernek vagyis, aki csak agyban él, azt is minek, és még öngyilkos sem tud lenni.

most, amikor oly sokadszor megint földéződik bennem ez a kellemes emlék, csak iszom egy sört, nyögte a zsírszagú konyhának meg a lustán dongó legyeknek, akárha langyosat, de nem kelt föl, mert erősen szédelgett, össze-vissza forgolódott, igyekezett nem a bal oldalára feküdni, olvasta valahol, akik a bal oldalukon alszanak, azoknak nagyobb az esélyük a szívszélhűdésre, beteges gyűlölettel gondolt a szívére, erre a nyálkás, undorító, hol zakaoló, hol pangó bestiális húscafatra, ami rajta élősködik, akár egy óriásira duzzadt kinövés, s míg az alkohol utóhatásai okozta rozoga testével foglalkozott váratlanul, mintha kamerán keresztül, először csak homályosan, majd egyre élesebben beúszott selma, a szarajevói lány, aki visszaköltözött az ostromlott városba (folyton mélyen kihajolt a vonatablakon, ha együtt utaztatok, a frászt hozta rád), és akit, úgy hírtelt, egy orvlövész lőtt nyakon, azt a

nyakat lőtte át, amelyet számtalanszor csókolt mohón egyetemista évei alatt. ha nem is sokszor, de épp elégszer ugrott be ez a kép ahhoz, hogy aznapra elmenjen az életkedve, amikor, mint egy látomást, látta bűnös, olykor ízléstelenül túlfestett, vastag ajkait, mély, sötétbarna szemét, *mintha feneketlen kútba nézne az ember*, és amelyet ha megrebegtetett, hosszú szempillák drótfüggönye takart. és mivel soha senki nem erősítette meg halálának okát, ilyenkor újra meg újra megölte őt, egy elhagyott istállóban vizionálta, ahogy fegyveres, koszos és pocsek pálinkáktól bűzlő martalócok követnek el rajta erőszakot, sorban, egymás után, épphogy megoldva magukat, ahogy mocskosan, undorodva az egész testét ellepő spermától, az éhségtől legyengülten, tépett ruhában ül egy sarokban a rohadt szénán, keze-lába dróttal összekötve, félig öntudatlanul, és már sírni sem tud, míg végül tarkón lövik, a torkát vágják el, avagy szíven (*jaj, hogy dobogott az öröm pillanatai után*) szúrják a váratlanul menekülésre kényszerülő, csapzott szakállú banditák. majd lassan, *mi van, hallucinálok?*, kérdezte a kopott konyhabútorokat, egy másik szobába vitte szemének lencséje, ahol saját magát látta, hogy ott ül egy pincelakásban, elsötétített függöny mögött, kint bombák robbannak, géppuskák kelepelnek, és lemondó, de mégis valahogy gonosz mosollyal ott ül ő egy rozoga fotelban, egy hatalmas monitor előtt, sokkal öregebben, kövéren és kopaszon, és azt írja neki, aki a kanapén hever, és nem csak neki, hanem a piac sarkán ácsorgó, később szélesebben hazakarikázó fiatalembernek is, no, ezt a mondatod értelmezzétek, basszátok meg!: *egy tenyérynél semmi nélkül minden spon-tán tevékenység rabjául esne annak a téves illúzi-ónak, hogy ennek az egésznek van valami célja, oka vagy értelme...*

hetvenhét évvel gavriló princip vásárnap merénylete után, június 28-án tört ki a polgárháború, egy pénteki napon, ezt sose felejtsetd el. nem fogom, ebben biztos lehetsz.

(A szöveg utal bizonyos írói hagyományokra, ezért módosított idézetszulfítokat tartalmaz.

Lejárat határidő: nincs.)

NYUGAT-BÁCSKAI BÚCSÚK

Nálunk, ha vásár, akkor város, akkor Zombor. Ha búcsú, akkor falu, akkor legelőszőr Doroszló, majd Kupuszina, Monostor, Gombos, Nemesmilitics, Szonta, Szilágyi, Csonoplya, Telecska, Bezdán. Piac meg van minden héten, Zomborban minden nap, Apatinban hetente kétszer. És volt is minden faluban. A kisebbekben ma már nincs. A mezővárosnyi Bezdán még tartja magát, na meg a határmentén Gombos, illetve a egyes lakosságú Nemesmilitics és Csonoplya, valamint van még piac a sokác Szondon/Szontán és Monostorszegen is.

Búcsú az van. Itt szíkatolikus volt a vidék. Csak Sztapár volt pravoszláv, meg Zombornak a fele. Bár a városban ugyan több volt a szerb, de a szállások bunyevác lakossága is számos, és ide számított. Hozzánk. S így többen voltunk. Protestáns meg csak mutatóban, Zomborban. Zsidó minden faluban néhány család. Zsinagóga Zomborban és Apatinban épült.

A búcsú a templom ünnepe. Meg a falué. A városé nem. Zomborba csak alig járt vidéki ember búcsúba. Pedig három katolikus temploma is van (Szentháromság, Szent István király, Szent Kereszt). Újabb időkben élesztgetik a nemzeti ünnepen a templombúcsút. Apatinba még elmenegettek a búcsújárók Nagyboldogasszony ünnepén a szomszédos falvakból, Kupuszínáról, Szentivánról, Szilágyiból. A Jézus Szíve templom meg annyira későn épült, az 1930-as évek végén, hogy ki

sem meszelték. És Apatin olyan kisvárosi volt, hogy beillett volna nagy falunak. Csak a piaca volt jó, nagy felvevő, akárcsak Szentiváné. Persze Zombor után.

A búcsú, a *crkvena slava*, a kirbáj, az mindenütt nagy ünnep. Talán a legnagyobb. Minden településen. És Nyugat-Bácskában mind nyáron van, kevesebb ősszel. És ez így szép és így jó. Ez a hálaadás napja a megmaradásért. A mi széljárta vidékünkön évente többször is tarthatnánk ilyen okból. De csak Doroszlón volt és van is több búcsú. Azt mondják, oda minden bácskai katolikusnak életében legalább egyszer el kell mennie. Vagy minden családból legalább egy tagnak ott kell lennie. Mint Mekkában a mohamedánoknak. A doroszlói Mária-kegyhely a bácskaiak legfontosabb zarándokhelye. A legkedveltebb. Nekünk ez maradt. Hiába jártak őseink gyalog a baranyai Gyúdre meg a bánáti Radnára. Azokat elvitte Trianon. Minket meg itthagytott. A zarándoklás pedig szép szokás. Úgy mondják, sok jó dolog történik a szent helyen. Ha hiszünk benne. Doroszlón is történetek csodák, másutt is. Mindenütt. De Doroszlón a Mosztonga vizében a Szűzanyát látta meg a gombosi vak Zablóczki János! Más helyen felénk nem volt ilyen látás. Se előtte, se utána. Azonban a gyógyulás híre terjedt, mert a hírek terjednek. Majd jöttek az emberek, betegek és hívők sokan. Máig jönnek. Több gyógyulást is feljegyeztek. És hozták az ötvösöknél készített szép ezüst offereket, hálatárgyakat: szemet, szívet, lábat, kezet, emlőt ábrázolókat. Aztán egész alakosakat is. Ajándéknak, hálából. Ma meg a Mária-szobornál hagyják kendőjüket, sáljukat, törülközőjüket. És sok szép virágot. A Máriának illik virágot vinni. Szeptember 7-én, 8-án megteelik a doroszlói Szentkút környéke zarándokokkal. Autó százsámra, autóbusz tíz-húsz. Gyalog is jönnek, még a Tisza-mentéről is. Kisboldogasszony ünnepén van a szentkúti búcsú. A Szentkút utca végig csupa bazár. Szól, recseg, ordít, bömböl a motoros körhintta, bár nem minden évben. De csak egy. És nem az, amelynek kosarai láncon lógtak, hanem rudak merednek az oszlopból, végükön rakéta vagy autó, és a rúd emelkedik, eresz-

kedik, miközben forog a kerék. Még a motorja is hangos zúgású, régen ördöglónak mondták. A korábbi években volt ilyen ringlispílkettő-három, meg a kisebbeknek a hinta. Alatta szólt a verkli, kézzel tekerték, minden körnél ugyanazt a dallamot játszotta. Azután ladikok is voltak, a hasizommal kellett őket meghajtani. Ezt csak a legények bírták, akiknek erős izmaik voltak és fejlett testük. Lányok ketten is beleálltak a libegő csónakba és erőlködtek, de csak alig emelkedett az fel.

A jó vásárt remélő árusok egész hadserege áll ki ma az árokspartra, a járda mellé. Kapható itt tornaruha, egyéb ruhanemű, különféle „márkájú” tornacipő, kínai papucs, karácsonyi asztalterítő, műanyag játékgépfegyver, játékautó, Barbie baba, cipő, zokni, strandtörülköző, képes plüss falvédő és még a jóisten tudja, mi nem. Itt minden van, még talán keresztleletlen cigánygyerek is. A „tezgák”, asztalok mögül – már ha nem a földre terített abroszról árulnak –, jó hangosan: *Izvolite!* A „Tessék” alig hallatszik. Tört szerb nyelven kéri, szerbül kínálják, s nem tört magyaron. Talán csak a mézesbábos standoknál árulnak magyarok. Mert itt van a felénk legismertebb zombori Janovics mézesbábos dinasztia több generációja, meg a pecellősi, a zentai cukrász. Öt-hat mester. És itt muszáj vásárolni. Nem lehet csak úgy elmenni mellettük. Mézeskalácsot, mézeskalács-olvasót sárga és piros szemekkel, kalácsból készült lovacskát a fiúknak, papírcú babát a kislányoknak, többszínű és többféle ízű (narancs, citrom, málna, kóla) gumicukrot, zselés cukrot, krumplicukrot, töltött bonbont, selyemcukrot, diós vagy mákos rudat, szezámagos golyót, apró teasüteményt, alvát¹ és még sokféle édességet. Volt idő, amikor törökméz is árusítottak jó hangosan kiabálva: „Idenézz! Törökméz! Aki vesz, annak lesz, aki nem vesz, beteg lesz.” Gyertyát minden mennyiségben, fehérét is, sárgát is – vékony sárgát csak a pravoszlávok vesznek –, szentképpel is, anélkül is. Piros műanyag edényben lámpásokat, mécseseket mindenszentekhez. A gyertyákból haza is visznek, meg

¹ A halva Délvidéken használatos, a magyar nyelvbe szerb közvetítéssel érkezett alakja. (A lábjegyzetek a szerkesztő megjegyzései.)

ott is gyűjtanak a lourdes-i Mária szobránál – ott még dívik a fehérgyertya-égetés –, ahol a gyóntatófülkék sorakoznak, és halk duruzsolás foszlányai szállnak a levegőben. „Erősen fogadom, hogy többé nem vétkezem...” – mondják sorban, majd megáldoznak a szentmisén, aztán meg minden tovább a régiben,

mert az élet csak ilyen. Néha meg kell állnunk egy pillanatra, magunkba nézni, majd folytatni a göröngyös földi pályát. Szent Antal szobránál is kell gyertyát gyűjtani, meg a kút melletti Mária-szobornál. A kápolnában nem. Oda ajándékgyertyákat visznek. Az oltár mellé teszik őket: „Most segíts meg,

Mária...! Köszönöm, Szűzanyám.” A mézesbábosok mind magyarok. A reklámzacskón *licider, medokolačar, bonbondžija* a mesterségük neve, azaz talán cukorkakészítő. A kápolna melletti téren pedig a kegytárgyak vására, de olyan igazi. Van itt minden, ami a vallásos élethez kell: rózsafüzér minden színben, gyereknek, menyasszonynak, idősnek, férfinak; jövő évi kalendáriumok többféle illusztrációval, falinaptár, kincses kalendárium más-más nyomdától; imakönyv, szent ponyva (csak nem ponyván, hanem asztalon árulják), a szentcsalád-járás könyvecskéje, Szent Rita története, aprónyomatványok, szentképek, álló és falra akasztható feszületek, szentek gipszből öntött és tarkára festett szobrai: Szűz Máriát, Szent Antalt, Jézus Szívét, a doroszlói kápolnát ábrázoló képecske mézeskalács mandalán; még pravoszláv kegytárgyak is. Szentelt víz műanyagpalackban, szenteltvíztartó is a szoba falára. Szelektív vásár, de a javából. Hajdan nem volt szelektív. Akkor minden kézművesmester eljött: kapható volt szita, esztergályozott fogas, gyúródeszka, sodrófa, lópokrócok, kések, illetve volt köszőrús – aki ott maradt napokig a feleségével, hogy bejárja a falu minden utcáját, és élesítse a késeket zsírért, szalonnáért, élelemért, pénzért –, káposztagyalu, bádognakánák, szalmakalapok, édességek. És játékok, amelyeket ezek a mesterek készítettek: fából a szárnyával csattogó kacska, lepke, sörényes lovacska, kis szekér, kis szobabútor, seggbefúvós sípoló kiskakas, gumiszíjon lógó fűrészporklabda krepp-papírban, bizsuáru (lánc, gyűrű, bross), rongyból készült préselt keménypapírfejú, festett arcú játékbabák. Doroszlón a kisasszony napi búcsúban már gyümölcsöt is árultak. Örültek, ha vehettek egy kiló almát, mert akkor ez ritka gyümölcs volt.

Ma kijön egy pap a sok-sok-sokból, és megáldja az autókat mind, amelyek az árusok mögött parkolnak. A vásárolt búcsúfiára, emlékre pedig a nagymise végén, úgy szimbolikusan, az oltárról a miséző atya adja az áldást. Meg mindannyiunkra. Az első sorokban ülő politikusokra is.

A szentkút vizéhez mindenki eljut. Megéri a víztől nedves ujjával fájó testrésztét.

Vizet tölt az üvegbe. Visz az otthon maradtotknak. Gallyat tör a kút körüli fákról, hogy hazavigye. Otthon ez szentelmény. Segít a betegségben, óv a bajtól, a víz pedig jó orvosság, inni kell belőle, a temetőbe is vihető. Korábban itt még kis piros korsókat is lehetett kapni, melyeket a helyi vagy a környékbeli gölöncsér készített: *Doroszlói emlék* vagy *Bunarić Doroslovo* felirattal. Ez ajándék is lehetett, szenteltvíztartó is. A falusi házakban még itt-ott felbukkannak. A búcsúba a hód-sági, vepródi, filipovai² (Bački Gračac) sváb gölöncsérek hozták a háborúig. De ők nagy, ivóvizet korsókat is árusítottak, sárgákat, hullámvonalas díszítéssel.

Doroszlón régen több búcsú is volt. Korábban a pünkösdi volt a nagyobb, a főbúcsú. Három-négy napig tartott. Szombat és vasárnap volt a magyaroké. Ma már ez majdnem csak a helybelieké. Bazár nélküli. Nincs zsibvásár. Pünkösöd másnapján jöttek és máig jönnek a szomszédos Szonta faluból a soká-cok, hogy ősi fogadalmukat betartsák, folytassák. Náluk a ferencesek hatására erőteljes a Pádulai Szent Antal-kultusz, így a kápolná-ból kijövet körmenettel elsőként a szent szobrához járulnak. Hajdan a németek pünkösöd utáni kedden jöttek Hód-ságról, Rácmilitics-ről, Filipováról, Bresztovácáról, Szentivánról. Már nem jönnek. Csak írmagjuk maradt Apatinban. De van férfibúcsú is, kisasszony-nap előtti vasárnap. Ezt régen a ministránsok-nak szervezték, ma a férfiaknak. A kisasszony napi búcsú kisebb búcsú volt, és Nagyboldogasszony ünnepén is tartottak korábban búcsút, a doroszlói kegyhelyen, de ez ma már nem szokás.

A doroszlóiak úgy mondják: hazajárnak a Szentkúthoz. Bármikor is vitt arra az útjuk, ha dolgozni mentek az aljba (zajba), megálltak előtte, imádkoztak a Máriánál. A kisasszony napi búcsúba is eljönnek, ha elszármaztak, még Nemesmiliticsről is, ha éppen oda házasodtak, pedig abban a faluban is ugyanaznap van a búcsú. A feleség otthon marad a maga búcsújában, a férj pedig jön a sajátjába. Ezt így illik. Ezt így tartják rendjén valónak.

² Hivatalos magyar neve Szentfülöp.

A szentkúti kápolnához közel, a kerítése mellett – korábban azzal átellenben – állt a faluszéli csárda. Ez egész évben üzemelt, akár a Szentkút, de a búcsúk jelentették neki a legnagyobb forgalmat. Ide tértek be a férfiak sörre, fröccsre, a nők, lányok kabeszóra. A híres csárda már összedőlt, de az előtte levő téren sátrat állít egy szerb vendéglős, asztalokat helyez ki és méri az italt, a kávé, süti a pljeszkavicát, a darált húsból készült húslepényt, amit melegített lepényben szolgál fel. A sátor körül és a járdán is nagy a tumultus. Egymás lábára lépnek a vendégek és a zarándokok. Mindenki mindent akar látni, hallani, s megvenni a tíz deka erős cukorkát, egy zacskó mézeskalácsot, pár szál gyertyát...

És persze a falu plébániatemplomának is

van búcsúja, a Szent Imre herceg ünnepnapja (november 5.) utáni vasárnap. Akkor jóval kisebb a vásár. Nem is vásár az, csak néhány kirakodó, meg a ringlispil. Kegytárgyakat is szokott árulni egy férfi a templom előtt: szentképeket, rózsafüzéreket. A szakemberek azt hívják torkosbúcsúnak, és az elszármazott doroszlóiak erre is hazajönnek. A környező falvak, Gombos és Szentfűlöp katolikusai látogatják, de a Duna másik oldalán élő dályhegyi, erdődi rokonok is eljönnek. Ilyenkor már hűvösebb az idő, de a doroszlóiak a délelőtti nagymise és a finom ebéd után még ki-mennek a templom előtti utcára, hogy megnézzék a búcsút.

Nyugat-Bácska többi falvában évente egyszer van búcsú, a templomtitulus ünnepén.

És mind nyáron van. Minden tősgyökeres lakosságú faluban nagy ünnep ez a nap. A legtöbb vendég erre a napra teszi a látogatását. Az onnan elszármazottak igyekeznek haza. Így van ez Gomboson, a Szent László királyunk ünnepét (június 27.) követő vasárnap. Ide jön a legtöbb vendég a szlavóniai hegyhátról, ahová a múlt évszázadok folyamán kirajzott a gombosi szegényebb réteg jó része. Ott találtak boldogulást a dályai hegyekben, az erdődi szőlőkben. És még élnek leszármazottaik, akik tudják az ősi szokást, magyar iskola híján a szülők nyelvét már kissé nehezebben. Hasonlóképpen történik Monostorszegen, ahol július 29-én, Szent Péter és Szent Pál ünnepén, ami parancsolt ünnep, aznap van a búcsú. A szentmisére sok hölgy felölti még ragyogóan szép sokác népviseletét. Bazárosok, körhintások, mézesbábosok – mind ott vannak. És aratnak a kocsmárosok. Nyár van, meleg. A béregi sokácok jönnek ide búcsúba, meg néhány kupuszinai vendég, hiszen Monostor van az ő falujukhoz legközelebb, s régen még gyalog is, szekéren is, kerékpáron is látogatták a monostori ünnepet. Ebből a faluból legtöbben Zomborba költöztek, akik ilyenkor visszatérnek a szülőfaluba. Szontán Szent Lőrinc diakónus a templomtitulus (ez augusztus 10-re esik). Itt áll a környék legrégebbi temploma, és ide jár búcsúba a legtöbb bácskai sokác. Ilyenkor a templomukat száznál is több kilimmal díszítik rendkívül pompásra. A búcsú velejárói: az árusok és a ringispílesek mind megjelennek, hiszen ez nagy falu, és zömében még katolikus hívők lakják. Tisztelik a búcsút. Tehát van értelme a bőséges kínálatnak. Kupuszinán Szent Anna a falu védőszentje (július 26.). Nagy búcsúkat tartanak itt, sok kirakodóval, több körhintával, ringlispíllel, ördögkerékkel, korábban ladikkokkal is. A szórakoztatók már egy héttel korábban megjönnek, esténként a gyerekek ott szórakoznak. Régen verkli szólt, Nagy Pista, Zombor egykori olimpikonja tekerte, aki ezekhez a vándorló foglalkozású emberekhez szegődött. Majd hangszóróból magyar slágerek: „Nem vagy a Vezúv...” – harsogta Németh József éveken át. Ma már az egész településre hallatszik a szerb népzene-

nét imitáló zaj. Céllövölde is volt légpuskákkal, szivacsvirágokért, meg rongylabda célba dobálása valami csecsebecsért, a főnyeremény egy liter *vinjak*. A mézesbábosnál meg hatalmas tükrös szívek a nagylányoknak, menyasszonyoknak. Tyű, de szép is volt azazal sétatifikálni le-föl a tömegben! Szilágyiban a Szent István király ünnepét követő vasárnap tartják a búcsút. Az egyre fogyatkozó lakosságú falucska búcsúja is egyre erőtlenebb. Telecskán, avagy Bácsgyulafalván a Magyarok Nagyasszonya a templom védelmezője. Ünnepe október 8-ára esik; ezt követően, október második vasárnapján ülik meg a búcsút. A kirakodók ellepik a falu központját a templom és a községháza körül. Ott van a kicsiknek a ringlispíl és a suhancoknak a lánchinta, hogy azon forogjanak, repüljenek. Bezdánban október 28-án van a templomtitulusok, Simon és Júdás Tádé apostolok ünnepe, majd azt követő vasárnap a füstös búcsú. Ugyanis itt már sült gesztenyét lehet kapni, és ez újdonság a helybelieknek és a vendégeknek egyaránt. Ezután még, mindenszentek ünnepén megtartják a csonoplyai búcsút, de kívül már igen szerényen. És ezzel az ősz közepére eső ünneppel be is fejeződik a nyugat-bácskai katolikus templomok búcsúja. Véget ért a mezőgazdasági év. Megtörténtek a hálaadások.

A temetőkápolnában is tartanak szentmisét a védőszent ünnepén, de az nem jár népünnepellyel. A vidék sok kis katolikus és pravoszláv kápolnájának ünnepét is megülik, a falusi búcsúkhöz hasonlóan, csak szerényebb külsőségekkel, bár a bükkszállási Szent Illés prófétának szentelt szerb kápolna búcsúja, *szlavája* több száz ünneplőt vonz, és háromfordulós körmenet emeli az ünnep fényét. Itt még néhány árus és egy körhinta is megjelenik.

Az árusok ősszel még eljárnak a közeli vagy távolabbi vásárokbá. A szórakoztatók, a körhintások összecsomagolják rekvizitumaikat, betakarják őket, hogy a téli hó, fagy ne ártson nekik, esetleg fedett, száraz helyen tárolják a körhintán leginkább kedvelt, feketén fénylő paripákat, a cifra, úri hintókat. Legközelebb a következő év május elsején állítják majd fel szerkezeteiket a zombori Sikara-erdőben rendezett majálison.

PIACI NAP

– három szólam

Mi nem szerettük a piacot.

A legjobb volt háztól eladni, amikor eljöttek, tudták, miért jönnek, olyankor nem nagyon alkudtak, csak ha valaki többet vitt, akkor illett egy kicsit engedni, de akkor már úgy mondtuk eleve az árát, mondjuk, a krumplit, mennyi a krumpli, mennyi kellene, úgy öt kiló körül, hát a piacon hatvanért megy kilója, de ha öt kilót elvisz, akkor legyen ötven. Meg egy picit bőven is mértük, mindig fölfelé kellett egy kicsit állni a *tányéros kila* szárának. Azért, hogy háztól vitte el, nem volt olcsóbb, otthon külön kellett *kísírgetni*, félbehagyni, amit éppen csináltunk, a piacon már úgyis ott voltunk, mért nem jött oda. Mert ő se szeretett alkudni, nem mindenki szeret, közelebb is voltunk, de nem is az, hanem azt nem szerette, hogy ott sose tudta, ki jár jobban, ötször végigjárta, hogy kinél mennyi meg milyen a portéka, de nem tudta, hogy ki mennyit engedne, ha még tovább sápítózna, meg ki hogy beszél vele, van, aki nagyon csúnyán beszélt a kuncafttal. De kuncaft is van, *amék* csak azért jön oda, hogy ócsárolja az árut. *Nem könnyű.*

Valamire fölébrednek reggel, zajra, csöndre, valami zaj van, vagy csönd van, semmi nesz. Vagy a világosra, sötét van, félhomály, mint ha még hajnal lenne, de fénycsík keretezi a beriglizett spalettát. Milyen nap van, miért

nem keltettek, nincs iskola? Délutánosok vagyunk. Pár hét még, és vége az iskolának. Jó a takaró alatt, nincs senki a szobában, a bátyám helyén lapos a paplan, a húgom még meg sem született, föl kellene kelni, hideg a konyha, körbejárom a házat, üres. Nincsenek a biciklik, mindenki elment. A földre, a kertbe, a városba. Szülém már meghalt. Piac. Szülém még gyalog járt a piacra, a hátán vitte a portékát, a derekára kötve a dohányt, a tanár úrnak is mesélte apám, aki az anekdotákat gyűjti, biciklivel jött, családlátogatásra, hogyan csaptuk be a fináncokat. Mondták tegnap este, hogy piac lesz, kimennek a piacra, vagy csak anyám megy ki, kivisz két pár tyúkot, túrót-tejfölt, *garaboly* borsót, fejteni való meggyet. Mikor mit. Nem járnak a piacra, leginkább tavasszal, nyár elején megy ki anyám, egy-egy pénteki nap, vagy néha kedden, amikor már nagyon nincs pénz arra a hétre, hónapra, kell valamire, befizetni az iskolában, vagy *koncertet venni* a disznóknak, csirkéknek. Este megfognak négy tyúkot vagy nagyobbacska csirkét, párosával összekötik a lábukat, a pajtában éjszakáznak, reggel bekerülnek a kosárba, és ki a piacra. Azzal a pénzzel ki lehet húzni, amíg nem jön valami valamiért. Malacokért leginkább, bikáért, de azt ritkábban *szállítunk*. Vagy megint megfogni két pár tyúkot. Majd lesz cseresznye, eper, aztán beindul a meggy, a borsó, újkrumpli, azzal már elleszünk nyár végéig, mire megjön a búzáért a pénz. Mindig nehezen jön a pénz, visszatartják, krízis van, restrikción, *mindég a parasztot nyúzzák.*

Nem szerettem, hogy alkudtak, de *muszáj vót*. Van, *amék* azért jár ki, kuncaft is, árus is, hogy alkudozzon. *Mink* nem szerettük. Anyád különösen nem szerette, *vót, amék* elkezdett udvarolni, ott, a fülem hallatára piszkoskodott, piszkos ravasz, anyádnak udvarolt, de azt várta, hogy én szóljak, hogy jól van, add oda neki annyiért, *oszt menjen Isten hírive*. De ezt már tudtuk, megbeszéltük előre anyáddal. Meg már meg sem kellett beszélni. Tudtuk azt is, hogy miből mennyit engedjünk, bár az mindig attól függött, hogy milyen a piac. Ebben sose lehattunk teljesen biztosak, valamelyik nagyobb gazda elment Szabad-

kára vagy még távolabb, esetleg többen is, vagy idejött valaki egy kocsiderék uborkával, krumplival Adahatárról vagy Bánátból, az rögtön megérződött. Mindig azzal kezdtük, mikor kiértünk, hogy egyikünk körbejárt, mi mennyiért megy. Akkor még nem volt muszáj így kiírni, mint most csinálják, hall-

gatózni kellett, meg kérdezni, *vót, amék* megmondta, *vót, amék* piszkoskodott, ismertük egymást, tudtuk, hogy ki árul, a kuncsaftokat is ismertük, ha *épp űtet* nem is, de látszott a *színirű*, hogy kicsoda, azt is tudta, miből mennyit visz majd, meg hányat fordul, mire előveszi a bukszát. Egy borsólevesre valót, krumpliból fél *kilát*, egy-kettő a levesbe, a többit kisütni, meg az egyik kisebb tyúk vagy a csirke, az egészből kijön a szombat-vasárnapi ebéd. A piacon látni, hogy ki mit ebédel, ismered az egész várost, borsóleves újkrumplival, zsenge répával, zöldséggel, krumplis tészta a tavalyi krumpliból, ez van szombaton, vasárnap meg a tyúk, levesbe meg kirántva, meg az újkrumpli sültve, jó az az apró szemű, egészbe lehet sütni, az a legjobb.

De nem szerettünk ott álldogálni, hallgatni a sok *hiábavalóságot*. A legjobb volt, még Kanizsán, amikor voltak az állandó kuncsaftok, reggel elvittük házhoz a portékát, tanárek-

hoz, ügyvédékhez, megvolt a heti rendelés, volt, ahol ki volt készítve a pénz, vagy ott-hagyták a gyereknek vagy az öregasszonynak, volt, ahol megkínáltak valamivel, kávét nem ittunk még akkor, az csak később jött divatba mifelénk. Volt, amikor ki sem kellett menni a piacra, minden elment a házaknál.

Régebben, mikor még több portékával mentünk, egész napra mind a ketten, túróval, tejföllel, vajjal, vajjaljával, baromfival, zöldséggel, akkor körül is néztünk, a piacon is meg a városban is, fiatalok voltunk, jobban érdekelt bennünket, hogy mi van, nemcsak az, hogy ki beteg, ki halt meg, ki megy férjhez, hanem hogy mit kellene csinálni. Elmenni dolgozni, gyárba vagy a hajóra, vagy maradni otthon, túrni a földet, úgy legalább jobban félre lehet tenni a pénzt, ha nem megy az ember, ha kevesebbet is keres, de kevesebbet is költ. Egyikünk árult, a másik körülnézett, apád néha a kocsmába is bement, de mindig csak egy pohár borra vagy spriccerre, nem szeretett ott ragadni, hallgatni a *virtuskodást*, meg én is haragudtam, ha sokáig elmaradt, *no, magát is itthagyták hervadozni a napon, láttam, hogy az ura ott udvarol a menyecskéknek a tyúkpiacon, szép bögyös csirkek vannak ott, na, mennyié' adja a barackot*. Volt asszony, aki patáliát csinált, *föllátott* ilyenkor, de az még rosszabb volt, én inkább meg se hallottam, lehajoltam az asztal alá, a kosarakhoz, vagy úgy csináltam, mintha válaszolnék a szomszédban áruló asszonynak, aztán mondtam, hogy nagyon jó ízű a vajalja, tegnap süttöttük ki, vigyen a feleségének. Meg gyorsan el is ment az a kis pénz a kocsmában, ha fizettek neki, akkor vissza is kellett hívni, nem is akart annyit inni, meg sokba is került. Nagyon meg kellett fogni a pénzt, ebben nagyon összetartottunk.

Én nem mentem sosem a piacra, nem vittek, korán kellett kelni, útban lettem volna, velem kellett volna foglalkozni, *pisálni-kakálni, pityizálni*, úgyis megkívántam volna valamit, aztán addig nyöszörögtem volna, amíg *valame-lyiküknél el nem szakad a cerna*, úgyis csak unatkoztam volna, kérdezgettem volna, hogy mikor megyünk már, mikor megyünk már, mikor megyünk már haza.

Mikor jönnek már haza, kérdezgetem magamban, keringek a házban, reggeliztem már rég, tej, túró, tejföl, kimegyek a kutyához, ug-rál a láncon, ahogy meglát, adok neki enni, égett disznósírba mártott kenyér, még hűvös van kint, de szépen süt a nap, melegen, laposan átnyír a gyümölcsfák felett, még hideg van, már meleg van, végigfut rajtam a hideg, süt rám a nap melege. A disznók, a csirkék, a szagok. Hideg por préselődik a papucsomba a hátsó udvaron. Megnézem, hátha van valaki az istállóban, hátha mégsem mentek el. Hát-ha már megjöttek. Lassan fordulnak hátra a tehének, vastagon csavarodik a nyakuk, tágul az orrlyukuk, szépek, szépen bámulnak az ajtóban álló kisfiúra. Fénycsík, porcsík, pá-racsík. Megrázza a fejét a ló, megismer, tudja, hogy én vagyok az. Most már csak egy lo-vunk van, mióta elment apám a gyárba. A ló

rángatja a bőrét, ha rászállnak a legyek. Ápo-rodott, édes trágyaszag, legfelül még a száraz, meleg szalma vékony rétege. A palántásban sincs senki, felhajtva a nejlonfólia alja, szellő-zik, friss hiányok a paprika- és paradicsom-palánták között, vittek ki a piacra.

Apád mindig attól félt, hogy megharagsza-nak, ha nagyon kitartjuk az árát. Meg ha na-gyon fönt hordjuk az orrunkat. Ő mindig szépen akarta mondani, hogy nem lehet any-nyiért, hát el tudja képzelni, mennyi vesződ-ség van vele, hányszor kellett ezért kimenni a *bosztán*ba, hogy most itt legyen, *oszt'* maga hazavihesse. Lehet alkudni, de akkor vigye el mindet, hogy ne álldogáljunk itt *semmi ha-szon fejibe*. Én nem szerettem ilyeneket mon-dani, úgyis tudták. Igaz, hogy valamit kell mondani, nem állhat ott az ember, mint a ku-ka. Mindig ugyanaz volt a kifogás, sovány

vagy apró szemű, vedlik a háta, kukacos ez, nézze csak, fonnyad már a szára, ez nem tegnap lett *leszéve*. Ne mondja már, *tűrűjje meg a szemüvegét*, persze hogy fonnyad, ha itt égeti a nap. Menjen a *kufákhoz*, azok *lesprickelik* magának, mintha most húzták volna ki a földből, aztán meg már fás a bele. Volt, amelyik megsértődött, volt, amelyik harmadszor is visszajött, hogy még mindig nem kelt el, odaadom-e ennyiért meg annyiért. Volt, amikor bántam, hogy odaadtam, elvitték volna többért is, ha kivárom, hogy fölkeljenek az urak. Volt, amikor bántam, hogy nem adtam oda. Mindig siettünk, nem szerettük elpiaconzni a napot. Régebben a tyúkokat, galambokat a tyúkpiacra vittük, de aztán minden átkerült ide, ahol most van, sokan árultak így, vegyesen, tyúkot, zöldséget, gyümölcsöt, ha már kint álltunk, csináljunk abból is valamit. Ha elmentek a tyúkok, aztán már nem nagyon álldogáltam ott a krumplival, borsóval, vagy odaadtam olcsóbban, vagy hazahoztam, nem szerettem ott tölteni *az istenke drága idejét*.

Összetartottunk a szomszédokkal, de azért sosem lehettünk biztosak benne, hogy ha valaki reggel megmondta az árát, nem adta-e aztán olcsóbban oda. Vagy olcsóbbat mondott, aztán mi annyiért raktuk ki, aztán csodálkoztunk, hogy valaki elvitte korán reggel az egészet. Megvette a *kufának*, főleg ha szép volt, aztán annak még haszna volt rajta. A *kufák* azok összebeszéltek, ők voltak otthon. Nagy is volt a szájuk, ha csak odamentem, mikor voltak nála, kihallgatni, hogy ugyan mennyiért adja az újkrumplit vagy a borsót, akkor már óbégatott, hogy mit báméskodik itt, úgysem vásárol, csak bejönnek ide a kis portékájukkal, és azt se tudják, mi az a piac. Pizkosak voltak a *kufák*, de lehetett tőlük tanulni. Sokszor így jártunk jól, a jobb érzésű vevő inkább tőlünk vett, meg szóltak, hogy *a kufák most vitték le az árat*, ne tartsuk már ki, mert ránk marad.

Van, amék csak beszélgetni jár ki, mondja a magáét, hogy mit hallott, vagy hogy mi van Amerikával, meg az oroszokkal, hogy mi lesz, meg nálunk is hogy mi van, *etessük ezeket az arabokat meg négereket*, mindenre van

pénz, csak a népnek nincs. Ezekkel nem beszélünk, ha nagyon belekezd, akkor elküldjük, hallja, menjen innen, ne politizáljon itt, menjen innen, ha nem vesz semmit, ne tartsa föl a sort. Nincs is sor. Nincs hát, mert senki sem mer idejönni, *amég* maga itt van. Vagy a belügynek dolgozik, vagy csak olyan *buta okos*. A piacon lehet már beszélni mindent, hagyják, csak az *Öreget* nem szabad bántani.

Bemegeyek, *fölcsapom* a tévét, tanulni kelleme, ebben a félévben délután járunk iskolába, délben szoktam ebédelni, harangszó, hírek, játék és muzsika tíz percben, aki kérdez, Czigány György, aki válaszol, Fülöp Csabáné villamoskalauz. Tanulnom kell addig, mindjárt kilenc, megnézem, van-e már rajzfilm az iskolatévében, megy a fizikaóra a belgrádi tévén, egy ember magyaráz, valami szertár, kísérlet, gyorsan elunom, benyomom a második gombot, persze még nincs adás, a harmadik gomb a magyar egy, ott is iskolatévé, okostojás gyerekek, földrajzóra, mutogatnak a térképen, hol van a Börzsöny, milyen magas, mindent tud a gyerek, szép kockás ingje van, nem látszik, hogy milyen színű, kékes-szürkés lehet, vagy piros, mit fogok fölvenni az iskolába, azt a narancssárga virágos inget, az olyan hippis, van *farmerkám* is, a bátyám nem hippis, csak hosszú a haja, én hippis vagyok, de csak kicsit hosszú a hajam, otthon úgy igazgatjuk, hogy ne látsszon, milyen hosszú, nem nagyon látnak ilyenkor, anyám sem bánja, ha nem kell most borbélyhoz küldeni, ha még egy hónapig nem kell elmenni, akkor jó hosszú lesz, mire vége lesz az iskolának. Lehet, hogy szól a tornatanár, hogy a lányok sorába kellene állnom. Mintha csukódott volna a kapu, gyorsan *elcsapom* a tévét, átfutok tanulni a szobámba, rájövök, hogy nem csináltam semmit, gyorsan megnézem, hogy mit nem kell tanulni, mit tudok gyorsan megírni, a történelmet majd a végén, a matek az könnyű, a nyelvtant csak ki kell tölteni, torna, angolból tanulni kell a szavakat, tanulom a szavakat, elolvasom, ismétlem, letakarom a bal oldalát, úgy nehéz, letakarom a jobb oldalát, ismétlem, előveszek egy tavalyi füzetet, és lemásolom az egészet, lemásolom újra csak a nehéz szavakat, átismétlem őket,

még egyszer lemásolom. A történelmet majd a végén. Nem jött még haza senki. Kimegyek inni. Megiszom még egy bögre tejet. Nem szeretem cukorral. Teszek bele cukrot. A barátom cukorral issza a tejet, mi nem szoktuk cukorral, mert úgy édes. Cukorral jó édes, kicsit émelyítő, nem jó. Kár, hogy most nem ihatok utána vizet, mert elcsapja a hasam. A gyerekek hülye kérdéseket tesznek fel az iskolatévében. Olyan okostojások, fejből tudják, hogy mikor fedezték fel Amerikát, aztán megkérdezik, hogy miért Amerikának hívják, ha Kolumbusz fedezte föl. Mintha nem tudnák. Ha tudja, hogy mikor fedezték föl, akkor azt is tudja, miért hívják Amerikának. Eljártsszák az egészet a tévében. Mi nem így beszélünk, kiröhögnék, aki így beszél. Engem is kiröhögtek, amikor beköltöztünk Zentára, és néha *őzve* beszéltem. Pedig mindig vigyázok, hogy helyesen mondjam. Megnézem, van-e már rajzfilm. Hátha nem unalmas. Tanulni kell a történelmet. Meg közben hazajön anyám. A rajzfilm csak öt perc, ha van. Ha nincs, akkor meg *elcsapom*. Még mindig az okostojások, megnyomom az egyes gombot, jól kattán. Vigyázva nyomom, *nehogy elpusztítsam*, kettőt kattán, úgy akad be rendesen. A hetediken és nyolcadikon nincs semmi, a hatodikon néha bejön valami homályos kép, az ötödiken van az újvidéki tévé, de csak este lesz műsor. A magyar kettőn is csak este lesz műsor. Nem keresek semmit, úgyszincs semmi, este lesz majd valami film. Tanulom a történelmet.

Amikor apád elment dolgozni, akkor egy kicsit könnyebb lett, hogy minden hónapban kapott fizetést, akkor már nem nagyon kellett piacolni, csak tavasszal meg nyár elején, ha nem jött pénz a szállításért, vetni meg ültetni meg akkor kell, csirkét *íratni*, akkor van a legtöbb költség. Mink nem piacoltunk rendesen, nem szerettünk ott kint álldogálni meg a sok üres beszédet hallgatni, mindenki csak mondja a magáét, akkor én is mondtam valamit, mert muszáj volt, de olyan volt, mintha nem is én mondanám. Én dolgozni szerettem, kint a földben, csinálni, aztán néha ki egyenesedni, és végignézni azon, amit megcsináltál, hogy tisztán látszik a sora, hogy

szép a paprika, mikor már messzebb egyben látszik a zöld, és tudom, hogy ez a miénk, nyár végén már piroslik, a második szedés a legtöbb, amikor elszállítjuk, és ott áll hegyekben az átvett paprika, az is szép, kicsit furcsa, amikor a mi kezünk munkáját is beöntik a többi közé, de szép az a nagy hegy paprika, vagy a nagy raktárban a bálázott dohány, az is szép. A piacon büszke lehetsz, hogy a tiéd a legszebb áru, de a másiknak meg a másik a legszebb, meg nem is mindig a legszebbet keresik, hanem ami olcsóbb, van, aki a legolcsóbbat, az apró szeműt meg ami már fonyadt, lötytyedt, amit már nem lehet még egyszer kivinni, mindig azt vásárolja, hiába szép, nagy szemű a meggy, azt mondják, hogy drága, inkább vesznek apró szeműt, hiába monddod, hogy ez csemegének is jó, meg hogy ebből nincs ám annyi szem a fán, ez másfajta, mennek tovább, nem a legdrágábbat veszik, amelyik a legszebb. A legszebb sokszor megmarad, nevettük is, hogy mi vagyunk a leggazdagabbak, nekünk telik a drága meggyre, a legszebb fehér húscsirkére, ribizlire kilószám, nem győztétek enni. Fejthették a meggyet, aztán ha volt idő, befőztem, ha nem, akkor be a mélyhűtőbe, tavasztól már volt benne hely, fogyott a hús.

Elengedem a láncról a kutyát, körbejárom vele az udvart, hátramegyek a koszorúvirágig, apró fehér szemei szétfoszlott fekete kötény mintája, alatta az árnyékban a régi házból áthozott, kéklő nefelejcsek.

Most már nem megyek sehova, csak itthon vagyok egész nap, hiába is mennék, nincs is, akivel találkoznék. Olyan, mintha már nem is élnek.

Nem nagyon szeretek kijárni a piacra, nem nagyon ismerem ezeket most, megállok beszélgetni némelyikkel, az öregebbje, *az olyanok, mint tik vagytok most már*, még odafigyel, van, amelyik megismer, a fiatalabbja csak kérdezi, hogy mit parancsol, bácsi, mondom neki, hogy nem parancsolok én, csak vennék egy kis paprikát, de ezek a mostaniak már nem nevetnek. Járkálok egy kicsit, nézelődök, szép a piac most is, kár, hogy anyád nem tud kijönni, süt a nap, a fák alatt árnyék van, langyos huzat a sorok között, jólesik, hogy jár a szél, és a nap átszűrődik a levelek között.

BIOAVANTGÁRD

– Gangesz és Himalája

„Igazi templomok: nem ember alkotta, önkényes, felszíni képződmények, hanem egy valaha minden kétséget kizáróan létező, ősi, hősi kor közönyös maradványai.”
(Francis Ponge: *A kavics*. Tóth Réka ford.)

Risikes – sokat hallottam róla, a legtöbb indiai utazó lelkendezve regélt a jóga világvárosáról. Amikor a budapesti indiai nagykövetségen a vízumra vártam, egy magyar nő is azt javasolta, mindenképpen látogassak el Risikesbe, mert ott nagy a nyugalom, jól ki lehet kapcsolódni. Meg aztán ott járt a Beatles zenekar is, a Maharisi Mahes jógi *asramjában* készítették el a demófelvételeket a *The White Album*jukhoz. És, nem utolsósorban, Lanczkor barátomnak (akinek az indiai utamat is köszönhetem) van egy verse, amelyben süt a Nap egy risikesi takaróra. Úgyhogy több impulzust is kaptam, hogy a rövid indiai utam során zarándokoljak el ebbe a közkedvelt városba, ahol Visnu megjelent egy fa alatt – innen ered a város neve is.

Az utazás előtt azonban egy különleges élmény várt még rám. Ugyanis a delhi egyetemen magyar nyelvet és irodalmat oktató kivételes és finom személyiség, Köves Margit, valamint a horvát lektornő, az energiabomba Đurđica Božić beszervezték az indiai hallgatóikat, hogy a verseimet felolvassák eredeti-

ben, magyarul, illetve horvát fordításban. Megható volt látni, ahogyan megküzdöttek a szövegekkel, nehéz feladat lehetett ez számukra, akkor is, ha nyelvi szempontból nem használok túl sok díszet, sőt valójában minél kevesebb retorikai virtuozításra törekszem. Mégis, a diákok alázatosan viszonyultak a verseimhez, többször zavarba is hoztak, amikor kitekintettek a szövegből. Engem alapvetően idegesít a túlszínészkedett, ripacs vagy túlságosan ünnepélyes szaválás, épp ezért tetszett ez az esetlenebb, ám tisztább megközelítés. Közben többször felvillant bennem, te jó ég, indiaiak olvassák a verseimet! Az indiai kiejtéssel mondott magyar szavak úgy hatottak, mintha lekaparták volna róluk a mázt, a verseim nyögésekre, kiáltásokra, elemi közléshalmazokra emlékeztettek. Ennek ellenére párszor úgy éreztem, hogy a felolvasások során a nyelv elidegenítő formáit átütötte egy-egy ösztönösen, érzelmi intelligenciával megértett vesszor.

A felolvasás után az én előadásom következett az *Új Symposion* folyóiratról és szerzőiről. Élénken figyelték a PowerPoint-os prezentációval előadott történeteket. Az egyik fiú azonban kiment a teremből, amikor Ladik Katalin, Marina Abramović és Vlasta Delimar fotóit mutattam meg nekik a jugoszláv nemi politika kontextusában. Megfeledektem arról, hogy a muszlimoknak tilos az idegen meztelen nő látványa. Ugyanakkor azt is tudtam, nem templomban, nem is az utcán vagyok, hanem egy olyan intézményben, ahol a művészet kultúrantropológiai tanulmányozása nem lehet tabu. A végén a tanárok és a diákok megköszönték az előadást, több kérdésük is volt a jugoszláv történelmi katalizmusról.

Miután elbúcsúztam a hallgatóktól, Margittal és Đurđicával hármásban robogtunk Margit kocsijával a buszpályaudvarra. Amikor megérkeztünk, elsőre úgy tűnt, egy modern reptéren vagyunk. A főbejáraton belépve a kijelzőkön városnevek sorakoztak, balra pedig egymás mellett az információs pultok. Ugyanakkor az indiai tartózkodásom alatt többször megtapasztaltam, hogy ami kívül csillog-villog, nem biztos, hogy belül is úgy

néz ki, és ez fordítva is igaz, sokszor a lepukant külső tartalmaz belsőt rejt. Amikor oda mentem az információs pulthoz, belül úgy nézett ki, mint egy lehasznált váróterem: repedezett fehér munkaasztal, megkopott időket idéző szürke járólapok, a csíkbajszos, zsíros hajú pultos férfi mögött koszosfehér fali háttér. Persze Magyarországon már hozzászoktam a lepusztult buszállomásokhoz, főleg a naftaszagú, zsúfolt szegedi állomás ilyen, ahol az információs pult úgy néz ki, mintha hirtelen összetákolták volna valami bontott épület hulladékából. Viszont Magyarországon Hermész Triszmegisztosznak van igaza: amint fent rothad, úgy lent is, és fordítva. Ezzel szemben India a meglepetések, a kiszámíthatatlanság terepe, igazi bioavantgárd. Amikor megkérdeztem a delhi buszállomás információs guruját, hánykor indulnak a bu-

szok Risikesbe, úgy pillantott rám, mint akit megszakitottak meditálás közben, és csak annyit válaszolt, hogy *eleven*, vagyis tizenegy. Szerencsére Margit perfektül beszél hindiül, így kihúzta a pultsból, hogy a busz a 11-es kocsállásról indul Risikesbe, hogy mikor, az majd kiderül a buszsofőrtől.

A peronoknál mindenhol üvöltözést lehetett hallani, mintha tűz ütött volna ki a közelben, és különböző irányokból folyamatosan áramlott a tömeg. Ám sehol sem tapasztaltam tülekedést, átkozódást. A buszvezetők, a jegyszedők teljes erőbedobással csalogatták az utasokat, torokszakadtukból kukorékolták, rikácsolták az útirányokat, városneveket. Vagyis a buszállomás is igazából olyan, mint egy bazár, ráadásul ugyanúgy alkudozni lehet a buszárakon, mint például a ruhákon. Mindez lenyűgözött, akárcsak az a

tény, hogy a 11-es kocsiallásról nem Risikes-be indult a busz, ahogyan azt az információs pultnál elhittük. De nem jártunk messze az igazságtól, ugyanis a 13-as peronon volt egy piros, sárga-kék virágmintákkal, Om-jellel, szerencsét szimbolizáló szvasztikákkal telepingált, itt-ott behorpadt tragacs, amely előtt egy pocakos sofőr állt a jegyszedővel, és mint tyúkárusok a piacon, közösen üvöltözték, hogy „Risikes, Risikes!”

Az út potom 260 rúpiába került, ami 1.040 forintnak felel meg (körülbelül háromszáz kilométerről, vagyis busztól függően hatnyolc óras útról van szó). A buszsofőr azt állította, öt-hat óra alatt Risikesben leszek. Kisé gyanakodva néztünk össze Đurđićával és Margittal, a hölgyek szerint lesz az tíz-tizenkét óra is, ám mivel más választás nem volt, felmentem a buszra. A sofőr azt állította, öt percen belül indul a busz, ami már a startban több mint fél órára elnyúlt. És míg vártuk, hogy elinduljon a csodacsotrogány, Margit-hoz és Đurđićához odavonszolódott egy kopasz legyezőárus, vásároltak is tőle. Đurđića a feleségemnek is vett egy legyezőt, a buszablakon keresztül nyújtotta át, vigyem csak haza, jó lesz az még a szegedi kánikulában! Erre a többi zsidóárus vérszemet kapott, egymás után környékeztek meg a buszt, hol kókuszdarabokat, hol banánt, hol bizsut, hol pedig könyveket hoztak fel a buszra, vagy kívülről, az ablakokon keresztül kínálták a portékájukat. A legmeghatóbb az a könyvárus volt, aki úgy kocogott oda a buszhoz, hogy az egész testét eltakarta a maga előtt kézben cipelt könyvtornya, nem is értettem, hogy az istenbe látja a buszt. Persze angol nyelvű ponyva ponyva hátán, így nem vettem semmit, pedig reméltem, hogy előbukkan valami szépirodalom is, egy ilyen helyzetben igazi kincs lett volna megszerezni.

A busz akkor indult el, amikor a sofőr megunt a további utascsalogatást, és legalább félig megtelt a járgánya. Beindította a motort, majd mp3-ján megzendítette az indiai turbofolkot, amitől a busz úgy bömbölt, mint egy részeg bika. A kezdeti lelkesedés néhány méter után megcsappant, mivel hatalmas buszsor kígyózott a fő kijárat előtt. Több mint fél

óra kellett, hogy kijussunk a túlzásúfolt buszállomásra. Összesen körülbelül egy órával később jutottunk ki a „hivatalos” indulási időhöz képest!

Az út különféle szakaszokon át vezetett, szinte minden érzékszervem megkapta a magáét. Hol por gomolygott be az ablakon, hol tömény szmog, hol dögszag, kajaszag, vagy éppen finom szantálillat. Mindenütt bazárok, végeláthatatlan tömegek, illetve különböző színekben pompázó és csicsázó templomok. Iszonyatosan meleg volt, ki kellett nyitnom az ablakot, mert a buszon nem volt légkondicionáló. Csakhogy a beáramló por és szmog egy-egy pillanatra elviselhetetlenné vált, így gyakran becsuktam az ablakot, amitől viszont a mellettem ülő utas annyira kikészült, hogy pár másodperc után újra kinyitatta velem, így szórakoztattuk egymást egy darabig, míg végül meguntam és engedtem. Útközben többször eszembe jutott, te jó ég, én Indiában vagyok! És marhára élveztem a koszt, a lazaságot, ami körülvesz. Akkor is, ha a buszban a jegyszedő húsz rúpiával kevesebbet adott vissza, amit nem tettem szóvá, mivel nem volt kedvem vitatkozni nyolcvan forint miatt (így lehetek mások is vele, aztán a jegyszedő naponta akár ezer rúpiát is félretehet a zsebébe). Amikor a busz megállt egy kis pihenőre, én is leszálltam vacsorázni, és egy ételárusnál behajtottam az elveszített összeget, feleannyira, vagyis pont húsz rúpiával kevesebbre alkudtam le a rántott tököt és a rántott spenótnak tűnő nem tudom, mit.

A busz mindössze egyszer, az iménti pihenőhelyen állt meg, a többi állomáson a buszra futva szálltak fel az emberek, és ugyanígy ugrottak le róla, ha megérkeztek a városukba. A vezetési stílus enyhén szólva impreszionisztikus volt: hol jobb oldalon, hol balon közlekedtünk, attól függően, hogy milyen irányból érkeztek a szembejövő kocsik, kamionok. Olykor dudálós koncert szakította meg a buszban hallható turbofolkot.

Közben volt egy kis balesetünk is, a nagy száguldozás közepette megkarcoltunk egy útszélen parkoló buszt, nagy zajjal leszakadt valami a járgányunkról, ez kábé este tíz körül lehetett. Nem volt üvöltözés, leszámítva

egy utast, aki hangosan kiabált a sofőrünkkel, valószínűleg szapult. Ez az eset arra volt jó, hogy a sofőr zenét váltson, a turbofolk helyett valami szitáros vallásos zene lengte be az utasteret, a sofőr pedig mindenre rádudált, amit csak látott vagy elképzelt. A szélvédőre ragasztott Krisna-képek is más fényben ragyogtak. Az út továbbra is fura szagokon át vezetett: dögszag, szemétszag, iszonyatos porfelhők, szmog, majd füstölők, sült olaj- és izzadságszag hatolt be a rozsdás konzervként zötyögő buszba.

Útközben megálltunk valami autószerelőre emlékeztető rozszant épület előtt, ahol „megjavították” a csodacsotrogányt: a szerelő lekalapálta a sérült oldaldíszet (egy hosszú alumíniumszalagot), amit a jegyszedő felvitt a buszra, és szó szerint bebaszta a hátsó ülésre. Az alumínium velünk zörgött tovább. Derűs, szerethető hanyagság.

Az úton sehol sem láttam európaihoz hasonló buszállomást, sehol egy várostáblát. Gondoltam is magamban, honnan a fenéből fogom tudni, hogy Risikesbe értem?

Aztán egyszer csak felfigyeltem olyan reklámtáblákra, ahol a mobilszámok, utcanevek után feltűnt Risikes neve is. Éjfélkor, vagyis valóban a sofőr által ígért ötórás út után megérkeztem! Biztos, ami biztos alapon megkérdeztem a mellettem ülő utast, hogy ez Risikes? Igen, válaszolta, én meg tovább firtattam, mennyire van az állomástól a Laksman Jhula? Az utas azt javasolta, szálljak le itt, vagyis valami felüljárónál, mert innen körülbelül két-három kilométer gyalog. Így is tettem, még a buszállomás előtt leszálltam, és elindultam a felüljárón át, előtte meg is kér-

deztem az ott őrködő rendőrök egyikét, hogy jó úton indultam-e el, igen, biztattak, menjek csak tovább, már csak öt-hat kilométer van hátra. Vagyis három kilométerrel több, mint ahogyan azt a buszon elhittem! Rezignáltan nyugtáztam magamban, most aztán gyalogolhatok. Mindjárt az elején négy kóbor kutya állt velem szemben, de szerencsére egymással marakodtak valami cafatokon, tán patkánymaradványon, úgyhogy egyáltalán nem foglalkoztak velem. Aztán közben valami iszonyatos szeméthegeyknél teheneket láttam, de furcsa hangokat is, nem tudtam ki-venni a sötétből, mi lehet, csak reméltem,

hogy nem egy agresszív, éhes majom vicso-rog rám a homályból. Ahogy közelebb kerültem, megnyugodhattam: disznók voltak, egy egész család falta jóízűen a hulladékot. Pár méterrel odébb egy nagy barna ló sántított felém. Hihetetlen látvány volt, mintha egy Tarkovszkij-jelenetbe keveredtem volna. Ahogy elsántikált mellettem, továbbblódtam. Egy félbetört oszlopon hatalmas, döglött fekete denevér terült szét, vére lecsorgott a fehér betoncsonkon. Úgy hatott az egész, mint egy áldozati rítus horrorhulladéka. Pár lépéssel odébb pedig emberi nyögéseket hallottam, valahol szeretkeztek a csillagos ég-

bolt alatt. Már csak egy kattant jógi hiányzott, hogy a kép teljes legyen, és akkor mehetek a pszichiátriára, gondoltam magamban. Jógi helyett azonban egy fehér autó fékezett le mellettem, a sofőr érdeklődött, merre tartok. Megbeszéltük, hogy elvisz a szállásomra, amely szerint kábé négy kilométerre van (tehát a távolság a busz óta egyszerre csökkent és nőtt!). Bármennyire is erősködtem, a sofőr egy rúpiát sem volt hajlandó elfogadni a segítségért. Közben azért átfutott rajtam, talán ki fog rabolni, milyen kár lenne pont most meghalnom, alig éltem valamit! Amikor megérkeztünk a Laksman Jhulához, kiszálltunk a kocsiból, és innentől scooterral suhantunk át a vékony, gyalogos közlekedésre felállított karcsú hídon. Még mindig gyanakodtam, hátha átverés az egész. De nem, a figura elvitt a szállásomhoz, a Dev Ganga Hostelhez. Megkérdeztem a segítóm nevét, Ali-nak becézik, és kiderült, étterme van a hostellel szemben, az *Ali Baba*. Azok után, amiket addig átéltem, azon

sem lepődtem volna meg, ha Ali előveszi a zsebéből a csodalámpáját, hogy bemutasson dzsinnjének. Búcsúzáskor megbeszéltük Ali-val, hogy másnap nála ebédelek. Felhívtam a hostel tulajdonosát, és egykor már aludtam is a rendezett kis szobámban, amelyet potom ezerhatszáz forintos árért béreltem. Nem vagyok vallásos, de elalvás előtt hálát adtam az Úrnak, hogy nem feledkezett meg rólam.

Másnap délelőtt kimentem a hostel teraszára, onnan pillantottam le a Gangeszre, illetve a Himalája lábára, valamint a dinoszauruszi csontvázat idéző nagy Laksman-hídra. Belefeledkeztem a látványba, úgy éreztem, órákig tudnék bámulni ki a fejemből. Hagytam, hogy a gondolataim együtt sodródjanak a szent folyó látványával. Alattam sziklák és egy kis strand, ahol jógáztak, illetve a vízben fürödtek. Ady ehhez a folyóhoz kötötte a magyarság eredetét, amikor azt írja, „Jöttem a Gangesz partjairól”, nála az ázsiai eredet az elmaradottság szinonimája a fejlett Nyugat-Európával, különösen a művészeti központtal, Párizssal szemben. Én viszont úgy éltem meg a Gangeszt, mint valami hatalmas, ám kecses lényt, a természet nyugodt, magabiztos diadalát. A vize világos, elsőtán szürkének hat, de amikor lementem hozzá, testközelből barnásszürkésnek észleltem. Pillanatokon belül lekaptam magamról a gönceimet, és miután megmosdottam, fejest ugrottam a vízbe. Jéghideg volt, szinte már csípett, de hamar hozzászoktam, az állaga nem olyan sűrű, mint a Tiszáé, így könnyedén lapátoltam a kezemmel a vízben. Ahogy beljebb úsztam, erős sodrása magával ragadott. Noha az állaga hígabbnak tűnt, a Tiszánál sokkal nagyobb hatalommal uralta a testet, és bár élveztem a sebességet, vigyáznom is kellett, nehogy túl messzire vigyen. A parton úgy csillogtak az ezüst homokszemcsék, mintha izzottak volna. Amikor kiértem, páran már jógáztak, meditáltak, egy mester pedig hindu vallásos dalokat kántált egy idősebb európai hölgynek, aki úgy szívta magába a hindu verseket, amiket tán nem is értett, mint az újrafelfedezett, régi ízeket. Miután megszáradtam a parton, úgy éreztem, felkészültem Risikes személyes bevétel-

lére. Visszafelé a lépcsőn szembejött velem egy ember, hosszú, fésületlen ősz haja, csim-bókos szakálla elrejtette az arcát, csontsovány testéről úgy lógott a tógaszerű, gyűrött barna ruha, mint egy akasztóról. Egymásra néztünk, egy pillanatra zavarba jöttem, mire a figura *hari ommal* köszöntött. Olvastam is, hogy itt az a szokás, hogy a jógatanítványok és a mesterek így köszöntik egymást. Én azonban nem voltam egyik sem, ám jólesett, megtiszteltetésnek vettem, hogy ez a remete-féle alak üdvözl, mintha egy pillanatra megérintett volna a másik dimenziója.

Aztán ahogy felértem az utcához, elindultam jobbra, valahol sejtettem, hogy a Ram Jhula nevű hídnál fogok kilyukadni. Minden irányban bazárok: hátizsákot, sálakat, brokát-, selyem-, pamutruhákat kínáltak a roskadásig telt kirakatokban, vagy éppen vallásos kegytárgyakkal csalogattak, Buddhák és Krisnák és Visnuk és Sivák, valamint állat-attribútumaik minden méretben, változatban és mennyiségben és minőségben. A legtöbb boltból füstölő illatozott, szitárzene szólt, rosszabb esetben európai megvilágosodásra gyártott és szabott csöpögős szintipöntyögés. Indiai barátaim figyelmeztettek, ne vegyek szövetárut az utcai árusoknál, mert a legtöbbje kínai gyártmány. Akárcsak Európában, itt is sok a sarlatán, és nagyon észnél kell lenni, amikor a spiritualitást áruba bocsátják. Rómában is, itt is jó üzlet a vallásos turizmus. Mindenholnan mindenféle embert láttam, és Delhihez képest itt valóban sokkal több az európai, illetve a nyugati fehér ember. Hagytam, hadd sodorjanak magukkal a szagok, az emberi érintések, pillantások, úsztam az ismeretlen élmények Gangeszében. És ahogy a szent folyóban ügyel-nem kellett, nehogy magába nyeljen, úgy itt is éberem kellett járnom a zsibárusok között, mert igen könnyen el lehet csábulni a színek, hangok, illatok örvényében. Én is vettem pár olyan bóvlit, amit nem kellett volna, de ez a tanulópenz belefért.

A legendás indiai uralkodóról, Ramról elnevezett híd zúfolt volt, eredetileg csak gyalogosok használhatnák, volt is egy tábla, amely tiltotta a gépjárművek közlekedését.

Ennek ellenére rengeteg motoros lavírozott a szűk hídon a gyalogosok közt, akiknek állandóan vigyázniuk kellett. Azonban senkit sem érdekeltek a folyamatosan dudáló, trombitáló motorosok, és senki sem sérült meg. A híd folyamatosan ringott a sok embertől, közben többször meg-megálltam, csodáltam a Himalája hatalmas testrészeit, a Gangeszt, a folyópartokat, ahol tehenek és emberek pihentek a kisebb sziklák közt.

Ahogy átértem a hídon, elindultam a hatalmas, végeláthatatlan, zsibongó bazársoron. Így ismertem meg Rajkumart, akinél ruhákat vettem a lányomnak, Julcsikának. Rajkumar igazán finom személyiség, meghívott egy teára, hogy beszéljünk. Ez is India, nemcsak a vallásos bazár vagy a mindenütt jelenlévő szegénység. Rajkumar azt mondta nekem, úgy látja, boltosként ritkán lát nevető európaiat. A kosz, a motorosok a hídon, a pénzhajszá őt is zavarja, ugyanakkor ő is a turistákból él, akkor is, ha a bolt nem az övé. Kiderült, hogy gitározik, meg is mutatta a hangszerét, játszottam is kicsit rajta. Ruhaboltjával szemben egy cédebolt állt, egész nap indiai meditációs zene áradt belőle, a cédekkel megpakolt, utcára kitett asztal alatt pedig egy fehér kóbor kutya szunyókált. Rajkumar szerint nagyok okos, bölcs eb. Nem csoda, hisz egész nap hallgatja a meditációs zenét, ki tudja, talán jógi lehetett valamelyik előző életében, mondtam indiai barátomnak, mire ő szelíden elmosolyodott, úgy tűnt, idegen tőle az irónia. Búcsúzáskor felkínáltam, hogy válasszon egyet a két író tollam közül. Hátrafordult, s nekem adta a saját gyöngyökkel, tükrökkel díszített tollát. Nem, nem, ezt nem fogadhatom el, mondtam neki, de Rajkumar nem tárgított. Végül választott a tollaim közül, s közös fotót is készítettünk. Csoda lenne, ha valamilyen módon még viszontlátnám.

Délután visszabattyogtam a hostelemmel szembeni Ali Baba étterembe ebédelni. Miközben felmáztam a félhomályos, sötétbarna lépcsőkön, furcsa érzésem támadt, mintha nem is étterembe tartottam volna. Odafönt pedig gyanús volt, hogy senki, de abszolút senki sem volt az étteremben. Életmentőm, Ali (vagyis hindu nevének Aditi; az Alit a turis-

ták miatt használja, mivel az közismert név) egy koszos heverőn feküdt, a barátja közben internetezett a laptopján. A jobb napokat is látott faközöld falakon Bob Marley arcmása vigyorgott, itt-ott a marihuánalevél lenyomata, továbbá a REVOLUTION, illetve a MUSIC graffitik. Az étlap zsíros volt, a papír koszos, a teraszon majmok futkároztak, a fákról, tetőről ugráltak le, s időnként makogtak, ami inkább üvöltésre hasonlított, mindezt az „étterem” nyitott ajtaja mellett, vagyis bármikor beugorhattak volna egy kis elemózsiáért. Mégis miért maradtam? Mert Ali segített az éjjel, és megígértem neki, hogy nála ebédelek. Miután Ali telefonon felcsörögte, a szakács belustálkodott, némi idő után elkészítette a kaját. Az étel jó volt ugyan, és nem drága, mégsem voltam feldobva. Ebéd közben a piercinges orrú pincérnő fűvel, hasissal is kínált, és miután közöltem, hogy egyikkel sem élek, csodálkozva megkérdezte, kérek-e sört vagy whiskyt, esetleg vodkát? Furcsálltam, hogy Risikesben alkoholt is árulnak, nem ezt olvastam a turistabrosúrákban. A pincérnő, aki tán Ali szeretője is, mert közben ölelgettek egymást a kanapén, szóval a pincérnő nevetve mondta, Alinál bármit kaphatok, Alit mindenki ismeri Risikesben! Ali közben kifejtette, legjobban az izraeli vendégeket szereti, mert sokat szívnak, esznek, isznak, buliznak, és egyáltalán nem alkudoznak, szemrebbenés nélkül és nevetgélve fizetnek. Ezt a sztereotípiát még nem hallottam. Az étterme hétvégenként koncerthelyszín, úgyhogy Risikesben Ali babánál lehet megtapasztalni, hogy még a szentekkel, jógikkal teli városban is van egy lyuk, ahol megnyílik a pokol tornáca, és Ali csodalámpájából előgomolyog a marihuánafüst. Miután legurítottam egy nagyon magas alkoholtartalmú, nyolcfokos sört, megköszöntem a vendéglátást, majd megnyugodva, hogy ezt is túléltem, távoztam. Ugyanakkor, ha valamikor visszatérhetek még Risikesbe, Alit és különleges éttermét semmiképp sem hagyom ki a zárandoklatomból.

A hostelben kiültem a teraszra, onnan néztem le az alattam zajló Gangeszre, a Laksman Jhulára, a Himalájára. Hallgattam a környe-

zeti, természeti zajokat, figyeltem a fákon unatkozó, moccanatlanul figyelő vagy éppen tetvésző majmokat. Jó érzés volt kikapcsolódni. Előhoztam a szobámból a laptopomat, felnyitottam, és az e-mailjeim között ott volt a Forum igazgatójának, Virág Gábornak a levele, elküldte a *Fantomkommandó* regényem javított változatát utolsó átnézésre. Legutóbb pár nappal korábban, Delhiben néztem át. Miután a Kalligramtól Mészáros Sándor is áment mondott e-mailben, én is leellenőriztem a javításokat. Egy javaslatomról feledkezett meg csupán a tördelő, de úgy éreztem, azt úgy is kell hagynom. A regényben ki akartam javítani azt a részt, amikor az elbeszélő azt állítja, hogy a korcs Snoopy „örömben” nagyot vakkantott, úgy éreztem, ezt pusztán az állat testmozgásával kell érzékeltetni, így elkerülöm az állat ideologikus, humanista ábrázolását. Ám ki tudja, talán az állat mégiscsak antropomorf lény, és fordítva, az ember pedig animális. Különös, hogy éppen Indiában akadtam meg ezen a kérdésen, ahol a reinkarnáció tanának megfelelően az állat és az ember közötti átjárás természetes lelki folyamat. Elégedetten csuktam le a laptop fedelét. Amikor elkezdtem írni, eszem ágában sem volt, hogy Indiában, a Gangesz fölött zárom le végleg a *Fantomkommandó*t. Az alattam kanyargó folyót figyeltem, a ködpárás Himalája ormait. A szemközti parton egy hindu templom harangozott. A hostel takarítónője közben odaslattyogott a terasz korlátjához, majd jó nagyot harákkolt, s beleköpött a Gangeszbe. Ezzel pontot tett az i-re, ideje elfelejteni egy időre a regényemet, nyugtáztam magamban.

Este már a *Lonely Planet* utaskönyv, illetve a Đurđica által is ajánlott Little Buddha kávézóban és étteremben vacsoráztam. Nagyon hangulatos hely, bambusznádas tető, diszkrét fények, az egyik asztalsora pedig egyenesen a Gangeszre nézett le a magasból. A derűs kiszolgálás, az ízes étel, a funkgyzene, az árak barátságosak, semmi turistaátverés, akkor sem, ha az éttermet zömével európaiak, amerikaiak látogatják, és leginkább a fiatalok. Én egy hatalmas banános-mézes palacsintát rendeltem, kísérőnek pedig a Green

Buddha nevű, csupa zöldségből készült *juice*-t. Közben persze eszembe jutott, hogy vajon a dzsúsz milyen vízből készült? Akármilyenből is, meg sem kottyant. Közben figyeltem a levegőben terjengő marihuánaillatra, és noha nem élek vele, megvolt ennek is itt a helye. Ha még egyszer úgy adódik, akkor egészen biztos megfordulok még a kis Buddha kávézójában.

A finom vacsora után betértem egy üres, régi hindu templomba. A csicsás színek kopott változatukban igazi patinát adtak az épület belsejének. A nyúzott giccs szép, az idő teszi azzá. Leültem a kőpadlóra, egyedül voltam a templomban, belül is elcsendesedtem. Pár perc múlva úgy éreztem, erő árad belém. Lila ezotériának hangzik, de nem tudom más-hogy ezt kifejezni. A fejem búbjától lefelé áradt, bizsergett a fejbőröm, a tenyerem. Amikor felálltam s odamentem egy-egy szent szobrához, fokozódott a lüktetése, mintha egyszerre éreztem volna a testemben, illetve magamon kívül is, mintha hullámvölgyévé változtam volna át. Megköszöntem az ajándékot a templomnak, majd távoztam, s elvegyültem a tömeggel az éjszakában.

Útközben figyeltem valami zenefosz-lányra, kiderült, egy hindu templomban énekelnek. Betértem a régi templom falai közé, először állva figyeltem a körülbelül tíz ülő indiait énekük közben, egy európai sem volt köztük. Gyerekek, szülők, felnőttek énekeltek örömben, este tizenegy körül járhatott az idő. Leültem közéjük, hallgattam őket, hagytam, hogy átjárjon a közösségi örömről. Amikor befejezték, *sukrija*, mondtam nekik, vagyis megköszöntem, hogy köztük lehettem. Megirigyeltem őket, hogy ilyen felszabadultan tudják imádni istenüket, hogy hitük nem a félelmen alapul. Aztán a szálláson elalvás előtt az jutott eszembe, hogy nekem is szükségem lenne egy ilyen belső, szilárd hitre. Ám ez jellegzetesen európai gondolkodásmód, mert szembenállásként, az „én kontra világ” dualista rendszerében fogalmazódott meg. Ez pedig konfliktust teremt, ami gyökéren ellentmond a meditatív hindu felfogásnak.

Másnap dél körül betértem egy könyvesboltba képeslapot vásárolni. Senki sem volt a

boltban, a pénztárnál egy gyerek ücsörgött. Angolul szólítottam meg, ám ekkor a fiú oda-szólt a padlón alvó apjának, aki nagy nehezen felnyitotta szemét, a képeslapos kérdéssemre pedig megrázta a fejét. Jó kis munkahely, gondoltam magamban távozáskor. Amúgy egy nappal korábban is találkoztam hasonló munkakedvvel, délután négy körül lehetett, amikor egy mozgóárus pulton egy kisfiú tártott szájjal aludt. Le akartam fotózni, ám a gyerek olyan szép volt alvás közben, hogy úgy éreztem, megfosztom valamitől, ha lencsevég-re kapom. Rajkumar is akkor csinált szünetet munka közben, amikor kedve szottyant, és nekem bejön ez a nyugodt hozzáállás a munkához, időhöz, noha Európában az izgatott hajtás lehetetlenné teszi ezt az életmódot.

Végül egy élelmiszerboltban vettem képeslapot. A posta kopott kis épület, két salterral. Az üvegablakok előtt rozsdás vasrácsok fogadtak. A pénztáros nagyon megörült, amikor felfedezte, hogy az egyik levelemet Szerbiába küldöm, lelkesen emlegette a szerb teniszező-bajnok, Đoković nevét. Kiderült, hogy Indiában óriási rajongótábora van a szerb teniszező-nek, a meccsei alatt tele vannak a kávéházak, hangosan szurkolnak neki. A magyarországi küldeményeimre a pénztáros nem szólt semmit, még Hosszú Katinka sem került szóba. Ennek megfelelően alakult a képeslapok kézbesítési ideje is: hiába szomszédos országok, a Szerbiába küldött képeslap egy hét, a magyarországi viszont két hónap alatt érkezett meg. Az idő és a tér illúzió, mondaná egy bölcs jogi. És ezt az indiai posta is alátámaszthatja.

Elveszítettem a bankkártyámat. Nem lopás volt, mert amikor letiltottam a kártyámat, a számlámon érintetlen volt az összeg, pedig akkor már órák múltak el a kártya eltűnése óta. A bankkártya elvesztését először úgy éltem meg, mintha levágták volna egy testrészemet. Ahogy elengedtem, felszabadítóan hatott a hiánya. Szerencsére volt elegendő készpénzem, így nyugodtan utazhattam a következő úticélmódomhoz, a Himalája egyik csúcsán székelő Mussoorie (Muszuri) nevű városba. Normális, vagyis lepukkant busszal mentem, és amikor átszálltam Dehradunban, ingyen utaztam tovább, ugyanis a jegyszedő lusta

volt felállni, dolgozni, így nem fizettem egy árva petákot sem. A halálfélelmet idéző serpentinek aztán világossá tették számomra, miért maradt inkább ülve a jegyszedő. Egy állomáson felszállt egy figura hatalmas kartondobozzal, amikor nagy nehezen feltápaszkodott, kiszakadt a doboz alja, rengeteg csirke futott szét a lábak között. Kotkodácsolás és hangos jajveszékelés töltötte be a buszt. Útközben az egyik csirkére ráléphettek, mire az felröppent egy nő mellkasára, aki ijedtében felsikoltott. Annyi minden van itt Indiában, pont a csirkéktől fél? – furcsálltam. Miután a megizzadt gazda összeszedte a csirkéit, letopant mellém, az egyik csirkéje pedig a lábamon pihentette a fejét. Egymásra néztünk a csirkésszel, majd hangosan felröhögtünk. Végül tőle kérdeztem meg, hol kell leszállnom, készségesen megmutatta, elmagyarázta, mit hol találok, majd azzal búcsúzott, amikor megérkeztünk, hogy *Welcome to India, Sir!*

Mussoorie-t, akárcsak Újdelhit, a gyarmatosító angolok hozták létre, luxus-pihenőhelynek szánták. Van egy nagy, központi könyvtára, általános iskolája, gyógyszertára, és persze bazárja, számtalan étterme. A levegő tizenöt fokkal hűvösebb, mint Risikesben, így igazi őszi időjárás fogadott, fel is vettem a farmerkabátomat. A híres vízesést nem láttam, mert kifutottam az időből, későn jutottam fel, és nem akartam a városban éjszakázni, miután másnap kora délután előadást kellett tartanom Delhiben a Balassi Intézetben.

1880 méteres magasan jártam. Elképesztő volt lenézni a lelátókról a ködbe, az alattam gomolygó felhőkbe burkolózó hegyoldalra. Időnként a nap betűzött a felszakadozott ködtakarón, és ilyenkor megvillant pár percre a szédítő himalájai látvány.

Egy hindu templomban a papot érdekelte, honnan jöttem. „Á, európai”, válaszolta Magyarország hallatán, és nagy mosollyal megsimította a hosszú szakállát. Hátrafordult, majd megkínált citromos vízzel és banánnal, végül elmormolt értem egy imát. Akárcsak másutt, semmi erőszakos térítés. Olyan volt, mintha valaki csupán jó szerencsét kívánt volna.

Este indultam vissza Delhibe. Először az átszállóvárosba, Dehradunba tartottam. Ami-

kor megérkeztem, egy indiai nő segítségével eljutottam a főpályaudvarra. Épp abban a percben indult egy légkondicionált volvo-busz Delhibe! Ha öt perccel később érkezem, már nem találom ott a buszt, és ki tudja, mikor indult volna a következő, hiszen Indiában minden kiszámíthatatlan. Úgyhogy Delhibe már egy jó minőségű busszal utaztam, az útiköltség is a duplájába került, ennek megfelelően inkább a középosztály utazott rajta. A légkondicionálótól bepárasodtak az ablakok, szinte semmit sem láttam az útból. Eltűnt India. Mintha az a nyers, vitális világ, amit Risikesbe való utazásom során megtapasztaltam, nem is létezne. Dupla árat kell tehát fizetnie annak, aki el akarja hinni, hogy Indiában nincsen szegénység. Erre az illúzióra rácáfolt, hogy a jegyszedő most is megpróbált átverni, ugyanis azt állította, nincs aprója, majd akkor adja oda a visszajárót, ha megérkeztünk hajnalban Delhibe. Aztán persze emlékeztetni kellett erre, ám itt is volt segítségem, mert az út során megismerkedtem két elegáns és igencsak értelmes hindu utastárssal, akik nem hagyták, hogy átverjenek. Ugyanakkor a világon bárhol átvernek, a kapitalizmus rendszere is erre épül. „Senki sem kivétel / mindenki bevétel”, írja Domonkos István egyik versében.

Indiát többek között a turizmus tartja fenn, és a külföldi utazó abban a hitben szórhatja itt a pénzét, hogy mindent megvásárolhat, hiszen minden olcsóbb, mint otthon, még a spirituális megvilágosodást is le lehet alkudni a felére. Egyvalamit azonban nem lehet aprópénzre váltani. A Beatles zenekar egyik gitárosa és énekes, George Harrison épp Risikesben talált rá a mesterére, aki saját bevallása szerint semmire sem tanította a tanítványát, és épp ezáltal ismert önmagára. Véletlen? Én a kiszámíthatatlanság fogalmát használnám inkább, tudván, hogy, mint minden elnevezés, ez is kikezdhető, szétszedhető, a visszajára fordítható. India bioavantgárdja nem áll szemben senkivel és semmivel, nem rombolja a hagyományt, nem építi a jövő tökéletes társadalmát, és nem lehet rá felkészülni.

(2016. szeptember 27–29.)

NÁSZTRANYEC

– igaz történet

„Mondom, egyetlen értéktárgyam volt, egyetlen szóba jöhető magántulajdonom, és szememben éppen vaskos és közönséges, nagyképmű nyárspolgárisága által képviselte mindazt, amit annyira nem szerettem, de aminek az elvesztése, most, hogy szimbolikus formában megjelent előttem, páni rémülettel töltött el. Az volt az érzésem, hogy most már végleg el vagyok jegyezve az alsó hatalmaknak, ellopták azt a lehetőséget, hogy valamikor mégis kijózanodjak, és visszatérjek a polgári világba.”

(Szerb Antal: *Utazás és holdvilág*)

*„Helyükre visszaállnak elmozdult birtokaink
Királyokká tesznek most soha nem volt javaink”*

(Bereményi Géza: *Suhannak, visszaszállnak*)

Abban az évben voltam a legjobban belemocskolódva a dolgaimba, tizenhárom évvel ezelőtt – mint a Cseh Tamás-dalban *A '74-es év* –, a 2004-es évben. Pontosabban lettem volna, ha nem ijedek meg a saját árnyékomtól is. Megfogható alakom már nem volt, csak az árnyékom – tőle reméltem, hogy elvégzi helyettem ezt a bemocskolódást, amitől valóságom lehet, de csak ijedelmeket hozott.

Egy héttel korábban megpróbáltam megfogdosni a mellét és csókolgatni a száját annak a barátnőmnek és volt osztálytársamnak, akivel az érettségi után csókolóztunk pirkadatkor a panorámás teraszán, de akkor nem volt jó, olyan száraznak éreztem (akkor találtam így; ma már nem egészen ezt látom benne, de most az egy évvel későbbi nyár szemszögéből írom, maradjon az, ami akkor volt: „ha egyszer irtózom tőle, / nem fekszik nekem a bőre”). Most nem volt sehol a panorámás terasz, ott ültünk az Istenhegyi úti ben-

zinkúttal szemben a betonemelvény tövében, és éreztem, hogy így, ha egyoldalúan csinálnám, jó lenne. Ezzel akartam bemocskolni magam, pontosabban az árnyékom helyettem, hiszen magamat már nem éltem át; és sötét volt, egy egész üveg alsó kategóriás rozé után pedig már tényleg nem látta az árnyékom a maga sziluettjét se – ami a személyiségem kereteit jelenthette volna. Csak annyi maradt, hogy amikor harmadszor is kérte, hogy hagyjam abba, abbahagytam. Jó egy évtizeddel később azt mondta, többek között ebben különböztem a tanítványaimat molesztálóktól. A három a lélektani határ, mondják. Előtte azért benyúltam a melltartója alá, simogattam az arcát, ő picit hagyta, pedig nem akarta, sírt, nyöszörgött, mert mondta, hogy most lehet, hogy szerelmes másba – meg különben is, több mint egy éve nem voltunk már osztálytársak, nem volt érvényes köztünk az a szövetség, amelyik az érettségizőket királyokká koronázza, az egész világot pedig a gyerekszobájukká változtatja... Ha így bemocskolódtam volna, talán valamit visszanyerem ezeknek a kontúrjaiból, gondoltam.

A következő héten az előző évi volt szerelmemmel is találkoztam a Balatonnál, és utána pár nappal ezt írtam neki sms-ben: „Vasárnap egy ideig még néztem a távolodó biciklilámpádat a messzeségben. Rövid időre mint ha éreztem volna, hogy **VAGYOK**, vagy legalábbis hogy **VOLTAM**. Itt kisütött a nap. Az az arcérintés most nagyon sokat ért.” Ám a szavak, a fogalmak ondópótló fekete tintapatronja már rég nem volt elegendő a bemocskolódáshoz, hiába próbáltam akár nagybetűvel írni azokat. Ahogy nem értem el semmit tavasszal Prágában és Berlinben sem.

Egyedül Ukrajnát képzeltem olyan mocskosnak, amilyennek magamat szerettem volna látni ahhoz, hogy talajt érjek. Vagy legalább a mocskok árnyékával rendelkezem. Megfoghatóvá váljon. Mint amikor a 21-es busszal leérünk a Moszkva térre – még a régi, mocsadék Moszkvára (egy későbbi barátom mondta, amikor átnevezték: ennél már csak az lenne rosszabb, ha föl is újítanák) –, és a Várfook utcából lenézünk a mélyben tátongó hasadékra, a fortyogó bugyorra, a várossal való kap-

csolódásunkra, amelynek mégis fölötté állunk abban a pillanatban, hogy úgy határozzunk, inkább kivonjuk magunkat belőle. Mint Somorjai Marci és Eörsi Peti dalocskájában:

*Autó autó hátán, a Moszkva tér a sátán
Posta is van, babám, gyros is van, babám
Kimegyek Hűvösvölgybe, a Kiskoszos sörözőbe
Villamossal megyek, taxival is megyek*

Így végül úgy döntöttem, és meg is beszéltem az egyik barátommal, akivel éppen tervbe vettünk valami közös programot, hogy utazzunk el Kárpátaljára. Kíváncsi voltam Beregszászra, szerettem a sasadi Beregszász utat, és Hell Pista verse miatt is érdekelt: „Beregszászra hull a korom, / hová estél, legénykorom? / Hucul kapcám? Szőr-bocskorom? // Hull a korom a világra, / nem egy házra, hanem százra! / Jutok-e még Beregszászra?” De amikor odaértünk, ott mégis döbbenettel töltött el, amire azért mi sem számítottunk: hogy itt mindennek csupán jelképes ára van. Előtte Ungváron és Munkácson nem találtuk különösnek, hogy egy idegen országban más a pénz mértéke. Csak az ungvári közért hasonlított a '89-es Joliot-Curie térre. A szállás díjára különben is oda kellett figyelni azért. Beregszászon azonban, ahol mindenki a magyar nyelvet beszélte körülöttünk, végre „otthonos” közegbe érkeztünk, pontosabban az otthontalanság otthonosságába: egy nép, ki hozzánk hasonló, mégis úgy bánunk velük, mintha csupán a terepet adnák a kizárólag a saját akarattuktól függő mozgásunkhoz. Tizenöt forintért vettünk egy kétliteres ásványvizet, majd amikor az a felénél felmelegedett, letettük a következő útba eső bolt elé, és bent vettünk egy másikat. Háromszázhusz forintért ettünk háromfogásos menüt egy belvárosi kertvendéglőben, negyven forintért konyakozgattunk (legalább ennyi undorító legyen már tényleg az akkori életemben...), és közben mindenki a mi nyelvünket beszélte.

Az igazsághoz tartozik, hogy inkább csak én éltem meg így, a barátom próbált átlagosan barátkozni a helyiekkel, és az árviszonyokat is inkább átlagosan fogta föl. Amikor érett ringlók szagától övezve megérkeztünk

alkonyatkor Munkácsról egy Zsiguli-taxival, kettéoszlottunk, hogy szállást keressünk. Én nem találtam semmit, ő viszont összebarátkozott egy asszonnyal egy villaépület földszintjén üzemelő kocsmában, aki napi hat-száz forintért elhelyezett bennünket az unokaöccsénél. Miután megtekintettük a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház homlokzatát – amelynek csak belső udvara volt, az épület hiányzott mögüle (nem kellett magyarázni nekünk ezután az ottaniak sanyarú sorsát: ha még próbálni sem tudnak...) –, még beültünk a főtér közelében a presszóba, ahol a pincérlány a nő ismerőse volt – vagy mindenki mindenkié –, ő maga pedig közben arról érdeklődött, hány évesen voltunk először lánnyal, „de ágyban, párnák közt”. Végül azt mondta, másnap reggel értünk jön fél kilencre, és elvisz minket fürde-

ni a nagy bazinba. Az unokaöccse félig ukrán volt, annak a haverja pedig, aki épp ott lakott nála a házban, egészen az. De az az igazság, hogy velük is csak a barátom ivott és barátkozott éjjelenként, hatosabázsoztak vodkával, én aludtam. A fiúkat egyáltalán nem érdekelte Budapest, csak Kijev és Moszkva. Még bőven a legelső narancsos forradalom előtt voltunk. Másnap reggel viszont meglepődve vettük észre, hogy a nő csak egy órával később jött értünk: ezek a magyar idő szerint állítják az órájukat! Mikor a Kossuth Rádió harangozik, akkor van dél.

Aznap átmentünk vonattal Husztra. A „csend vala”-várromban helyi magyar diákegylet szavalt, a városi busz kipufogócsöve az utastérben végződött, a piaci standoknál pedig nem csak a gyümölcsöket lepték el a darazsak, hanem a kofák arcát is. Akik csak akkor hessegették odébb őket, ha azok már a szájukba másztak volna. Csak az én ódzkodáso-mat nem értették sehogy sem.

Két nap után végre bemelegedtünk a beregszászi piacra is: a pultok között elől rögtön ott állt a bódé, ahol már egy hrivnyáért teljesen jóllakhattunk a lángosféleséggel; én még is csak egy különlegesen drága, grúz import ásványvizet vettem (szerettem a grúz betűket), hatvanöt forintnyiért, hűtve, hogy a szomjamat csillapítsam. A nő még első este mesélte, hogy huszonöt évi tanári pálya után tizenötezer forintnyi összeget keres havonta. Ez akkor kevesebb, mint a tizede volt az ennek megfelelő budapesti tanári fizetésnek. Az orgonabokrok illatát árasztó esti utcán a földszintes háza felé sétálva olyan volt ezt hallgatni, mintha visszakerültem volna a gyerekkoromba, csak éppen annak most már minden eleme az én szolgálatomban állna. Persze nyilván nem így éreztem igazából, hanem sajnálkoztam, hogy ez elképesztő; csak most állítom be így, hiszen ebben a szövegben örvénynek akarom beállítani a piacot és körülményeit.

Amikor a csarnokból, ahol a vizet vásároltam, visszaértem a piac szabadtéri részére, egy kutyát pillantottam meg, amelyik az üres tálkája fölé hajolva láthatóan szomjazott a hőségben. Valamelyik árusé lehetett; ezt látva töltöttem neki kicsit a drága grúz szén-savas vízből. Azonban mielőtt még belekortyolhatott volna, egy láb, amely mintha a semmiből tűnt volna elő, akár egy olyan járkelő, aki csak most ért ide és ezért semmit se láthatott az előzményekből, fölrúgta az edényt. És felém fordulva ezt mondta: „Tóled nem fogadja el! Mert azt mondja: *nászt-ranyec!*” Majd ment tovább. A gesztus kellően erős volt ahhoz, hogy baljósatúnak érezzem; „a lelkemet támasztva meg / egy fának dűlve reszketek” – megkérdeztük a presszós lányt a főtéren, akinek már napok óta visszatérő

Molnár Eszter

KÉTEZERTIZENNÉGYP NOVEMBER NÉGYP

a körömágyaid ápolásra szorulnak
kicsit kirojtosodnak a sebek, és az idő is foszlik, hallgatás.
kicsit csíp, meg néha vérzik, oda se ránts
a szépség a csontokban, belül.
csontjaimban éreztelek, amikor döntöttél
magad se tudod, miről
nem kellenek már szavak
de azért olyan jó, hogy élsz
létezésed a bizonyíték arra, hogy én is élek
majdnem elestem a villamoson az egész medencém
fájt beléd

hát csak ennyi?
itt a szél, a hideg.
most csak élj. nem kell most várni senkire.
lombok a fákon, sárga, illatos hajtömeg.

vendégei voltunk. Azt hiszem, én ismerkedni is próbáltam vele, de ő a levegőtől is megrezsent, ha az nem a saját életkeretei szerint lengedezett körülötte. („Ágyban, párnák közt”!) A „sztrana” szótó *oldal* jelentését ismertem a szlávól, de a lány nem volt hajlandó elárulni, hogy ez mit jelent. „Ezt mondták?”, kérdezte elhűlve. Mikor elindultunk, a téren elénk jött egy fiatal férfi is a szemközti bárból, amelyet sosem látogattunk: már ismernek minket, ő jószándékból figyelmeztet bennünket, lépünk le, ha nem akarjuk, hogy bajunk essen... Csak a bulgakovi Woland rendezhette ilyen egységbe a dolgokat: teljesen tisztában voltunk vele, hogy *szórjuk a pénzt* (tizenöt forintos ásványvizet meg negyven forintos konyakot veszünk) – de hát mindig másnál; az egyik ember hogyan láthatta, hogy az összes többinél is ugyanezt csináljuk?

Nem is ezzel volt bajuk. Hanem az érzésünkkel. Az érzésünket látták a viselkedésünkön. Az enyémen. Hogy az árnyékomat akartam bemocskolni, és vele ezt a Kis-Magyarországot.

KÁNIKULA

az idő már majdnem olyan gyorsan telik budapestben
mint new yorkban

álmodozom

a megélt tétlenség bizonyos védelem

mert utána íze lesz, szaga lesz, pillantása lesz

és ruhája:

tán zöld bohóc vagy tündér

örömmel visszafogadnám a lényeket

akiket egykor képzeltem magam köré

a közérzet-kutatás

töri meg a csöndet

– miért szomorú ön?

kérdezik telefonon

gépiesen válaszolok

desztillált párbeszédünket

a déli napsugarak szúrják át

nem vagyok bátor, látod,

a fajsúlyos történések közti nyűgök bizonyítják

állott kávék délelőttök, napok vannak

locsolom a virágokat, bérletpénzre gyűjtök

freedom and democracy: bőség libabőrjéhez dörgölőző nyomor

rám tapadt a büntudat

ételt olvasztok, raktárkészletekből – ínség esetére.

éppen *fenntartható* élet, hangyák masíroznak a konyhában.

nézelődés, pontosan szervezett programok. ezekkel telünk.

puffaszt a hó

a nyár sivatagában a távolságok se kitapinthatók.

déliabók, a meccs partvonalán kívülre sodródtot

tartalékjátékosok vagyunk.

azóta kuszák a vágyaim, mióta felnőtt ember lettem.

félelem vagy fájdalom, ezt sem tudom

olyan próbatételek következhetnek egyáltalán, mikben

hőssé lennénk?

mintha minden emlék volna

vaskabinok és nyújtózó fények régen látott strandokon

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy közben a barátommal is igen elzüllött a viszonyunk. Azt mondta, ő már most hazaindul; én bátorítottam. Azt gondoltam, jobb, ha egyedül alszom, őt is nyűgnek éreztem már, én majd nélküle megyek nappal. De az ukrán házigazdánk rám szól: „Milyen ember vagy te? Egyedül engedted volna útnak a barátodat éjnek idején?” (Az ukránok is magyarul beszéltek itt persze.) „Engedtem?” Ha tőle megszabadulok, esetleg elveszíthetek valamit abból, amit addig megszerezni akartam – és így legalább ennyit átélhettem volna belőle.

Itthon aztán a Balatonon bicikliztem késő esténként, Hiperkarmát hallgattam és a *Majdnem Kínát* a Kaukázustól („a tavon magába’ hallgat Kispált”), meg dombos sasadi utcákon sétáltam és elképzeltem, hogy a tavalyi szerelmem ott érzi jól magát a barátnőjével az egyik bevilágított ablak mögött.¹ Talán az volt a legfelelősebb, amikor azt élhettem át, hogy másokkal érzi jól magát: ő, akit azóta csak az ideggyógyszer tart az egészségesek között.

Nekem pedig most már itthon is van pénzem rendes ebédre, ma is ettem marhalábszárpörköltet aranyszínű galuskával és túrós palacsintával, azután kólas gumicukrot és őszibarackot (tavasszal), spanyol salchichonos szendvicset kígyóuborkával uzsonnára, meg még kekszet, és néztem a napsütötte hegyeket az ablakból. De utána is a számba vettem volna még bármit, hogy végre úgy tömjem ki azt, hogy derűre fakadjon. Azután megírtam ezt. Végre tettem valami rosszat.

1 Amennyire illettek az előbbi összefüggéstelen dalszövegei (pl. „mindenütt jó, de messze a legjobb”) az ilyen lámpafényes budai függönyökhöz (nézd még: „Az a fajta bizonyosság, amely akkor fogja el az embert, amikor ablakokat bámul utcán állva” – Flóri Anna: *Érkezési oldal*. Magvető, 2013. 13. o.), a sötét vízparton annyira jól fejezte ki az akkori összevisszaságom menthetetlenségét Kardos Horváth Janó szövege is: „Valóság az egész, félkész vagy merész / legyél jó, az olyan nekem való / példa kell, koppintok valakitől / jointok jönnek, flegesek mennek / maradjatok, nyugalom / Balaton... a tavon / hajók a vízbe / mondom, hogy mért ne lenne / úgy a kezem, mint aki csuriba’ firkál / szlogeneket, a netre felkúszik este / mindenki marad”.

A BORREI VÁSÁR

– részlet

– Hol fogsz lakni? – kérdezte Rékától a Tülkös, amikor újra találkoztak. A lány még mindig bánatosnak nézhetett ki, és váratlanul érte, hogy a háta mögül rászóltak.

– Valami csajjal egy sátorban – válaszolt a közelben álló robusztus sátrak irányába mutatva.

Örült, hogy megtalálta Kimet, segített neki egy igazi luxus vikingsátorban helyet találni, kapott puha polifoamot, vastag gyapjútakarót, és pár jutazsákot is.

– Látom, rendes ruhád is van már – méregette a férfi a kötéllel átfogott vászonruhát.

Mindketten mezítláb toporogtak a kifőzde előtt kígyózó sorban. A Tülkös egyik kezében az elmaradhatatlan mézsörrel teli ivőkürttel.

Persze, gondolta Réka, a többiek sokkal csinosabbak. A viking amazonoknak szebbnél szebb ránctalan vagy rakott lenvászon ruháik, kötényszerű zsávolyos vagy sima gyapjútunikáik, vállra vetett sáljaik, prémjeik voltak, amelyek a szivárvány minden színében pompáztak. A tunikákat fényes bronz-, ezüst- vagy aranyfibulák tartották, a derekukon a legfinomabb geometriával díszített öveken pompás tarsoly, szaru ivőkürt, tűtartó, tőr és különféle kulcsok, ollók lógtak. Hajukat koszorúba fonták vagy pánntal fogták le, keblüket majdnem fedetlen hagyták, hogy a látványuktól még az igen-igen vérszegény férfitag is felbuzdult. Ehhez képest Rékát behúzták egy útszéli lenvászon zsákba, arra kapott egy halszálkás gyapjúkötényt, a derekára kötöt-

tek egy közönséges hajókötelet, se kiscsizma, se saru. Mint egy szlavina, egy rabszolganő. Magában mégis abban reménykedett, hogy nem kell visszaadnia az öltözéket a vásár végén.

Egy közeli asztalnál telepedtek le. Réka nem gondolta volna, hogy ilyen hamar összeismerkedik valakivel.

– És te mit csinálsz itt? – kérdezte Réka.

– Szkald vagyok.

– Az mi? – kerekedett ki a lány szeme. A férfi megörült, hiszen egész végig azoknak a gesztenyebarna szemeknek a melegében kutakodott.

– Költőféle. Megmagyarázom neked. Mi, szkaldok, dicshimnuszokat zengünk a királyról – melegegett bele a férfi, de le is sütötte a szemét gyorsan. Tetszett neki Réka. De nem akart mindjárt ajtóstul berontani a házba.

Szkaldnak lenni főnyeremény. Azt mondják, ha az izlandi szkald így szól a királyhoz: „Költöttem egy verset, uram, kérhetek-e csendet?”, tanácsos volt hallgatni. De idővel a szkaldok befelé fordultak, kizárólag önmagukra figyeltek. Egill Skallagrímsson és Sighvatr Þórðarson például csak együttl érthetőek, mivel javarészt egymást idézik...

– Te mit árulsz?

– Olyan agyagpikulát, amit nálunk körtemuzsikának hívnak – mondta Réka, a „körtemuzsika” szót különösen lassan artikulálva. – *Khör the muu zsi kha*. Érted?

– Valami zeneszerszám, amit fújni kell?

Réka bólintott.

– Megmutatsz egyet? Kürtös vagyok.

– Ki kell, hogy ábrándítsalak, ez cserép.

De a Tülkösnek az sem okozott gondot. Csak meg lehessen érinteni az ajkával, és belefújni – rendkívül finoman. A férfi közelebb tolt a kezét a leány tányérjához, hogy ha majd az az oldalasért nyúl, elkaphassa. De nem nyúlt. Ehelyett felállt, összehajlította az ételmaradékot, és azt mondta:

– Figyelj, most fel kell hívnom valakit, ellépek a sátorig, és hozok neked egy körtemuzsikát, amikor visszafelé jövök.

A nagy viking csalódottan begörnyesztette a hátát, és visszahúzta a karját. *Elszáll a madárka, elszáll.*

– De gyere vissza! – szólt még a lány után.

Rékának tényleg fel kellett hívnia valakit. És nem is egyvalakit. Legelőször is mielőbb el kellett magyaráznia a főnökének, Attilának, hogy a nagyobbik bőrönd mindenestül elveszett vagy nem érkezett meg. Ha tudja, kerestesse meg – és megadta a csomag be- szállószámát. Tudta, hogy ez a rossz hír Attilát alaposan fel fogja bősztíteni, de felkészült rá. Végül is igaza van, félévi munkáját herdálta el. De hát elveszett! Igen, ez érthetően nem kizárólag Réka hibája. De a lány nagy megrökönyödésére Attila minden tőle telhetőt megtett, és igyekezett megérteni a helyzetet. Még azt is meg akarta kérdezni, hogy Réka amúgy jól van-e, és sokan vannak-e a vásárban, és találkozott-e már valakivel, valakivel Attila régi ismerősei vagy volt csajai közül. De a te-

lefonban úgy hallatszott, mintha otthon megint alaposan kifutott volna a húsleves. A gyerekek sikítottak, és majd' szétszedtek éppen valamit vagy valakit. Meg a térerősség sem volt teljesen tökéletes. Ezért a beszélgetés elég kurtára sikerült. Legalább nem vesztettek el sok pénzt hiába, gondolta Réka. Mélyen, a lelkében megvetette Attilát. Cinikus barom. Azt hiszi, világhírű keramikus, de

még hobbifazekasnak is kevés. Megtanult pár bögrét, füttyös madárkát, mézes bödönt formázni. És akkor mi van. Azt csinálja, mint a rabszolgatartók. De ezt úgy is fel lehetett fogni, hogy Réka idén már harmadjára nyaralt, méghozzá külföldön, és teljesen ingyen, hiszen az útiköltséget Attila következetesen kifizette, ám Réka még a vásárokon kívül soha nem látott semmit, egész nap ott kell ülni a vásznon, és árulni, meg ülni, meg árulni. A kecske se menne a vásárra, ha nem hajtának, gondolta. Este voltak nagy dínomdánómok, sok pia, fű, gyakran hasis is. Mindenki összevissza dugott mindenkivel, és sokszor reggelre már senki sem emlékezett arra, kivel. Azért jó is volt, meg nem is. Mert a munkáért egy rohadt petákot, egy kurva fillért sem kapott. Az élményért dolgozott. Nyaralt. Jól benyaralt megint, gondolta.

Robit is fel kellett volna hívni, de nem bírta. Egy sms-re futotta csak. Pedig vele tervezte ki az egészet. Nagyon könnyű volt kitervelni, és Robit természetesen mindenre rá tudta venni: az első szóra ugrott. Még arra is rábeszélte, hogy bankszámlát nyisson, és egy ilyen bankszámla-akció keretén belül együtt repüljenek Norvégiába. Ezt ügyesen végiggondolták. Robi pedig örült, hogy segédkezhetett. A majom Robi szerelmes volt, gondolta. Az orránál fogva lehet vezetni a fiúkat, ha szerelmesek. Ehhez nem kellett érettségi, ezt már jól tudta. Arra azonban nem tudott még magának sem egyenes választ adni, hogy a pénzt el akarta-e osztani Robival, vagy a közös életüket kívánta volna-e megalapozni vele. Ehhez ő túl fiatal volt. Éppen úgy érezte magát, mintha egy hatalmas sziklaparton állt volna, vagy itt, Borréban a mólón, és csak pár centiméter választotta volna el attól, hogy a jéghideg tengerbe vesse magát.

De nem volt még egy törölközője sem.

Ott ült egy nagy fa alatt egy idegen sátorban, igyekezett összeszedni a nála maradt körtemuzsikákat, hogy elszállítmányozza a kijelölt helyre, és elrendezze szépen a szervezőktől kapott zsákvásznon – nagyság és szín szerint. Se fogkefe, se fésű, se törölköző, se cserebugyi. *Cserebugyi, sárga cserebugyi, nem kértem én tőled, mikor lesz nyár...*

Nem akkor látja, érzi, tudja az ember, hogy hol van, hogy hol volt, amikor éppen ott van, mert amikor ott van, akkor nincs egészen magánál. Csak történnek az események, egy séta, a kezek érintése, a nyál megcsordulása, egymásra nevetés. Csupa érdekes alak és tenger, igazi tenger, amit még sose látott korábban, és mint minden rendes magyar ember, ha először lát tengert, oda kell rohannia, és meg kell kóstolnia, hogy tényleg sós-e. És ki-röhögik, hiszen ezek tengeri medvék, tengeri barmok, tengeri szörnyek, vad és bolond bezercek. Belerángatják az embert mindenbe, még abba is, amibe józanul sose menne bele senki. Emlékezett, hogy meg kellett nézniük az *Árvácskát* a gimiben egy irodalomórán. És az égő parázs sistergését még most is hallotta, szinte érezte a megpörkölődött bőr szagát, amikor most neki nyújtottak át egy forró vízben felhevített vasrudat. Így avatják be az újoncokat a vikingeknél. Ordítva számolták, hány lépést tesz meg kezében a forró vasrúddal:

– Eeeeen, tuuu, tré, fíre, femmm, szeksz!

És ennyi. Putty.

Szeksz.

Tengerpart, csillagfény és szex.

A Tülkös sokkal idősebb volt nála. Még Robinál is. Simán az apja lehetett volna, egészen nyugodtan. Békésnek, szabadnak és biztonságban érezte magát a karjai között. Soha nem érezte még magát ilyen boldognak. Mintha lebegett volna a tenger vizében, a víz szokatlanul kellemes meleg, és megfűjják a kürtöket, nagyon lassan és szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.

(...)

A népek kezdték előzőlni a vásárt, a vásárosok pedig felfedték előttük portékáikat. A prémvadászoknál és szücsöknél szebbnél szebb bundákat, rókamálakat, szilszkingallérokot, báránybőr bekecseket, lóbórt, nyusztot, nyestet, fókabőr sapkát, cipőnek való vidrabórt, rénszarvast egyben, medvebundát részletre lehetett venni. A tímárok, a vargák cipőt, csizmát árultak, az ötvösök bronz-, réz-, ezüstgyűrűket, isteneket ábrázoló medálokat, szimbolikus tekervényeket, filigrán amuletteket, teknőc alakú brosstűket, indás és csavart fülönfüggőket, csavart karpereceket.

De voltak asztalok tele borostyánnal, rózsakvarccal, a világos ibolyaszínen át a sötét kékesliláig ragyogó ametisztel, acháttal, a kiktartásunkat és állhatatosságunkat fokozó vörös, rózsaszín, narancssárga és barna árnyalatú karneollal, topázzal, aranyberillel, gránáttal, oroszlánszínű krizolittal, akvamarinkrizolittal, szibériai krizolittal, pengeéles obszidiánnal és hegyi kristállyal, amit gyöngyöknek, függőknek políroztak, ezüsttel filigránozták, és nemcsak ékszerként, hanem a lencseformára csiszoltakat nagyítóként és tűzgyújtónak is lehetett használni. Közülük a krizolit ragyogott a legfényesebben. Az a kő, amelynek segítségével kitarul számunkra a tér és az idő. A krizolit elkergeti a félelmeinket, magával ragad, és megmutatja, hogy kik is vagyunk. Ha vonzódunk hozzá, megváltoztatja majd az életünket. Kitartóvá, kreatívva, életerőssé és magabiztossá tesz, s megtisztítja gondolatainkat. Elfeledteti a gondokat, ráadásul az előttünk álló akadályokat kihívásként értelmezzük, mert a krizolit segít a legnehezebb helyzetben is megtalálni a helyes utat. A láthatatlan világba kalauzol el. A világ igazságát, a kozmosz bölcsességét és tudását hordozza magában. Azt mondják a legnagyobb bölcsek, hogy az istenek trónja ezzel a kővel van kirakva.

A fafaragók széket, szobrot, fapapucsot, sámánbotot árultak. A takácsok vásznat, posztót, gyapjúszőttest, takarót, szövőszéket, rokkát, díszes vetőket, buklét, fésült gyapjút, kártolt fonalat, melanzsot, mulinét, de volt ott bálnacsonttű, vasolló, méhviasz, amivel a fonalat lehetett kezelni, hogy vízhatlanná váljon. A nemezkészítők fejfedőt, kalpagot kínáltak. Gyertyamártók, szappanosok, kósárfonók, fegyverműves kovácsok, hangszerkészítők, kőfaragók vetekedtek a vásárlók kegyeiért. Az asszonyok varrtak, csomóztak, sütöttek, főztek álló nap. Vagy – teszem azt – ültek a vásznukon, mint Réka is.

Úgy érezte magát, mint egy elvarázsolt tájban. Épp egy útkeresztveződésben találta leteríteni a zsákot a kis asztalkára, amit kölcsönkapott a vásár idejére. Erre helyezte el a jó pár mázas és máztalan körtemuzsikát és okarínát. A keresztveződésben állt egy hatalmas kő-

risfa, ami megvédte, ha eleredt volna az eső. De szerencsére nem eredt el.

Egy útkereszteződésben való elhelyezkedésből rendkívüli előnyei származhatnak az embernek. Először is nehéz lett volna Rékát csak úgy kikerülni, egyáltalában elkerülni, tehát volt sok vásárló, másrészt az ember jól belátta a szomszédjait. Réka esetében ezek egy angol lantművész, mesemondó és rúnakészítő, egy örökké álmos fazekas, egy holland, aki facipőt árult és két svéd nő volt, akik kézimunkáztak és fecsegték megállás nélkül. A mesemondó nagy közönséget csalogatott a kereszteződésbe, ami megint csak Réka malmára hajtotta a vizet. A meséből sajnos nem sok mindent hallott, de a lantkíséret kellemesen birizgálta a hallóidegeit.

Úgy általában nem sok mindenkit értett. Sem a két svéd matrónát, sem a fazekast, aki vagy norvég, vagy dán volt. A saját kuncaftjainak mutogatott, rajzolt a levegőbe, és kacagott. Ezzel a három dologgal viszonylag elég jól elboldogult. Pár szó időközben azért ráragadt. Például, hogy úgy köszönnek, hogy *hej*, fizetéskor azt mondják *vassegúd*, utána meg azt, hogy *tákk*, vagy *tűszentákk*, és az anyukákat a gyerekek *mammának* hívják. Azt is sokszor hallotta, hogy *ákkürát*, de nem bírt rájönni, hogy mit jelenthetett, és úgy értelmezte, mintha olyankor azt mondták volna, hogy „akkor hát”. És így jól volt.

Csak a Tülkös járt folyton az eszében, és nem Robi. Ez az egy zavarta. Mint álmában is. Amikor pedig tudta, hogy már elígérte egy angol fiúnak magát, talán el is jegyezték egymást, de a rettenthetetlen viking vezért nem tudta sehogy sem lelőni a nyilával, kiesett a kezéből az íj, ahogy a férfi megállíthatatlanul közeledett feléje, mert az teljes mértékben megbabonázta a megjelenésével. Kérlelte az istent, hogy ne jusson mindenről a szex az eszébe, de isten valószínűleg nem volt hajlandó tárgyalni vele erről a kérdéstről. Így nem maradt más hátra, mint hogy a bánatát muzikaszóval enyhítse. Olyan szépen játszott, hogy úgy képzelte, a kakas fent, a feje fölött, a mesebeli kőriska tetején sírva fakadt.

(...)

Nyargalok nyomban, nyargalok nyomban, nyargalok nyomban.

– Tülkös. Nagyon szép volt, ahogy ma este énekeltél – dicsérte meg a lány.

– Köszönöm. Jó sok mődöt¹ meg kell innia az embernek, ha nagy költő akar lenni! – zengett a piac a nevetésétől. Aztán a sátrához invitálta Rékát. Kívül-belül kecskebőrrel volt, de a szőrös fele volt kint is, bent is, mintha két réteget raktak volna egymásra. Csak a kecske hiányzott a két réteg közül. Rendkívüli sátor volt, az az egy biztos. A többieknek csak közönséges vászon jutott, és nem ennyi szép bőr. A sátor előtt egy irtó nagy ökörponya virított egy derék póznán, de az a koponya olyan szépen meg volt faragva a két szarva között a homlokán, hogy szebben nem is lehetett volna. Ott, ahol annak idején a gondolatok gomolyogtak az ökör busa fejében, mint a tűzrakás fölött a füst, most kígyószzerű, oroszlánmancsú lények kanyarogtak, talán egymással harcoló sárkányok.

– Te mióta vagy viking? – kérdezte Réka.

– Már az apám is az. Nyolcéves voltam, amikor először viking, utána archeológus akartam lenni. Aztán archeológus sose lettem, de a viking idők iránti szerelmem sose múlt el. Minden, amihez az életben hozzákezdtam, azzal végződött, hogy előbb vagy utóbb valami köze lett a vikingekhez. Magam is viking lettem. Úgy élek, ahogy az őseink éltek, abban hiszek, amit ők hittek. A vikingek nagyon sok mindent hagytak maguk után Európa-szerre, de még a Közel-Keleten is. Nem is hinnéd. Sőt, szerintem az, ami eddig napvilágra került a különféle ásatások során, csak egy töredéke, egy parányi része annak a hatalmas hagyatékknak, amin járunk-kelekünk. A legjobb, ha az ember ott kezdi, ahol él. Nyitott szemmel kell járni, és megismerni a helyi dolgokat. Tudod, itt északon a telek nagyon, de nagyon sötétek. Norvégia legészakibb pontján három hónapig fel sem jön a nap, csak valahol a horizontnál sejti az ember, pár gyenge fénysugár alapján, hogy még megvan a nap, csak nem látszik. Ebben a nagy sötétségben kell valami szórakozás, valami, ami eltereli az ember gondolatait az öngyilkosságról.

¹ Mézsör. (A lábjegyzetek a szerkesztő megjegyzései.)

Már több mint egytucat *vikinglag*² alakult Norvégiában, és egyre több formálódik. Nemzetközi hálózat, modern vikingek is léteznek: angolok, dánok, lengyelek, észtek, belgák, hollandok. Itt, Borréban, az első modern *kaupang*, vagyis vikingvásár 1994-ben volt. Akkor tartottak egy nagyszabású fesztivált *Ezer év kereszténység* címmel a borrei nemzeti parkban. Eredetileg ökumenikus keresztény fesztiválnak indult, aztán kapott egy kis színt, amikor Olav Tømmerstigen elhatározta, hogy legyenek vikingek is, hiszen a környéken találták az egyik legnagyobb vikinghajó-leletet, nem is beszélve a Borrehaugene nevű királysírhalomokról. Negyvenöt hold, hét halom, egy nagy kőhalom, huszonöt kisebb kőhalom. Némi több mint negyvenöt méter átmérőjű és hat méter magas. A merovingok és a vikingek hatalmi központja volt itt hosszú időn keresztül ez a föld. A főváros. Majdnem elhordták az útépitők a sírokat. De szerencsére az ezernyolcszázados évek közepén ez abbamaradt. Egy húszméteres, gazdagon felszerelt hajót találtak az egyik sírban. Nyergeket, fegyvereket, edényeket, díszes szánt, kengyelt, sőt lovakat és kutyát is eltemettek. A halottakat elhamvasztották, és a hamvakat a hajó közepén egy vasfazékszerű urnában helyezték el. Melléjük kerültek a temetési ajándékok... Három éve két jókora királyi csarnokot is felfedeztek.

A földön faforgács, egy ágy, bőrökkel, prémekkel gazdagon betérítve, a sarokban megrengeteg tehéntülök, kecskeszarv és más hasonló megfújható hangszerszám.

A mjöd megtette a hatását, gondolta a Tülkös, és magabiztosnak érezte magát.

– Itt a madárka! El ne repüljön – ült le Réka mellé, és átölelte. – Tudod, hunleány – nézett mélyen a szemébe –, még ilyen szép madárkát eddig sose láttam.

Olyan közel volt az arca a lányéhoz, hogy az nem mert nevetni, még a lélegzete is elakadt a szoros ölelésben, csak hátrább próbált dőlni, de az egész nagy viking dőlt vele. Már a lábuk sem érte a földet.

– Finom repkedő kis madárka – csókolgatta a ziháló melleket.

A férfi akkora hatalmas nagy volt, hogy Réka egyszerűen eltűnt alatta, mintha valóban egy óriás kezében lett volna egy törekeny kismadár. De az a tenyér nem volt durva, száraz és erőszakos, éppen ellenkezőleg, úgy játszott rajta, akár a szél a hárfán. Minden úgy történt, ahogy azt Réka korábban már annyiszor elképzelte: nem félt, nem fájt, nem figyelt, csak hagyta, hogy megtörténjen vele. A melegség hullámokban öntötte el. Nem bírta magán a ruhát elviselni. Mindketten a faforgácsokra hajigálták a korhú öltözéket. Meztelenül az ember már nem lehet nem korhú, a meztelen test a kőkorbán, a vaskorbán, és minden korban ugyanolyan jó meleg volt, izzadt és teljesen ösztönös, mivel az anélkül is tökéletes volt, hogy az ember tökéletesíteni akarta volna. Réka valami olyan tehetséget fedezett fel magában, ami mindenkiben egyformán benne volt a világ kezdete óta, kétszen. Azt mondják, egyesülés közben az ember minden rétegét felnyitja a létezésnek. Nem vesz tudomást a külvilágról, mert a belül feltárulkozó világ kitölti az összes érzékszervét, és teljesen lefoglalja az idegpályákat, hogy teste-lelke csordultig tele lesz.

Tovább hemperegtek a birkabőrön. Egészen pirkadatig. A sátor majd' szétszakadt a sok lihegéstől, nyögéstől és sóhajoktól, majd szétpukkant a feszültségtől. Aki előtte elhaladt, megszedült a kozmikus energiáktól, amit odabenn képeztek a szerelmesek.

– Kis hunleány, maradj velem – kérlelte a Tülkös másnap reggel a lányt.

Az elszomorodott.

– Nem így terveztem.

– Dönts másképp.

– Már másképp döntöttem – és átfogta szorosán a férfi nyakát. Megcsókolták egymást.

– És hogy döntöttél, hunleány?

Réka őszintén beszélt.

– Ha a vásárnak vége, elmegyek, addig meg itt maradok veled.

A Tülkös nem remélte, hogy többet várhat el a lánytól, de Réka még hozzátette.

– S ha elmentem, hát majd visszajövök... Mert mindent meg akarok tudni a borrei vásárról!

2 Viking társulás.

BÚCSÚ A VÁSÁROKTÓL

A búcsú a vásároktól majdnem csak annyiban különbözik, hogy némileg más a portéka. Az áruszortiment. Meg hát a fizetőeszköz azonos ugyan – bizony, az alább leírt történések idején még a régi jó csehslavák korona –, de az előbbi eseményen kapjuk, az utóbbin pedig költjük.

Ez így nyilván némi magyarázatra szorul.

Kezdjük a búcsúval.

Reggel azzal búcsúzik el tőlem anyám, hogy ha verekedésbe keveredek, haza se menjek. Ahogy beteszem magam mögött az ajtót, mormogok rá valami ravaszon kétértelműt, és elszánt ábrázattal indulok keveredni. Nagy elánnal veszem az irányt a katolikus istenháza felé, vadonatúj sötétkék öltönyöm zakóját fél kézzel átvetve vállamon.

A templomkertben már jó pár korombeli siheder összeverődött – egyelőre még csak az szónak az „egybegyűlt” értelmében. Az igazi nagyágyúk talán még el se indultak, vagy csak most baktatnak a későbbi tetthely irányába, zsebre vágott kézzel, lazán, komótosan, mégis kellő balsejtelmet sugározva. Ünneplő műszálás pantallójuk farzsebéből hosszan kilóg az akkortájt elmaradhatatlan rikító színű, fröccsöntött műanyag fésű.

Én akkortájt már csak életkoromból kifolyólag se tartozhattam az igazi favoritok közé, se a magasságom, se a testsúlyom nem volt megfelelő, se a rossz híremet nem sikerült még kellően megalapoznom. Mi tagadás, rám fért egy kis tuning. Ezért hát úgy döntöttem, a

balsejtelem-sugárzásomban tapasztalható hiányosságokat ellensúlyozandó, egy vészjósólóan vérpiros fésűvel vétezem fel magam.

Amikor minden mérvadó személyiség megérkezett a sekrestye elé, kezdődhetett a ministránsválogató.

Halkan jegyzem csak meg, a ministránsi posztok betöltésére irányuló hallatlan érdeklődést nem csupán az Isten szolgálatának leküzdhetetlen vágya motiválta, volt benne némi anyagiasság is. A ministrálás ugyanis meglehetősen jövedelmező tevékenység volt. A litániákért járt a legkevesebb: a gyalogministránsok három koronát kaptak a perselypénzből, a csengőt kezelő ötöt. Vasárnapi misén a négy gyalog egyenként öt, a csengettyűs tíz, az úrfelmutatásnál és az áldozásnál segédkező főministráns pedig tizenöt koronát tehetett zsebre, míg ünnepnapokon az egyes tételek akár harminc százalékkal is megnőhetnek. A temetéseket a gyászoló család állta, úgyhogy az összeg erősen változó volt, de felső határa a csillagos ég. A körmenet viszont mindennél jobban fizetett, a négy baldachinos, a keresztvivő és a füstölős szakította a legtöbbet, de a többiek se jártak rosszul.

A búcsúhoz persze körmenet is tartozott. Meglehetősen nagy volt tehát a tét a sekrestye előtt sorakozó suhancok számára.

Anyagilag is, de nem csak úgy. A presztízis szempontjából is sokat számított, ki milyen posztra verekszi be magát. Egy befutó hely a bandában is jócskán megemelte az ember rangját, és magasabb szintre léphetett a hierarchiában.

Hogy az meg ugyan mire jó?! Ha voltak is homályos sejtéseink erről, akkor még igazából nem tudtuk, nem éreztük át a körülmény kozmikus léptékének megfelelő mélységben, hogy bizony, bizony, minden mögött a nőt kell keresni.

Ott volt, ugye, például a szomszédék lánya, Varga Anni, aki mindig a leánykoszorú kelletős közepén virított. Anni olyan intenzitással volt képes virítani, hogy a látótávolság pere méig, sőt, kicsivel talán még azon is túl, minden suhanc hátán futkosott a hideg. Ő volt az első, akit feleségül akartam venni, de meg-

úsza. Hát, bizony egyáltalán nem volt mind-egy, hogy a füstölővel, a kereszttel vagy csak a baldachin egyik tartórúdjával a kezemben pillant-e meg. Mint ahogy nyilván számára sem lehetett közömbös, hogy a fruskakoszorú kellős közepéből vagy a többedik sor széléről futkostatja-e rajtunk a hideget.

Vagy a második szerencsés jelölt, Hegedűs Zsuzsi, akinek a ragyogás volt a specialitása. Ezt akkora tökélyre vitte, akkora hőhatást keltve volt képes ragyogni, hogy néhány utcahossz, kilenc-tíz házfal, de még egy atombunker se biztosított védelmet vele szemben. Ha Zsuzsi elmosolyodott, merthogy mindig egy ellenállhatatlan mosollyal indította be azt az esztelen ragyogást, az ember fiának a feje búbjától a talpáig verejtékfolyamok kezdtek kacskaringózni a bőrén, és az a legkevesebb, hogy le kellett sütnie a szemét, de jobban tette, ha beásta magát, mint egy frontkatona. No, hát az a mosoly se húzódhatott meg szerényen az utolsó sorban, az is a csitrikoszorú gyűjtőpontjában követelt magának helyet.

Molnár Laci nem gatyázott sokat, ahogy meglátott a teljesen esélytelenek alkotta hevenyészett sor mellett tettetett unottsággal és félig sem hiteles lazasággal a kovácsoltvas kerítésre támaszkodni, egyszerűen odajött hozzám, és szó nélkül lekevert egyet.

Évek óta Molnár Laci volt a ministránsválogató legesélyesebbje, és a rivális banda vezére. Legalább egy fejjel magasabb volt, jó néhány kilóval nehezebb, izmosabb, a híre pedig, ha lehet – ha lehetett volna! –, még a valóságos elvetemültségénél is baljóslatúbb.

Ha minden lazaságomat latba vetve támaszkodtam is azon a kerítésen, a szemem sarkából láttam ám, hogy felém közelít, és a lépései súlyából, a kézfeje tornáztatásából meg ragadozószeme éles villanásából a stratégiájának a lényegét is nyomban össze tudtam rakni: nem hajlandó a plebszel, a vékony dongájú, tyúkmellű, pizskafakarú, beszari népséggel foglalkozni se, hanem egy súlycsoporttal feljebből indít.

Nyomban izzadságcseppek ütöttek át keletnémet dederingemen, és talán éppen ez volt a szerencsém. A hőhatás ugyanis Zsuzsira emlékeztetett. Zsuzsiról nyomban eszem-

be jutott Varga Anni is, kettejükről pedig a süldőlyányok egész izzasztva didereggető, minden földi jóval kecsegtető serege.

Hanyagul zsebre vágott kézzel álltam a kacéran kacarászó, hajfürtjeiket kihívóan ideoda dobáló kis bestiák gyűrűjében, megmosolyogva fölöttébb hízelgő, ám kissé még ügyetlen flörtölésüket, amikor az ökölcsapás célt ért.

Molnár Laci meg se várta a hatást, sarkon fordult, és már indult is a következő áldozat felé. Ha nem annyira biztos a dolgában, láthatta volna, hogy a jól elhelyezett ütéstől meg se inogtam, még csak a bonviváni szerepkörömből se estem ki igazán, és hogy műbőr lakkcipőm, a felém irányuló szende szempilla-rezegtetések irtózatos felhajtóerőitől hajtvamár az ülepe felé tart.

Molnár Laci csak akkor sejtette meg a baromi nagy lebögésnek reá leselkedő, ráadásul teljesen váratlan helyről érkező veszélyét, amikor a lakkozott műbőr mélyen a farpofái között lelt enyhelyet, nyilván némi billiárdhatást is kiváltva a golyói tekintetében.

A domináns hím hétrét görnyedt, és egy fél percig úgy maradt. Én meg támaszkodtam nyugodtan tovább.

Aztán lassan felemelkedett, rám villantotta vérben úszó hiúszemét, felém lépett, karját hátralendítette, egész inas, rugalmas teste ijéként megfeszült, és rettenetes erővel a kovácsoltvas kerítés egyik vasvirágának szirmai közé csapott. Merthogy én közben oldalra léptem. Mentő vitte be a járási kórház sebészetére.

Így lettem keresztthordozó. És egy ropogós, Jan Žižka huszita vezért ábrázoló huszonöt koronással gazdagabb.

Ez a huszonöt korona képezte a vásárban papírvirág-lövésre szánt tőkém alapját, merthogy egy tízes otthonról is járt erre az alkalomra. És hogy a papírvirág minek az alapját

volt hivatott képezni? No, ugyan mi lehetett még az olcsó bővli mögött is?!

Igen.

Már csak abban nem voltam biztos, Anni-e vagy Zsuzsi.

No jó, a lövöldére már meglett volna a tőkém, de hogy célba találok-e, az, bizony, nem csak rajtam múlott. Már napokkal a vásár kezdete előtt eljártam tanulmányozni a céllövöldét. Gyanús volt, hogy az igazán jó lövésznek számító srácok se gyakran találták el a hurkapálcikát. Aki bármikor simán leszed egy verebet az eperfa legtetejéről, hogyhogy két méterről sorozatosan elvétí a célt?! Az a hír járta, valahogy manipulálták a légpuskákat, hogy mindegyik másképp hord félre, és még cserélgetik is őket, nehogy valaki kiismerje egyiket-másikat.

Nem volt más megoldás, belső információt kellett szereznem, bármi áron.

A mutatóványosok csehek voltak, és a ringlispíles házaspárnak volt egy Jitka nevezetű, hozzám hasonló korú lánya, aki a céllövöldében is gyakran besegített. Úgy láttam, a konspirációs rendszerben ő a gyenge láncszem. Élénkvrös hajú, erősen szeplős arcú „gyívka” volt, hatalmas zöld szemekkel. Mondanom sem kell, cseh vagy akár szlovák nyelvtudás híján csak igen nehezen tudtam vele szót érteni. Szót érteni tulajdonképpen nem is, bár a „lány” cseh megfelelőjét később tőle tanultam meg. Viszont két-három napig olyan hevesen metakommunikáltunk, hogy a vásár előtti estén nagyobb nehézség nélkül sikerült nekidöntenem a lövölde oldalának.

Szép, szép (de minimum csinos) – kergették egymást a gondolatok a fejemben –, no de hogyan tovább?! Elképzelni se tudtam, miként kérdezzek rá a trükkre. Jitka, mintha csak olvasott volna a céllövölde és a szíve legfelsőbb titkai között kergetőző gondolataimban, végül magától mutogatta el, merre hord az a puska, amelyet majd másnap a kezembe nyom.

Gondban voltam, mert azt hittem, arra számít, neki célzok, neki lövök, őt borítom majd be papírvirággal.

Tévedtem. Jitka sokkal őszintébb és sokkal önzetlenebb vagy nagyságrendekkel agya-

fúrta volt, mint gondoltam. Jól tudta, milyen szerepkör az övé – végül is maga vállalta fel –, és azt is, hogy mi következik ebből: most már nem viselkedhet epekedő hódolóktól övezett királykisasszonyként. Vagyis a papírvirág nem neki jár.

Amikor másnap Varga Anni kíséretében először jelentem meg a céllövölde pultjánál, rám kacsintott, és már adta is a megbeszélte légpuskát, amely erősen balra és lefelé hordott. Számolva ezzel tíz lövésből hét telitalálatot sikerült bevinnem, ami kimagaslóan jó eredménynek számított. Az első virágot Jitka felé nyújtottam. Ő egy pillanatig se habozott – elvette, és a mellettem álló Varga Anni hajába tűzte, aki zavart mosollyal, meglepetten nézett körbe. Aztán amikor Anni a papírvirágcsokorral a karján eltűnt – mintegy elvirított – a tömegben, előkerítettem Zsuzsit is, és neki is lőttem hét szál papírvirágot. Most már kilenc lövésből is sikerült. Micsoda szerencséd van, csicseregte némileg erőltetett kacérsággal Zsuzsi, majd a legszenvtelenebb hangján megköszönte a virágokat, és sietősen tovarogyogott.

Volt valami a levegőben. Nem, nem a sültkolbász, a cukorvatta meg a szilvórium illat-egyvelegére gondolok. Se nem a mindenén áthatoló sugárzások kiváltotta pillanatnyi hőhatásokra. Hja, a hőérzet igencsak viszonylagos és fölöttébb változékony! Valami sokkal természetesebb, valóságosabb és igazibb töltötte most ki köröttünk a légköbmétereket.

Nem futkosott hátamon a hideg, verítékfolyamok se hömpölyögtek a testemen. Semmi földöntúli, semmi megfoghatatlan, semmi eksztatikus. Csak valami határtalan nyugalmat éreztem szétáradni magamban. Elkértem Jitkától a puska, és maradék pénzemet letettem elé a pultra. Ellövöldöztem mindet, csak úgy vaktában.

Hogy, hogy nem, egy találat mégis besikerült. Átvettem a vérvörös papírrózsát, aztán Jitka hajába tűztem. Ő segítőkészen lehajtotta a fejét, aztán amikor felemelte, arcának minden szeplőjét egyszeriben átrendezve rám mosolygott. Boldog volt. Boldog voltam én is.

Nem érdekelt már a közszemlére kirakott portéka. Akkor se, és azóta se.

Örökre elbúcsúztam a vásároktól.

GIROLAMO SIRALMAI

Kimegyek¹ a Ballaróra,² kimegyek reggel, kimegyek délután, minden reggel, de nem minden délután, körülnézek, veszek ezt-azt, Mariánál a halat, aztán a zöldségeket Teresától vagy Maddalenától, megyek, nézem a fénysugarakat a falon, a gyerekeket, aztán főzök valamit, megeszem, megeszem, amit megfőztem, vagy nem főztem meg, csak megvettem, mert nincs kedvem megfőzni, mert mindenhol azt hallom, vegyél és egyél, nézz főzőműsorokat, gasztroblogokat, keverj ízekeket, színeket, rajtad múlik, az vagy, amit megesszel, megeszed a fél egészséged, kit érdekel II. Frigyes,³ mi volt ott, a titokzatos kastélyban,⁴ érdekel? Dehogyan érdekel, igazad is van. Darabokban adják el ezt az országot, gasztrokulturális élménypark lett és persze nyaraló.⁵

1 Girolamo Manfredi: önkormányzati hivatalnok és autodidakta történész, aki munkatársainak és szomszédainak szívesen mesélt régi történeteket a normann időről. Gyakran kesergett a jelenkor anomáliái miatt, ostromozta a hedonista életstílust, ezért ő maga aszketikus legényéletet élt. Ám miután egyszer a piacon megismerkedett Giovannával, akinek inycsiklandozó főztje lenyűgözte, képtelen lett lemondani a finom falatokról. Ez aggodalommal töltötte el, hiszen fel kellett adnia korábbi elveit. Ráébredt azonban, hogy önnön gyengeségének leplezése végett szeretett csupán siránkozni.

2 Palermói piac az Ibn Sziqlab mecset és a Quartiere Nuovo között, nevét egy indiai arab hercegről, Balharárról kapta. Többnyire indiai fűszereket árultak itt. A szokásoktól eltérően délután is nyitva van és főtt ételeket is kínálnak.

3 II. Frigyes (Federico di Svevia, 1194–1250), a „stupor mundi”: német-római császár, Szicília királya, hat nyelven beszélő, felvilágosult törvénykező, író, a Szicíliai Iskola nevű költészeti mozgalom megalapítója, amelynek tagjai voltak többek között Giacomo da Lentini, Cielo d'Alcamo vagy Pier della Vigna, és ahol a szonettet mint versformát először alkalmazták.

4 Castel del Monte: Frigyes csodálatos, titokzatos kastélya, amelyről nem lehet pontosan tudni, mi célból építette.

5 Girolamo itt Giorgio Agamben egy mondatára utal: <http://www.losguardo.net/pasolini-agamben-intervista/>

Állítólag egy indiai hercegről nevezték el a Ballarót, állítólag, de nem tudjuk, így volt-e valójában. Mi csak veszünk, sütünk, főzünk, meg eszünk, utána eszpresszó⁶ és *cassata*,⁷ jaj, Giovanna, mióta a főztödöt megkóstoltam, elvesztem, Giovanna, elcsavartad a fejem. Csak ne így hívnának, mert itt még mindig emlegetik a régi Giovannát.⁸ A Ballaró még délután is nyitva, tehát ha nem főzöl, kimegyek, *quarumit*⁹ eszem, Giovanna, vasárnap *sagra*,¹⁰ várnak a sátrak, táncolnak a bátrak, hol vannak az istenek? Énekelj csak, Giovanna, énekelj, vasárnap vár Roccapalumba.¹¹

Giovanna éneke

*Ecet helyett fűzfakérget főzök,
főzöm, forralom, kísérletezek,
közben ott vagyok a gőzben, a vízben,
szárnyakat növesztek álmodban,
vagy vízcseppekben utazom,
ha ahhoz van kedvem.
Futok a réten, fel a hegyre és le,
dombokon át, völgyeken át,
nap süt, majd vihar jön,
velük az istenek.*

6 Az espresso kifejezést a magyar nyelvben Kosztolányi Dezső honosította meg.

7 Szicíliai mandulás édesség.

8 Giovanna Bonanno: palermói sorozatgyilkos a XVIII. században, akinek ecetes-arzénos főzetét sokan vásárolták, hogy nemkívánatos személyeket, családtagjaikat eltegyék láb alól.

9 Borjúbelsőség répával, zellerral, hagymával, sóval, borssal és olajjal.

10 A szent(ség)hez való (*sacer, sacrum*) kapcsolódás ünnepe, eredetileg egy patrónus szenttel a középpontban, később egy termény ünneplésének helye és ideje. Általában évente rendezik egész Olaszországban, a legkülönfélébb földi adományokat ünnepe, tánc, vásárral, zenével, rokoni és baráti találkozók, egybekötte. Egyfajta köszönetmondás az isteneknek a földi javakért.

11 Minden év szeptemberében itt rendezik a mandula ünnepét három napon át.

JÉG

Volt az a pár nap, amikor végig esett, mégis világos volt az ég. A hegy felett gyöngyházfehéren derengett; nem látszottak külön a felhők, mintha az egész égből esne csendesen.

Szinte óráról órára zöldült a kert, kedden még csak sárgás, szerdán világoszöld, csütörtökön meg már sötétzöld volt az almafa az ablak előtt. A külső fémparkányon állt a víz, a vízben állt az ég tükröképe, és ahogy felborzolta a szellő a féltényérnyi ablakpocsolyát, megbőrösödött benne a gyöngyházszín ég is.

Mindennap sokáig állt az ablakban, és figyelte az eget a lúdbörzű vízfoltban, aztán az almafát.

A sötét törzs előtt jól látszottak a levelek. Azt mondták, jó gyerek.

– Mit csinálsz te ott? – kérdezte az anyja valamelyik nap, amikor elment mögötte. Vitt valamit, talán tiszta ruhát összehajtva, a másik szobába. Amióta az apja csak néha volt otthon, mert újra és újra külföldre ment, tolmácsolni, kerülgették egymást a nagy lakásban. Ha tehetette, állt az ablaknál, vagy behúzódott az ágyon a falvédőhöz, és annak nyomta neki az orrát. Most úgy kérdezte az anyja ezt, hogy mit csinál, mint ahogy azt szokta, miért nem alszik már vagy miért felesel. Ilyenkor mindegy volt, mit válaszol, vagy hogy válaszol-e egyáltalán. Olykor elkezdett egy választ, aztán félbehagyta a mondat közepén. Várta, hogy visszakérdez, hogy és aztán, vagy hogy van tovább, de nem kérdezett vissza sohasem. Egy idő óta leszokott arról, hogy mondjon neki bármit is. Megpróbálta megjegyezni az összes el nem mondott mondatot és fel nem tett kérdést, és összegyűjteni péntekre, amikor érte jött a nagyapja, hogy végre elvigye, vasárnap délelőttig.

Most mégis odahúzta a kezénél fogva az anyját, és megmutatta neki a parkányon a vízfoltot abban a kis mélyedésben, ahol összegyűlt, és benne a tükröződő eget.

Az anyja azt mondta, ki kellene javítani azt a mélyedést.

– Akkor nem tudom nézni a vízben az eget – válaszolta magában, de nem mondta ki. Nem volt minek.

Rálehelt az ablakra, épp csak egy apró foltot. Azon át mintha megmozdult volna minden, az ég és a kert is, talán az egész Buda, talán az egész hegy.

Színek hullámoztak, zöldek, szürkék és az a kékes köd, amit télről ismert, amire mintha emlékezett volna télről, aztán letörölte a mandzsettájával a foltot, mintha a ködöt törölné.

Mintha már látta volna valahol ezt az egészet egy másik városban is, egy olyan városban, ahol cölöpök állnak a vízben, amelyeken feketén és nyúlósan áll a mázgás mocsok.

Úgy látta, belül, ahogy a hosszú fákat, a kanyargó utat a piros dombok közt és a várost, ahol a hajókikötőben vízszintes vonalban lebegnek a sirályok az erős szélben. Úgy látta, ahogy valahonnan emlékezett a télre, a nyárra, az évszakokra és az ízekre, valami ember előtti időből, vagy legalábbis egy időből, ami akkor volt, mielőtt ő lett.

Nem beszélt róla senkinek. Voltaképp nem is volt mit elmondani, de leginkább: nem volt hogyan.

Majd ha megtanulok írni, gondolta, leírom majd, hogy zöld víz, szél, sirály, domb, út, cölöp. Úgy talán meg lehet csinálni a varázslatot, hogy látsszanak a dolgok. Mert le lehetett rajzolni az utat. Esetleg a dombok egy részét. Vagy egy sirályt. Le is lehetett fényképezni. De nem lehetett lerajzolni sem az eget, sem a szelet, sem a levegőt, sem az esőt, és nem lehetett lerajzolni a dolgot, a világot úgy, ahogy arra abból a régi időből, amikor még ő maga nem volt, emlékezett.

Pénteken tizenegy körül elállt. A nagyapja jött érte megint. Olykor már egy órával azelőtt az előszobában várta, hogy jött volna, a hátát a szekrénynek vetve. A vállába olyankor belenyomódott a kulcs. Az ajtó keskeny, hosszú kukucskalóablakán repedt volt a recés üveg,

de a padlón úgy rajzolódott ki a rajta átragyogó fényben a zöld négyzet, mintha hibátlan lenne. Emlékezni olyan, mint az a repedt üveg, amely mégis tökéletes fényfoltot vet valahol – gondolta, aztán félbehagyta a gondolkodást.

Átugrott a fényfolt felett. Aztán belelépett. Érezte, ahogy átjárja a víz a cipőjét, végül fázni kezdett a lába. Letépte a lábáról a cipőt zoknival együtt. Állt mezítláb a parkettán, ami melegnek tűnt, és amikor belenyúlt a cipőjébe, kikapta a kezét. A bőr át volt nedvesedve. De a zokni, az száraz volt. Lehajolt, és belemártotta a kezét a zöld fénycsíkba.

– Van az, ami nincs, de mi látjuk? – kérdezte a nagyapját rögtön, ahogy kifordultak a kapun. A töredezett lépcsőn vigyázni kellett, minden télen tovább mállott, darabok szakadtak ki belőle a hó alatt, végül már csak cikcakkban lehetett lemenni rajta. Vagy le lehetett futni mellette, a fűcsomók közt, ha nem volt sár. De most sár volt.

A nagyapja a lépcső tetején állt, a kosár a karján furcsán billegett, ahogy újra és újra végighúzta a gyufát a dobozon. Végre meggyulladt a láng. Azzal a mozdulattal, amellyikkel rágyújtott, el is rázta, aztán visszatette a dobozba, fejfelé. Gondolkozott.

– Attól függ, mi az.

– Egy város, ahol zöld víz van és piszkos oszlopok. És egy út magas, vékony fákkal.

– Velence. Olaszország – mondta a nagyapja, és figyelte őt a lépcső tetejéről. Akkor figyelt így, ha nem akarta elmondani, mit gondol pontosan.

A péntek volt a piacnapjuk, és amikor feltette neki az összegyűjtött kérdéseket, a nagyapja soha nem felejtette el, hol hagyta félbe a mondatot. Olykor kért egy kiló csontos leveshúst az „és” előtt vagy után, a mondat közepén, aztán amikor berakta a kosárba, folytatta.

– Csirkeszív, máj – ilyeneket mondott a válaszolás közben, vagy hogy hónapos retek, paprika, és közben elindultak egy másik irányba.

Azon a héten, amikor négy napig esett és napról napra sötétebb zöldek lettek a fák, és víz volt a zöld ablakszem fényének helyén az előszobában, a nagyapja Velencéről mesélt, a cölöpökre épített városról, ahol *sottoportegó*-kon és *rugákon* és *campókon* járnak az embe-

Pauljucsák Péter

A FÉSZEK

a fonalak pendülése. halálosan nyugodt nyárhang.
sugárhálóban püffed a nap potroha.
levedlett páncél a kert, tavasztól ott rohad
a csendesen csepergő nyálban.

éjjeli jöttömre az ajtó kítátva.

villanytól kapott színrohamban szembogár csapkod az ablakon.
a padlón karmolások az ágyig. lefekszem és hallgatom:
pókléptek törnek lehullott vakolat-szirmokat.

ízelt lábakon kattog az idő.

A TÜKÖR

Ízelt lábakon kattog az idő.

Halálosan nyugodt nyár van.
Sugár-hálóban püffed a nap potroha.
Kidobott filc a kert. Tavasztól ott rohad
a csendben csepergő nyálban.

Hazaérek.

Beléptemre a hernyók helyükre másznak.
Fagypontra húlt helyed
fölött kulcsokat csörgetek.
Mosogatóban a kanalak is késekké áztak.

A villany: mellkasba nyilalló színroham.
Arcnyom lüktet a fekete ablakon.
A padlón karmolások az ágyig. Lefekszem és hallgatom:
pókléptek törnek vakolat-szirmokat.

Egy nap a tükör önkezű, hirtelen halála.
Azt mondják, nem ismert istent, embert, magára.

Néha álmomban hallom, ahogy utolsó szavát kiáltja.
Távoli vizek tükrén zörög a holdfény alufóliája.

rek, és a tenger felett a hidakon közlekedik a nép, a falak tövében meg csordogáló közkutak vannak, és a városban bűz.

Olykor rápillantott kettejük összekulcsolt kezére. A nagyapja kezét, úgy hitte, örökre megjegyezte. Már lejjebb volt, mint az orra. Régebben épp az orra magasságában volt, közlőlől nézte, úgy tűnt neki, éveken át. Hosszú, vékony, erős ujjai voltak, és a kezén télen is kávébarna volt a bőr, ahogy a simára borotvált arcán is. A nagyapja sima volt, barna és okos, később is így emlékezett rá.

– Van ott egy jégpálya egy téren – mondta hirtelen. Álltak a kofák asztalánál, és ő látta jobbra a jégpályát, ahogy korábban a vizes várost, aminek hirtelen neve lett, hogy Velence, látta a jégpálya felett a ködös eget, és hogy az asztalokon, ahogy itt a retek, ott halmokban áll a szárított gyümölcs és egy sárga lisztből süített sütemény. Az ikszlábú asztalok itt sorban álltak, ott messze körbe a pálya körül, és ahogy elbámult a budai piacon túl az égre, látta, ahogy abban a messzi városban a jégen a korcsolyák nyomán vonalak lesznek, körbe, körbe, és a körök szabálytalanul körbeérnek, néhol elmetszve egymást.

A kofa egészen az asztal szélére tolt a retek, lelógott a zöldje.

– Velencében nincs jégpálya – mondta a nagyapja, és amikor beültek a presszóba, feltette a harmadik székre a kosarat, mintha ember lenne az is, ott piroslott a tetején a borjúhúsból kiszivárgó vér, amely átütötte a papírt. Mindig a húst tette felülre, alá a zöldséget.

Az ablaküvegre kicsapódott a gőz. Hallgatta maga mögött a kocsmát. Ismerték már őket, az öreget meg a kislányt. Aztán elfelejtette az egészet.

*

Kegyetlen tél volt abban az évben. A csatornák némelyike befagyott, és a szobájában a régi vasradiátor, hiába veszekedett a háziasszonnyal, délután hat előtt jéghideg volt. Akkor kapcsolta be a fűtést, fél hétre langyosodtak át a bordák, hétre lettek forrók, de hiába, a jeges falakat éjjel egy előtt nem tudta átfűteni az egy szem fűtőtest, amely délelőtt

tízkor újra hűlni kezdett. Jobb híján a városban lófrált a hétvégéken is egész nap.

Nem gondolta, hogy fél évig egyedül lesz majd. Nem gondolta azt sem, hogy nem. Nem gondolt semmit, csak jött. A velencei–magyar kapcsolatok története a tanszéken megfelelően hangzott. Valójában nem érdekelték a velencei–magyar kapcsolatok. Velence érdekelte, azon belül a Cannaregio és azon belül a Ghetto Vecchio. De ilyesmire lehetetlen volt ösztöndíjat kapni magyarként. Kutatta hát, amire kapott, ímmel–ámmal, és mellette, amit akart, mint a nagyapja nyolcvanháromban.

– Tanulj meg igazat mondani, és úgy hazudj, ha kell – mondta neki egyszer, egy piacnapon. Sokáig nem értette. Aztán megértette. Huszonöt évvel később.

Az olasz kollégákat megszokta, sokkal jobban és sokkal hamarabb, mint a magyarokat, és olykor, amikor délután lementek a könyvtárból a bárba, amelynek barnásszürkére koszolódott falán látszottak még az ötvenes évekbeli ujjnyomok is a villanykapcsoló körül a vécébe vezető szűk, rövid folyosón, megajándékozták olykor a párperces csöndjükkel, mintha közük tartozna.

Nő volt. Annál többre becsülte.

Egyetlenegyszer kellett megharcolnia magáért, a második napon. Átfagyva esett be, boldogan és boldogtalanul. Salvatore állt elé, aztán fél fenékkal leült az asztalra, amelyre épp letette a táskáját, és a törvényről kezdett beszélni, amely alapján éjszaka lezárták a gettó hídjait több száz évvel azelőtt. Ismerte a velencei jogot, amely olyan más volt, mint a firenzei vagy a római. Megértette, hogy vizsgázik ismét, és ha jól felel, kutathat, ha nem, Salvatore fogja egy este meglátogatni a jéghideg, különnyíló lakrészben, ahol legalább a zuhanyfülkében forró volt a víz, de kutatni nem hagyják majd, mert egyszerűen dugnivaló, és semmi több.

Röviden felelt, de úgy, hogy legyen benne valami, amit maga ásott elő, épp a negyed kurtizánjainak történetéről, és amit két éve publikált egy angol szaklapban. A kutya se vette észre. Senki nem gondolta, hogy igazán van még mit kutatni Velencén. Játsszózásnak gondolták.

Pedig minden kor minden más kornak a tükörképe, csak ismerni kell a változókat. Kell lennie egy matematikai módszernek, amelylyel a történelem összes permutációja leírható, és van is, és ezért kell minden részlet, főleg ami módosítja az eddigi tudásunkat egy korról – gondolta, amíg ott állt a férfival szemben, és a velencei kurvákon gondolkozott.

Salvatore szemüvege kékes árnyékot rajzolt a szeme alá. Szomorú bohócarca volt. A halántékán egészen felkopott a haj.

Akkor játszani kezdtek. Úgy röpködtek köztük a dátumok és a régi velencei nyelv szavai, mint a fullánkös darazsak, és egyszer, egyetlenegyszer kijavította a férfit. Akkor abbahagyták.

Másnap már ülhetett mellettük csöndben délután vagy öt percig. Nézték a *callét* odakinn. Nyomorult kis köz volt. Ezer szavuk van rá, mégis csak egyetlenegy pontos.

Odabent meg-megszakadt a rádióadás. Eltűnt a hírek eleje, olykor egy mondat szakadt bele egy igébe vagy recsegés lett egy refrénből. Salvatore szeme könnyezett a náthától. A csapos szívta az orrát, Enrico, a fiatal tanársegéd meg krákogott. Az egész város meg volt fázva. Szerette volna megkérdezni, miért nem fűtenek, pontosabban mi a kurva életért nem képesek fűteni, legalább két hónapig, de mielőtt kimondta volna, hallotta magában, ahogy Salvatore majd azt mondja, minek nappal egy üres házat fűteni, és igaza lesz, de mégsem. Nézte a férfi kezét, a kezén a jegygyűrűt, aztán beszélni kezdtek a hidegről. Jó ideje férfi nélkül élt; a magyarok nem értették Velencét, az olaszok nem értettek magyarul.

Lassan már maga sem tudta, melyik országban van otthon, és honnan vágyik hova, a trevisói reptéren ismerte az ülések kopása-it, a szeszélyes mintákat, ahogy lepattogzott a fémről a festék egy-egy ülés sor szélén.

Este hétig járkált. Kiment a San Marcóra, bámulta a ronda karácsonyfát és előtte az oroszlánszobrot, azt az oroszlánt, amely nem híres.

– Signora – szólította meg egy férfi. Egészen behajolt az arcába, aztán elnézést kért. Először szólították asszonyomnak. Mostanáig inkább kisasszony volt még, abban a bizonytalan sávban harmincvalahány és negyven

közt, amikor illenék már asszonyoknak lenni, de hogy az-e már, nem mondható meg még biztosan.

Valamit kérni akart – gondolta, és utána nézett. A bal lábára sántított. Szomorúnak tűnt. Az egész város szomorúnak tűnt, szomorú volt a barista reggel, ahogy kiadta a kávéját, szomorú volt az öregasszony, aki hosszú kabátban, de papucsban állt a pultnál, és becsomagoltatott két zaletit abba a hófehér papírba, szomorú volt a templomszolga a San Salvatore-templomban; két oldalt szürke kócban lógott a haja. Nézték egymást egy pillanatig, mielőtt beült a padba. Szerette volna neki elmondani, hogy fázik, hogy nincs otthon fűtés, hogy átfagyott a lába, hogy nem várja senki sem Pesten, sem itt, csak a lassan langyosodó fűtőttest, hogy apa meghalt és nagypapa is meghalt, és hogy nincs gyereke sem, de legalább olykor, ha meri, beszél még Goldoni nyelvét, mert, úgy hiszi, élt már egyszer a városban, amikor még nem ő maga, hanem másvalaki volt, legkésőbb akkor, de lehet, hogy már előtte is.

– Hideg van – mondta végül az öreg, és felnevetett, kurtán. Ő bólintott neki.

– Hideg – válaszolta, és figyelte, ahogy elcsoszog hátra a padok közt. Szerette volna átölelni, csak egy pillanatra.

A gyertyák fénye vörösen lobogott a falon. Egy férfi térdelt balra a Mária-szobor előtt, félhangosan mormolt, a kuttyája a lábánál kushadt. Kis, pimasz fejű fekete-fehér kutya volt, áruházak katalógusaiban fekszenek ilyenek a kanapék előtt.

Nem hisz. Szeretne hinni. De még így is jobb neki – gondolta, ahogy hallgatta a férfi suttogását.

– *Sussurrio* – tette hozzá magában, és figyelte, ahogy olaszul siseg a suttogás szó, míg magyarul inkább csattan, aztán hozzátette: – *Mormore*. Az majdnem ugyanaz.

Szerette a templomot, ezt különösen. Olykor egy órát is elült így.

Fél kilencig húzta ki, végül a Campo San Polo egyik bárjában üldögélt a vörösbor felett újabb fél órát, csak akkor ment fel. Már megszokásból tartotta oda a kezét a falhoz. Sütött belőle a hideg.

Jéghideg volt az ágynemű is, és jéghideg víz folyt a hideg csapból. Amikor kieresztette a forrót és beállt a zuhany alá, a falon a telítőkörben elhomályosult a teste, amely az olasz férfiaknak annyira kellett. Hogy otthon legalább tetszett-e valakinek, nem tudta. Inkább csak ösztöndíjtól ösztöndíjig, konferenciától konferenciáig volt otthon. Nem találta sehogya sem a helyét; és egy idő óta nem is kereste Pesten.

– Nem tehetek róla, azt hiszem – mondta egy férfinak, akivel egyszer fél napot járkáltak a Moszkva tér környékén, amit akkor még Moszkva térnek hívtak, kávézóról kávézóra, végül egy kocsmában kötöttek ki, de a férfi nem kérdezte meg, miről nem tehet, és így nem tudta elmondani. Szódat kértek, újra és újra szódat és kávé.

Végül megpróbálta elmondani neki a képeket, amelyeket olykor, ha gyerekkorában az ablakban könyökölt, látott.

Valamikor éjjel egy körül, amikor már bort ittak, eszébe jutott a jégpálya, a velencei jégpálya; amely épp itt a szomszédban, a Fény utcai piac mögött derengett fel neki hétéves korában.

– Velencében nincs jégpálya – mondta a férfi azonnal, aztán beszélni kezdett a várossal, ahol soha nem járt. Hallgatta. Valamikor háromkor a tér sarkán csókolóztak először, aztán még néhányszor itt-ott.

– Megmutatom neked a várost, ha akarod – súgta neki februárban, csütörtökön.

Aztán eltűnt az is.

A félelem a dunántúli mandulafáktól olykor gyűlöletbe fordul, a gyűlölet tartózkodásba, vagy egyszerűen nem kellek; mind egy hát – gondolta, és amikor legközelebb kifordult egy olasz férfi karjából valahol Grosseto környékén, nézte a légyiszkos plafont maguk felett. Meg sem mondta neki, hogy nem olasz. Észre sem vette. Veronica olaszul is, magyarul is lehet.

– Csalok – mondta neki magyarul, és hirtelen felült.

A férfi úgy, fektéből nézett rá.

– Látod, meg sem kérdezted, hogy melyik egyetemen vagyok. Azt sem, melyik városban születtem. Azt sem, ki vagyok – zúdította rá, és elkezdett neki mesélni Pestről, Budáról,

a folyóról és a nyelvről, amelynek szavait senki sem érti Európában, csak a magyarok.

– Maradj itt – mondta neki a férfi reggel, de ő nemet intett, és másnap elment.

Mint ahogy az anyjának az ablak fémpere-mén a vízben tükröződő eget, végül úgy nem tudta elmondani az olasz férfinak Budát, de nem akart csalni sehogy sem, sem itt, sem ott.

Nyitva hagyta a fürdőkabin ajtaját, hátha a gőz befűti a kis piszkos hideg velencei szobát, de csak az ablakra csapódott rá, hogy eltűnt a lámpa és a híd látványa. Az első napokban nem hajtotta be az ablaktáblákat, úgy aludt el, hogy feltámasztotta a fejét, hogy a hídra és a lámpára lásson. Akkor, az első napokban, hiába a hideg, mégis úgy érezte, hazaérkezett.

Másnap, advent első vasárnapján reggelre szállingózni kezdett a hó. A híd korlátján vékony, fehér rétegben állt, ahogy olykor a süteményt leszórják. A szobában meleg volt, vagy legalábbis úgy tűnt.

Hallotta a saját dübörgését a falépcsőn, hallotta, hogy nagyot zendül a kapu, ahogy maga után bevágja, és amikor felkapta a fejét, látta visszahúzódni az öregasszonyt, akitől a lyukat kibérelte.

Leveheted a fűtést – mormolta maga elé magyarául, aztán nekiindult, amerre a lába vitte.

Először a zenét hallotta meg, a slágereket, amelyek olyan régiiek voltak, hogy talán nem is az anyja, hanem az anyjának az anyja táncolt rájuk valamikor a nagypapjával, még a háború előtt. Aztán gyerekkibálást hallott, aztán mintha újra és újra nekipuffanna valami valaminek, aztán kacagást, aztán az édes illatot érezte meg, aztán füstöt látott a tetők felett.

A San Polo megint? – gondolta magában, és kifordult a térre, amelynek másik sarkán előző este elüldögélt a bor felett.

A jégpálya a tér egyhatodát elfoglalta, deszkapalánkkal kerítették körbe, annak szaladtak neki újra és újra a kölykök a narancssárga egyen-korcsolyacipőben. A hó elállt. Az ikszlábú asztalokon halomban állt az aszalt gyümölcs és a zaleti, egy kerek kályhán gesztenye sült, a fekete füst egyenesen szállt az ég felé.

Megmondtam, hogy itt van. Megmondtam – gondolta, és elindult a pálya felé.

INTARZIA

Dédapámat, néhai Horváth Kálmánt jó humorú, derék asztalosként őrizte meg a családi emlékezet. Szóvicceit, szellemes mondásait az egész rokonság idézte, még a moszkvai világhiállításra is vitték pavilont építeni, van róla egy kép, amint aktatáskáját lóbálva sétál az orosz *proszpektyen*. De lehet, hogy a Szokolnyiki park széles alléja az, ott rendeztek ötvenkilencben először az amerikaiaknak, aztán a bolgár, magyar, cseh, román és lengyel barátoknak kereskedelmi kiállítást. Ridikülnek hívta a táskáját, bal kezben fogja, a fején simléderes sapka, szemben néhány Moszkvics és Volga robog el.

Dédapám két néném szerint nővérüknek, a harmadik lánynak, aki elsőként ment férjhez, méghozzá egy fürtös, vörös pártmunkáshoz, intarziás ládikát faragott. Ebben aládában tartotta néném állítólag a családi iratokat, anyakönyvi kivonatot, házasságlevelet, és feltehetőleg másik dédapám köznemesi leveleit. Esetleg ékszer, bankót, fedeles órát, utóbbiak létében azonban inkább csak reménykedtek a rokonok, mint lett volna róla tudásuk. Azt gondolták, ha már volt a láda, márpedig az az egy teljes bizonyossággal állítható, abban lennie kellett valaminek. Merthogy ez a ládák természete, hogy van bennük valami, főleg ha kulccsal zárhatók. A hírek szerint a szépséges fadoboz efféle titokzatos tárgy volt, amit harmadik néném kezéből soha ki nem adott, közelébe csak sátoros ünnepen engedett vérségi rokont, róla nem beszélt, nem dicsekedett, leginkább úgy tett, mintha nem létezne vagy nem lenne fontos. Agyvérzésben fél oldalára lebénult férjével még dédelgethettek tervet, egy keleti utazás kijárt volna nekik az élettől, Nyugatra nem vágytak, kizárólag népi demokráciába, amiért érdemes volt titokban tartani a ládikát, ám a férj jobblétre szen-

derült, a ládában veszve hagyva a vagyont. Maradt az asszony és két fia. Az egyik fiú, miután korán elvesztette ifjú feleségét, akinek árokszélen találták meg élettelen testét, magára maradván két csecsszopóval, alkoholba fojtotta bánatát. Idősebb testvére pedig, akinek fizimiskáját még járási viszonylatban is a legcsúfabbak közé sorolták – egy hajszál választotta el az ördögtől, így mondták –, úrhatnám, simlis, pimasz nyikhaj volt. Végigpincérkedte Szolnokot és Budapestet, kurta vitézkedései seperc alatt véget értek egy-egy szűkszavú felmondólevéllel, túl sűrűn követelt szemérmetlen összegű borravalót. Nincstelen senkiháziaként költözött haza anyjához, követelte, zsarolta volna ki belőle az apai jussot, ám kudarcot vallva ugyanolyan hévvel csapott a vedelésbe, mint az öccse. Az anya és a két fiú egymás után, három hónap leforgása alatt dőlt ki a sorból, az anyát a szív, a fiúkat a máj vitte el. Az intarziás ládika ott maradt magában a házban, nem jutott eszükbe keresni. A felcseperedett két örökös rátette a kezét minden mozdíthatóra a hagyatéki végzés megérkezése után. Mivel tele volt a ház különféle rejtkehelyeken tárolt pénzkötegekkel, drága ajándékokkal, bontatlan Fékon-inggel, pamut ágyneművel, festményel, antik faragványokkal, fel sem tűnt először nekik a láda. Mindent sorra pénzzé tettek, nagy lábon éltek, furikázták a lányokat a szolnoki diszkóba, vásároltak nekik karátos gyűrűt meg Adidas mackót, míg egyszer csak üres lett a ház, tűvé kellett tenni a padlást és a pincét is az újabb elkótyavetyélhető értéktárgyak után. A ládikának ezen a ponton nyoma vész. Néném még emlegeti olykor, memorizálja magában, hogy egyszer számonkéri a fiúkon, aztán elfelejti, legyint rá, bottal üthetjük a nyomát.

Nincs más hátra, gondolja egyszer csak a rokon, vagy kiverjük az átkokból, vagy ha már túladtak rajta, utánamegyünk, felkutatjuk a vásárban, a Vaterán, ócskáséknál. A fiúk tagadnak, életükben bükkfa ládát a lakásban nem tapasztaltak, hát még kulcsra zárhatót, de még olyat, aminek tetejét mives berakás fedi, semmi esetre sem. Egyáltalán mit ábrázolhat az intarzia. Logikusan virágmintára tippelünk, bár előfordul a korabeli ládákön szarvas, madár, lány és menyegzői pár, a mé-

ret hozzávetőleg meghatározható, negyven-négyszer huszonnégy centiméter, belül pedig bizonyára több fach áll rendelkezésre. Úgy sejtjük, nem zenél, és nincs benne titkos rekesz. Vajon néhai Horváth Kálmán asztalos, aki legényként bejárta a világot, míg mesterré avatták, elrejtett-e egy kézjegyet a fán. Kereshetjük-e a monogramját, valami nyomot tőle, ki tudja, sötétben tapogatózunk. A mára megfakult, fekete-fehér fényképek nem őrzik a képet, az emlékek homályosak és megbízhatatlanok. Valamiért mégis abban reménykedem hosszú évek óta, hogy a kóbor szerencse, isten ujjá vagy egy kelekótya mennybéli akarata elem sodorja és felismerem. Kutatásba kezdtem hát. Bóklászom az Ecserin, a Kismocskosban, a Naschmarkton, Amersfoort főterén vagy Splitben, míg szembe nem tűnik ez a feltűnőnek alig mondható darab. Kotorni kell utána elnyűtt tornacipők, foszlott bundájú játékmackók, nipppek, réztálak, porcelánliba, gyertyatartók, Napóleon-szobrok és tranzistoros kisorádiók között. Egyszer csak kikandikál egy csücsök. Egy sarokról még nem setjhető égegyadta semmi, lehet bármifajta fából megmunkált tárgy, és ezerféle, ismeretlen mester ügyességét dicsérő doboz. Nyúlok felé, az árus megragad csuklónál, nem engedi tovább a kezem. Hé, ordít rám, majd kiemeli a kínai legyező és a vászon kertész nadrág alól.

Kopott, porette, látszik rajta a sanyarú sors, évek hányattatása. Nem tartották becsben, szucskos mancsok hajigálták platóról platóra, a belseje kifosztva, a zár félig törött, lifeg a peremen, a fedele ferdén záródik a meghajlott zsanér miatt. Három ujjal törlöm le a tetejét, a rosszarcú kofa kap utána, venné ki a kezemből, intek neki, hagyja. Hangosan szentséget, ki tudja, milyen nyelven, rongyot nyújt felém, törölgessem egyedül, s közben le nem veszi rólam a szemét. Pedig láthatómód nem nagy érték, a földre terített hatalmas szőnyegen és a fölé húzott aszlaton majd' minden ócskaság többet ér. Kora reggel van, még alig kelt fel a nap, nemrég pakolt ki a szurkos arcú férfi, túl éber még, közel s távol nincs konkurenciám. Senki mást nem kell lesnie, nehogy elszaladjon a zsákmánnyal. Él itt egy babonaság, hogy olyan a napod, amilyen az

első vásár. A nap első alkudozását sikernek kell koronáznia, egyébként egész nap nem akad tehetős vevő, elkerülik a placcot a básmézkodók, körbeköpi, átok ül rajta, míg le nem megy a nap, ami minden nemeset s megátalkodottat magába szippant, hogy másnap előlről kezdődhessen a próbatétel.

A mintára vagyok kíváncsi, ezerszer elképzelttem már, néhai Horváth Kálmán keze nyomán a rákosszentmihályi asztalosműhelyben a kert végén miféle fantáziaszülemény jött e világra. Valóban ajándékba szánta-e nénémnek, avagy a láda ismeretlen okok miatt a család másik feléhez vándorolt. Lehet nászajándék, akkor az ötvenes években készült a két tanácsi alkalmazottnak, hogy a Zagyva menti falu főutcáján a nagyszobát díszítse, alatta száda. A bonyolult mintát először ceruzával zsírpapírra felskicceli a kéz, majd megrajzolja a részleteket. Határozott kontúrokat ad, kivágja, a mintát körülrajzolja az előre levágott öt milliméteres falemezeken. Juhar, szilvafagyökér, cseresznye, fenyő. A világostól a sötétig tucatnyi árnyalat. Leheletnyit sem futhat túl a kés, követni kell a szálirányt. Aztán a négy-szögletes alapra egyenként felhelyezi a lapokat, olykor csiszol még rajtuk, egymáshoz illeszti a darabokat, s ragaszt. Bársonysimára dörgöli végül, majd lakkal fényt ad a képnek.

A rongy letörli a megtapadt koszréteget, kapargatom, egy láda szélétől induló inda kirajzolódik. Mutatóujjal követem. Amikor egy másik nézelődő lép mellém és kotorászni kezd a ponyvák között. Az árus rám ripakodik, a kezével hesseget, igyekezzek, nincs erre ideje, kell-e. Varázs alatt állok, gyors mozdulatokkal sepergetem a koszt a fedélről, kaparom körömmel, az inda mintha fátyollá változna át, mely női fejről hullik alá. Az ideges férfi rángatni kezdi a kezemből, mielőtt enged a szorításom, fordítok rajta, a hátát vizsgálom, talállok-e kézjegyet, szinte látom magam előtt, de a furnéraljon semmi sincs, csak néhány makacs festékfolt, ragacs. Gyorsan magamhoz szorítom, járjon át a melege, érzem néhai Horváth Kálmán szívdobogását. De nem érzek semmit, hideg, halott darab. Pedig meg fogom lelni egyszer, a rész a részét mindig megtalálja.

TENGERÜNK

– Egy másik part

Nagyon zavar az első bazári látogatás ígérete, de nem merem bevallani. Pedig felkészültem mindenre: nem jelezni, ha valami nagyon tetszik, nem alkudni, mert azt úgysem tudok, és velem kész életveszély, én mindent odaadok, kifizetek, semmit sem vitatok, elhiszem idióta módon, hogy valaminek annyi az ára, holott ára nincs is, valójában nincsen ára semminek. Megegyezés, arra kell gyúrni. De én erre nem vagyok jó, tehát erre rossz vagyok. Például az én áramat sem lehetne meghatározni, ki vállalkoznék arra. Ördög tudja persze, voltaképpen tisztában vagyok azzal, hogy be vagyok árazva, de annak a kereteit itthon (értsd: Európában) legalább ismerni vélem. Mint egy rendes alkalmazott: tudom, hogy mikor mennyiért vesznek fel, és mennyiért rúgnak ki, a piaci áram és bérem változó, többnyire nem a szellemi és fizikai frissességemtől függ, jóval inkább a közéleti kurzusoktól, ez nem túl vidító, de kétségkívül ismerősen hangzó feltételrendszer. Jó kilépni belőle, most valahol másutt vagyok, egy másik világban. Velem játszanak: árakat adnak, és egyúttal tudatják velem, hogy az csak fikció. Kíváncsiak arra, hogy mi mindent lehet megtenni a hülyékkel, a hülyék kedvéért. Szeretnek a kedvünkre tenni, és egyúttal hülyének tartani bennünket. Mi is szeretjük őket hülyének nézni, nem értjük, mire jó ez az egész. Mondjuk, például e helyt, Föníciában a pénz nem azt

jelenti, hogy valami konszenzus, közösen elfogadott jelképe az általunk cserélt vagy felhasznált anyagnak, munkának, bárminek; nem: a pénz itt olyan, mint a dobókocka. Ha csalsz, ha nem, jól jársz, a lényeg egy jó dobás. Ha csalsz, akkor még jobban megéred a pénzed, annak is megvan a maga különös becsülete. A hamisság simogat, otthonossá teszi a megközelíthetetlen világokat. Fontos tudni az üzletben, hogy az eladó – mondjuk, egy láncon tartott sólyom éhenkórász tulajdonosa – miért tekinti a sivatagi madárral elkészítendő fényképet (különben is, *hol van ez a vézna veréb a mi turulunkhoz képest*) árunak, s te miért nem adsz pénzt érte, holott tudod, hogy ő ebből veszi a családjának a mindennapi pitát. A piac két ember csatateré, a háború folytatása más eszközökkel. Azaz politika. A vége – üzlet vagy összeomlás. Én nem lennék az ő helyében, ő nem lenne az enyémben. Ám ahová ő gondol engem, azt hiszem, oda be sem tenném a lábam.

Elvben izgat a hely, ahová nemsokára belépek, és abszolút nem tudom, hogy fűszert, aranyat vagy esetleg egy szandált veszek majd ott, és azt sem, hogy itt nekem hogy' a fenébe lehetne sikerélményem. Miért ne lehetne, *szívem csücske*, kiáltják itt, *szervusz, vízibusz*, kiáltják ott, magyarul, hogy a bazárban is értsem, ebben a meleg, szennyvízillatú, teaszagú, mirhaporos és aranyfüstös kupolában, ahol a frissen kibelezett halakon isteni legyek hadseregei donganak, háziasszonyok válogatnak az okrahalmok és a mángoldok között. A findzsákat négyesével mérik, a többnejűség üzleti hagyományára emlékezve ez számít teljes készletnek. Vannak országok, ahol az iratokat mái napig négy példányban kell beküldeni bármely hivatalba, annak történelmi emlékéül, hogy aki el mert venni négy asszonyt, annak azonosképpen kellett kezelnie őket. Egyenlően. Ha a férj egyiküknek vett egy findzsát, a törvény szerint köteles volt a másik háromnak is venni. Bölcs és politikában, valamint hitéletben és lélektanban jártassággal rendelkező hittudósok alkottak szabályt arról, hogy mit jelent a házasság. Egyenlőséget az asszonyok között. Egy findzsával vagy spermával sem juthatott

kevesebb egyik, a másikra mégoly féltékenyen bámészkodó elsőnek, az öregedéstől rettegő idősebbnek, mint a kissé megalázott másodiknak, a helyzetet talán a legjobban kezelő harmadiknak és a legtapasztalatlanabb legfiatalabbnak sem. Mi más lehetne a házasság: mustra, üzlet, szerződés, feltételek. Nem véletlen, hogy bíróságok döntenek a válásról, azaz egy be nem tartott szerződésről. (Mondom is mindig: felnőtt ember nem házasodik.)

Mintha kivágott nyelvvel sétálnék a főnyelen. Nyár az őszben, örülök a napsütésnek, a tornacipősről szandálosra váltott újra-nyárnak. Nem süt a nap annyira, mint szeretném,

és különös az északra néző tenger, eddig csak délre, maximum nyugatra nézően jártam a partján. Mintha fordított volna a glóbusz, az ilyesmi kicsit riaszt, kicsit vonz. Szeretek egyedül sétálni, de nehezen indulok el, nem látható, hogy mi lesz ennek az ára. Igyekszem örülni minden pillanatnak, a szeméthalmokat átlépdelve csattogok a mólón, próbálom beengedi a tengerélményt. Busszal jöttem Karthágóból, a stigma – befizetett turisták vagytok, ne vigyetek magatokkal igazolványt, teljesen fölösleges, mindenki tudni fogja, melyik kasztba tartoztok – most is itt van a karomon, egy hétig hordom a megkülönböztető jelzést: én vagyok a turista, beárazva a piacon. *Szálem aléjkum*, mondja az igazoltató közeg a buszon, elég volt felmutatnom a karszalagot, turista vagy, az más. Pár éve még a britekre, skandinávokra utaztunk – mondja a szőnyegárus –, akkor nem lettetek volna különösen érdekesek ti, kelet-európaiak. Mostanra megtanultunk becsülni még benneteket is. Értékesebbek lettetek, mióta eltűntek a nyugatiak, különösen a briteket és a skandinávokat tartottuk nagyra korábban, de ők már nem jönnek. Nekik nincs is már áruk. Jó páran közülük a szúsza nyugágyon találkoztak a sivatagból érkező Kalasnyikov-tulajdonosokkal, mit ne mondjak, nem sok esélyük volt, a sivatagból jött reményvesztett fiúknak nem volt érzékük az üzlethez. Mert a halált nem mondanám annak.

A sivatag bármely szelete, akárcsak egy rá vetett pillantás is, maga a beszippantás. A földtörténet pornográfiája, a meztelen földtani rétegek ennyire szemérmetlen kitarulkozása nem is emberi szemnek való: hagyjuk is. Nem lehet optikával győzni a végtelent. Nincs jel, hogy vagyok, és itt még le lehet patintani a Szahara bazarjellegét: a tevegelőket környékező kólaárusokat, a sivatagi róka-mustrákat és azt is, hogy az ide is bekúszó piac nem engedi megélni a magányt. Állandó interakcióra kényszerülsz, vagy meghalsz, mert nem találod a szavakat. Vagy a vízárussal tartasz, vagy a szomjazókkal, ez az üzlet lényege. Kövön sült lepény mézes olívaolajba mártogatva, fizess, amennyit jónak látsz. Jónak. Van lavórnyi vizük egy napra,

abból tartanak fent egy világot, néha kiszabadulnak, és eladnak nekünk valamit. Vagy halomra lőnek bennünket, kérdés, hogy a háború melyik fázisát éljük éppen.

A tenger nincs is olyan messze a sivatagtól, azt legalább jól ismerem, igaz, az ellenkező – északi, fehér, keresztény, a tápláléklánc csúcán álló – dimenzióból. Kétségem nincs afelől, hogy a Földközi-tenger medencéje miért az otthonunk, mély levegő, eldobott palackok, bútordarabok, csadorfoszlányok, öngyújtók, fémkonzolok, teáskannák, és minden bizonnyal Európába végül el nem jutott, lélekvesztőben elsüllyedt, láthatatlan hullák között sétálok, elkényeztetett úrinő, akinek a tenger is, sivatag is afféle turisztikai úticél. Jel a térképen, hogy jártam itt, pipa. Itt, ha van kuka, akkor is mellé dobják a cigis dobozt, papírsepit: megtanultak organikusan együtt élni a szeméttel. A mólóra sétálok, mint a frissen hennázott talpú menyasszonyok üzletkötés előtt, próbálom megélni, hogy szemközt van Szicília, amit látok, az tényleg történelmi hajóútvonal, a Római Birodalomban vagyok itt is, akárcsak otthon, a limesen belül. Nincs már ereje a napnak, nem fogok különösebben villogni otthon a bőrszínemmel. Itt villogok, kvázi fehéren. Csak férfiak ülnek a sörös rekeszekből, bádoghulladékból, háztartási koszból és tarka textilekből hevenyészett kávézóban, nyilvánosan nem isznak alkoholt, bár kocsiszám tolják ki a turistáknak fenntartott üzletekből a sört és a whiskyt, különösen péntek előtt. A nyakamról indul az izzadságcsepp, a hátam látja a pillantásukat, bekúszik a seggemig. Tudom, hogy rólam beszélnek, és azt is, hogy én itt meztelen vagyok. Mindent a szemnek, kockáztatniuk nem ér: azt már megtanulták, bíznom kell abban, hogy nem pattan el sehol egy húr. Magányos, európai nő a tengeri piacon, rövidnadrágban. Bármit megtennének, meg is tehetnének velem. Tetszik, nem teszük, ez is az üzlet része: árukapcsolás. Én mentem oda, ahol ők gondolhatnak mindent. Ott vagyok, ahol mindent gondolhatnak, érzem, hogy gondolnak is, de én nem tudhatom ennek az árát. Hogy én mennyit érek itt. Mennyit érek? Hol számít ez.

Zalán Tibor

A PIAC

– avagy Békéscsabán
mit érdemes reggel

A piac mint olyan, annak ellenére, hogy nagyrészt a *pia* szóból van kialakítva, hosszú évtizedekig kívül esett érdeklődési körömon. Ember-hangyabolynak láttam kívülről és távolról szemlélve az egészet, ahol viszonylag rosszul öltözött emberek viszonylag rosszul öltözött társaiktól viszonylag silány minőségű árut igyekeznek hosszadalmas alkudozás, kunyerálás után kinyerni a rozzant tetők alatt, hevenyészve ácsolt vagy éppen otromba betontákolmányokat rohamozva meg mindenféle reklámszattyorral és fonott kosarakkal. Így aztán amikor feleségem nagy ritkán elhajtott hétvégeken az óbudai piacra zöldséget, gyümölcsöt, esetleg halottak napi koszorúkat venni (úgy évente történt ez meg – egyéb fontosabb vagy nemezebb anyagok megvételét nem szokta volt rám bízni), igyekeztem az első utamba kerülő *legszeleső* árusnál megvásárolni mindent, függetlenül attól, szép-e vagy csúnya az áruja, zöldsége-gyümölcse-koszorúja, a lényeg az volt, hogy ne vegyüljek el a piaci forgatagban, amelynek még, nyilván csak képzelgés lehetett a részemről, valami áporodott, ellenségesen szúrós szaga is volt számomra. Amolyan – vastag emberszaga. Egy pillanatig nem tagadtam magam előtt sem, hogy előítéletes (alkalmi), fölöslegesen kényeskedő piaci vásárló voltam, aki végképp képtelen megér-

teni, miért jobb a halomba dobált alma, mint az egyenként fényezett almákból a tálcára álmódott „bécsi kompozíció”, miért jobb a hegyekben álló földes dinnye, mint a boltok közelében szépen rendbe rakott, lemosott héjjal sorakozó társaik, és így tovább, és így tovább – summa summárum, annyival nem volt olcsóbb a piaci áru, mint amennyivel vonzóbb és kulturáltabb volt az élelmiszeráruházakban kapható – vélten – ugyanaz. Az emberben van valami természetellenes és megmagyarázhatatlan, de mindenképpen működő arisztokratizmus, más nézőpontból sznobizmus, ha meg bírja venni a drágábbat, nem tolongva rosszarcú és rossz szagú hajnali sorsársak között, akkor ugyan már, miért is ne az egyszerűbb és arisztokratikusabb megoldást válassza. Legfeljebb, na, legfeljebb a tejfölös-sajtós (és még húsz egyéb variációt fel lehetne sorolni belőle) lángos miatt volt érdemes a piac Flórián téri *külső* oldalát megközeleltetni, és ha, és erre volt már eset, és ha a lángos hosszúlépést vagy sört kívánt meg sorrendiségben maga után, akkor egy lyukkal arrébb, még szintén a piac *külső* oldalához ragasztva, szégyenletesen olcsón lehetett szomjat oltani a piaci kocsmában. Mindezek ellenére a piac inkább taszított, mint vonzott, olcsó kocsmák sokfelé van a nagyvilágban, és lángost is egyre több helyen sütnek még jeles és kies fővárosunkban is. Rendetlen, de a világban a rendet szerető ember lévén, az is zavart, hogy nem volt számomra tisztázható sem a piac, sem a piacon árusító emberek státusa. Nem államiak, de nem is maszekok, mert az államnak fizetnek a helyért, ahol árusítanak, kvázi hogy hol árusíthatnak, ugyanakkor nincsenek fix áraik, és teljesen a vásárló bátorságán alapszik, hogy egy kiló sárgabarackot mennyiért vesz-e meg, amennyire tartja az árus, vagy az ár feléért, ameddig hajlandó leadni az áru tulajdonosa a követeléséből. Gyáva ember lévén, az alkudozást is alantas dolognak tartottam, noha a fél karomat odaadtam volna, ha egyszer is lett volna bátorságom azt mondani az árusnak a felém bökött ötven forintra, hogy legyen, mondjuk... negyvenkilenc... negyvenkilencért megveszem...

A megcsontosodni látszó előítélet – ötven év elképzelései, és nem feltétlenül tapasztalatai rakódtak egymásra – akkor változott meg, amikor Békéscsabára kerültem, és ott kaptam egy lakást a színészházban. Nem írom nagybetűvel, mert valójában csak két-három színt ez egy tízemeletes toronyházban. Az ember itt először gyámoltalan, hiszen megszokta, hogy otthon a család, vele a reggeli-ebéd-vasora szentháromsága, amely mint nap- és família-összetartó szisztéma megbízható ritmust ad az életének, míg kiszakadván ebből a közegből, egyedül maradván, elveszíti összes biztonságtudatát. S mert enni kell, s ahhoz vásárolni kell, időnként lemerészkedik a hetedik emeletről, hogy vegyen magának ezt-azt. A piacon mindent megkapunk, biztat a kezdetek kezdetén, mondhatni, piaci létezésem hajnalán Merő Béla rendező, színészházi szomszédom, és ha nem hiszem is ezt el neki teljesen, annyit magam is tudok, hogy a piac a színészházat befogadó épülettől legfeljebb háromszáz lépésre nyitogatja a kapuit, ami vonzóbbá teszi a jóval távolabbi Csaba Center elnevezésű vidéki *megastore*-nál. Vona-kodva bár, de leereszkelem a hetedikről a tengerszint fölötti legmélyebb magyar földre (Békéscsaba a tengerszinthez legközelebb eső magyar város, mint megtudtam később), hogy elkutyagoljak vele a piac bejáratáig. Ne a csarnokban kezdjük, javasolja, hanem az első nyitott vaskapun hatoljunk bele a nyüzsgésbe. Ami mellbe vág, az az áruk elképzelhetetlen sokfélesége és mennyisége. Perceken belül annyi retket, paradicsomot, paprikát, uborkát, hagymát és más mindenféle, ismert és ismeretlen zöldséget, Isten-teremtényt látok, amennyit talán életemben összesen nem ettem meg, pedig nem vagyok a zöldségek esküdt ellensége. És még csak pár lépést tettünk az eladósorok között! Azután támadnak a gyümölcsök. Alma, körte, dinnye, szilva, barack, szőlő – minden, amit az ős maga elé az asztalára lerak, mely asztal jelenleg a piac. De még nem veszünk semmit.

A piac még nem a vásárlás terepe számunkra, még csak a szemlélődésnek van itt az ideje. Elsődlegesen a színeket gyűjtjük össze a szemükben, az azonos színek számtalan ár-

nyalatát engedjük egymás mellé férkőzni, egymásba hatolni, egymáson áterengeni magunkban. Kora reggel van, ilyenkor pálinkát kell inni! A piac tengelyében található Fatornyos szépnevű vendéglátóipari egységben fél meggypálinkát veszünk magunkhoz, itt a fél pálinka fél deci pálinka, és nem négy cent, mint egyéb úri helyeken. A pálinkát, fajtájához illően – mondhatni, azzal harmonizáltatva – egy korsó meggyssörrel kísérrjük le. Később már a Fatornyos elnevezést kiiktatjuk a szótárunkból, és egyszerűen a Ferihez megyünk le, aki egy különösen tiszta tekintetű, derűs kocsmáros, már ha kocsmáros a szakmája szerint. Nekünk mindenesetre az kell legyen, ha kiszolgál bennünket. Később megtudjuk, színházjáró ember, így különösen kedves lesz a szívünknek.

Az újabb kör a pultok között a nehezebb műfajba szédít át bennünket. A zöldségek gyalogsága és a gyümölcsök könnyűlovassága után jön a nehéztüzérség, jönnek a húсок és a kolbászok. Békéscsabán nem ismerik (el) a szalámi létezését, még a szalámi szót kimondani is bűn, csak vastagkolbász van meg vékonykolbász, ez a kettő viszont megszámlálhatatlan fajtában és formában fordul elő, normál ízesítéssel, enyhén csípősen, csípősen és szinte ehetetlenül erősen. Közvetlen szomszédságukban hosszú rudakon hatalmas oldalszalonnák lógnak vaskampókra függesztve, csülkők, sonkák, combok, bordák, füstölve és füstöletlenül, de kapható itt lókolbász, liba- és disznótöpörtyű, mangalica- és abált szalonna, kenőmájás, füstölt szűzérme, és megannyi csodája még a húsnak, a húsból készült húsnak. Az illatok országába értünk. Szagokat mondanék legszívesebben, mert az illat az illékony és finom valami, az itt százszámra lógó füstölt húanyagok viszont nehéz szagot ontanak magukból, nem kellemtelent, ellenkezőleg, brutálisan vonzót. Ember lévén, be kell valljuk, hogy nem csak az illatok csábítanak el bennünket, de a különböző szagok, párák és kipárolgások is. Emberek ütköznek nekünk elbáméskodásunkban, elbáméskodásukban, de ez itt csöppet sem zavarja sem az ütközőt, sem az ütközöttet. A kínálat olyan gazdag, hogy az ember

bármit vesz, azonnal megbánja, mert két pulttal vagy bódéval arrébb sokkal szebbet lát ugyanabból, amit az előbb megvásárolt. De még mindig nem veszünk semmit. Orunkat új és újabb támadások érik, egymásra nézünk, és tudjuk, hogy ebből a világból most ki kell menekülnünk. Mehetnénk a mindenféle sajtok vagy frissen sült kenyerrek, kiflik és zsömlék más-más illatfelhőjébe, de mi a Viharsarok nevű apróablakos kocsmát nézzük ki magunknak – később már nem a Viharsarokba ugrunk le, ha megszomjazunk, elakadunk a munkánkkal vagy összeveszünk a közös munkánkon, hanem Jolihoz, az italok szelíd kimerőjéhez. Itt aszútörkölyt kortyintunk (magyar ember a fél decit egyetlen hajtással, mi több, korttyal tünteti el a napvilágról), hideg csapolt világossal küldjük meg, és elgondoljuk, hogy most már enünk kellene valamit. A piac tengelyében vagyunk ismét, hol máshol lenne a kocsmá – és a lacikonyha? Utóbbi a Viharsarok közvetlen szomszédságában van, az összes pultnál esznek, a kiadóablak előtt hosszú sor áll, ami vagy arra utal, hogy nagyon jó a kaja, vagy arra, hogy nagyon éhesek a piacozók egy idő után. Szemügyre vesszük az üvegen át a bádog tárlókban gőzölgő ételeket. A látvány és a kínálat lenyűgöző, de talán szegényes ez a jelző ahhoz, hogy leírjuk, ami élénk tárul. Hagymás sült vér, sült velő, birka-, marha- és malacpörkölt, köröm- és csülökpörkölt, sült és rántott húсок, pacal, csülkös- és velőspacal, természetesen sült hurka és kolbász, meg cigánka, az itteni specialitás.¹

¹ Nos, ennél időzzünk is el egy keveset! Mi is az a cigánka, illetve cigányka? (A receptet az internetről lopom le, amely egy *amari* nevezetű valaki tudományából származik.) „A cigánka vagy cigányka a jellegzetes, népi ételek egyike a szlovák (tót) disznótorokban. A régi időkben a máját nem minden családban fogyasztották, hanem odaadták a kolduló cigányasszonyoknak. Később rájöttek, hogy a levágott hízó máját finom ételek készítéséhez fel lehet használni, ezután készült belőle reszelt máj, kenőmájás és a cigánkanak nevezett étel. Az étel alapja a kész, megfűszerezett, bekevert kolbászhus. A keverési arány: fele a kolbászhus, fele a máj. A nyersen ledarált sertésmáját összekeverjük a hússal, egy tojással (1 kg-nyi anyaghoz 1 darab tojás), ezután megsózzuk, borsozzuk ízlés szerint, és jól összegyúrjuk. A recehálót (más néven receháj, fátolyka, fodros-háj, cseplez) kiterítjük az asztalra, az összekevert anyagokból gombócokat (egy ökölnyi) formázunk. Egy gombócot ráteszünk a recehálóra, majd ezt körbevágjuk úgy, hogy be tudjuk göngyölni a keveréket lapos, batyu formára. Egy nagy tepsiben a hurka és a kolbász mellett süthető készre. Köretnek héjában sült krumpli süthető hozzá, ami meg van forgatva a tepsiben levő kolbászszírban.”

Végül megriadunk a hatalmas kínálattól, és csak sült kolbászt és kétféle hurkát eszünk hatalmas szelet meleg-puha fehérkenyérrel, kovászos uborkával és ecetes paprikával. Ha jobban belegondolok, hogy lassan tíz éve dolgozom Békéscsabán, azt hiszem, nincs olyan tárlója ennek a kiváló lacikonyhának, amelyet többször ki ne próbáltam volna. És a próbálás mind a mai napig folyik. Amint éhségünket elvertük, Jolinál még egy habzó sört magunkhoz veszünk, de már csak pohárral, mértékkel, mert elindulunk a piac tengelyének túlsó felére.

A Fatornyos egy nagy térre néz, amely tér a piaci napokon – mert vannak kitüntetett napok a piacokon, Békéscsabán a szerda és a szombat – megtelik áruval és árusokkal. Ebben a világban aztán keveredik román a szerbbel, horvát az ukránnal, tót a magyarral, ki beszél, ki töri, ki gyilkolja, de beszél a nyelvet. Beszélne is kell, másképp hogyan adna túl az áruján. A tér nehéz román bútorokkal vemhes, ezek valódi fából készültek, és egy-egy szék megemeléséhez szinte két ember szükségeltetik, illetve itt van tér a szőnyegek megszámlálhatlanságának. És inentől, a térről egy keskeny folyosócskán átvezetődve egy másik, nagyobb térre, kezdődik az ócskapiac, vagy bazár, nem is tudom, minek nevezzem. Nemrég végigjártam Isztambul fedett bazárnegyedét, régen kijártam az Ecserire, néha a PeCsa szombati bolhapiacára is, de azokon a helyeken sem éreztem magam annyira elveszettnek, mint itt, ahol minden kapható, de minden a legnagyobb rendtelenséggel és a leglogikátlanabbul következik egymásra, valahogy nem egymás után, hanem rakódva egymásra, egymásba belefolyva. Itt pólókat kínálnak, mellette szerzőszámok százai hevernek a nejlonnal letakart asztalon, bicskák, kések, török, bajonétek, szuronyok, a következő pulton elemlámpák, halogén égők és elemek kavalkádja, őket egy melltartós asztal követi a rettenetes mérettől az egészen leheletnyi kis anyagokig, amely körül tapasztalatlanok feltűnő fiatal fiúk ógyelegnek, katonanadrágok és festmények, órák minden mennyiségben, bögrék, csészek, tálak, tányérok a múlt század elejéről,

részholmik, cipők és bakancsok, csizmák és papucsok, háborús érdemérmek és szocialista kitüntetések, biciklik és autóalkatrészek, felfújható csónakok, boxeralsók és bugyik, könyvek és elnyűtt Playboy-számok, zoknik és cicanadrágok, edény- és késkészletek, kukták és kávéfőzők, kávék és halkonzervek, parfümök és mosószeresek... az új keveredik a régivel, az értékes az értéktelennel, az ép a csorbával, szakadttal, a közös bennük, hogy mindegyiket kínálják, és nagy részüket senki sem veszi meg. Ami nem olyan nagy baj, piac máshol is van, oda lehet tovább szállítani a maradékot.

Az „álló” árusok mellett számolni kell a „mozgóárusokkal”. Ők többnyire nem vesznek helyjegyet maguknak, de rendelkeznek áruval, amelyen túl akarnak adni. Cifra szoknyás cigánylány nyomja puha mellét bizalmasan a karomhoz, zoknit vegyen, fiatalember, próbál levenni a lábamról átlátszó hízelkedéssel. Egy román legény derékszíjakat és öveket árul. Eredeti bőr, mondja, ez tényleg eredeti, csak tessék megnézni! Tarvisio jut eszembe, ahol a bőrholmik, kabátok, dzsekik eredetiségét öngyújtó lángjával igyekeznek bizonyítani az árusok. Itt nem lobban az öngyújtó. Van, ki csak egy-egy darab holmin próbál túladni, amit nyilván lopott valahol, vagy amit kidobásra ítélt az eladó valamelyik pultnál, ő pedig felszedte. A piacon minden olcsóbb, mint az állami vagy magánboltokban, előfordul, hogy feleáron adják ugyanazt, mint amott, de gyakori, hogy egyszerű hamisítvány az, amit feleáron sóznak a vevőre. A piac nagy lutri, itt nincs reklamáció, visszahozatal, amit kifizetél, az már örökre a tiéd. A piachoz érteni kell, külön nyelve és erkölcs van, amelyet vagy elcsajátít valaki, vagy az örök balek szerepében kóborol ebben a dzsungelben.

Egy vastag fekete bőrszíjon akad meg a tekintetem. Kétezer-ötszáz, mondja az árus. Nézem, hajlítgatom, biztosan nem lehet műbőr. Kétezer, szólal meg a hátam mögött Merő rendező, aki ismeri gyámoltalanságomat, amit talán hívhatunk az említett gyávaságnak is. Pedig, a tapasztalatok később azt mutatják, hogy az árusok szeretnek alkudni, mondhatni, az a passziójuk, ha kevés a vevő.

Rendben, válaszolja legnagyobb meglepetésemre a bőrt áruló nagydarab ember. Nekem is kellene egy, mondja Merő. Adja ide a kettőt háromezerért. A nagydarab ember szívja a fogát, ennyit azért mégsem kéne leengednie, ellenkezik az agyában a kereskedő, három-ezer-ötért odaadom a kettőt. Végül háromért a két bőrszíjjal megyünk tovább. Aztán, mintha valami gát szakadna át bennünk, egyszerre elkezdünk vásárolni, de nyakló nélkül. Veszünk egy-egy zsebórát, csak azért, mert annyira csúnyák, hogy hasonlókat kitálni sem lehet, és annyira olcsók, hogy egy óraboltban az összegért egy kismutatót se kapnánk. (Tíz éve már, hogy történt, és még mindig pontosan jár mindkét ronda óra, pedig mindketten vártuk egy ideig, mikor dobhatjuk el őket végre...) Veszünk elemet, ágyneműt, nadrágot, modern, vastag talpú és üvegfedelű lábasokat, öblös nagy tányérokot, régi villákat, késeket, kiskanalakat, halkonzervet és kávé, szájöblítő vizet és borotválkozás utáni arcszeszt (csak később jut eszembe, hogy nekem, szakállas embernek, semmi szükségem rá), horgot és ólmokat, 25-ös horgászsinórt, szemüveget, harapó- és csipőfogót, kalapácsot, rajzszeget... A tengelyhez érve szusszanunk egyet a Fatornyosban, a meggyalinka ennyi járás után már elkel, majd folytatván utunkat megrakodunk kétféle vastagkolbásszal, én veszek lókolbászt is, abált és mangalicaszalonnával, kenőmájással és libatepertővel, még meglévő ujjainkra ráakasztjuk a vásárolt gyümölcsökkel, savanyúságokkal, paradicsommal, paprikával, retekkel és hagymával szakadásig megpakolt nejlonszatyrokat, és visszavonulót fújunk a színészházba. A szobájába érve ki-ki elgondolkodhat a rettentő halom fölött, hogy mihez kezdjen azzal, amit a vásárlás lázában magához ragadott. Mit kéne hazavinni? Mondjuk, a vastagkolbászok egyikét. De a másik is eltart pár hónapig, akkora. Mikorra eszik meg az ember egy kiló almát, fél kiló szilvát, három fürt szőlőt, öt nagy szem paradicsomot, egy kiló paprikát, egy csokor retket, egy nagy jégcsapretket, két csokor méretes újhagymát, nem beszélve a kovászos uborkáról, a savanyított karfiolról és a kétféle sava-

nyú paprikáról. És akkor megfogadja... hogy aztán ne teljesítse...

A következő szerdán, vagy szombaton, attól függően, mikor van lent Csabán, már hajnali hatkor föl pattan a szeme, pedig a hét egyéb napjain szívesen alszik akár délig is. Röpke tusolás, repülés a nadrágba és a pólóba, ingbe, pénztárca a zsebbe, kopogás a szomszéd ajtón, vagy Merő lép ki felöltözve, vagy én, attól függően, hogy ki kopog be kihez, mindenféle magyarázkodás nélkül lépünk ki a lépcsőházból, indulunk el a piac felé. Mert a piac rettenetes mágnessé tud válni az ember életében. Olyankor is megy, ha nincs szüksége semmire, mert biztos lehet abban, hogy előbb-utóbb úgyis meglát valamit, amire ráfogja, hogy mégiscsak van szükség. Egy csokor virággal tér vissza néha másfél órás piaci bolyongás után, vagy egy citrommal, amivel a háromliteres teáskannájában rendkívüli teát izesít meg, egy darab kecskesajttal vagy három szem sárgabarackkal. Ha nincs miért menni, arra gondol, hogy hamarosan kifogy az órájából az eleme, vagy szemétkosarából a nejlonszák. Elfelejtett magával hozni tartalékozknit. Trikót. Inget. Nadrágot. Kabátot. Mind egy. A piac akkor is esemény, ha semmi dolga az embernek a piacon. Valahogy végtelenül demokratikus találmánya a piac az emberiségnek. Itt nem aláznak meg az árak, sem az egyéb vásárlók. Itt az is kiadja magát, aki vásárol, és az is, aki elad. Utóbbi azzal, amije van, amire szert tudott tenni, előbbi azzal, hogy mit és mennyit engedhet meg magának vásárláskor. A piacon senki sem kérdezi az áru eredetét. Amikor Kázmér, az egyik kedvenc eladóm, aki kizárólag gyümölcsöt árult, az egyik hajnalon legalább negyven egy-kétkilós hallal kezdett el kereskedni, senki sem kérdezte meg tőle, honnan szerezte, van-e horgászengetéye, netán a halászáshoz papírja. Ami itt van, az itt van, mindegy, honnan van. Ami itt nincs, az bizonyára a világon sincs. Azt nem kell keresni. Az nyilván fölösleges. Ha a fölöslegek bizarr kiállításán sem található valami, annak vagy nincs helye a világon, vagy csak nagyon ritka helyeken képzelhető el a létezetősége. A piacon amúgy teljes demokrácia uralkodik, az egyenlőség

értelmében. Nem fontos, ki kicsoda, polgármester-e vagy közmunkás, jól öltözött, vagy suhogós szabadidőruhában járkal az árukkal tömött járatokban. Nincsenek előjogok, csak előbb érkezések, előbb észrevételek, kifinomultabb élelmességek.

Ami a piacon ingyen kapható, és mindenki rendelkezik ezzel az áruval, az a hír. Manapság, amikor egy robbantásos merénylet híre percekkel a történet után fölkerül a képernyőkre, úgy tűnhet, minden elintézhető a „központi kommunikációval”. Pedig nem, pedig dehogyan. A kis közösségek nagy ügyei vagy kevésbé nagy ügyei, vagyis leginkább a legkisebb nagy ügyei mégiscsak szájhagyomány útján terjednek, jutnak el a közösség egyes tagjaihoz. S mint olyan, a piac a hírterjesztés igen fontos fóruma. Nyikorgó kosárral a kezükben megállnak a kis öregasszonyok, összehajolnak, és amennyire süketségük engedi a csöndességet, hangosan vakognak arról, ki mit hallott, ki mit látott, ki mit vélt hallani, és ki mit vélt látni. Kérdez és mesél, aki árul, kérdez és mesél, aki vásárol. Néha félórakig elácсорognak egy-egy rakás krumpli előtt a népek, jól kibeszélik magukat, azután nem vesznek semmit, és ezt senki sem veszi rossz néven tőlük. Aki végigsétál a fel-alá hullámozó tömegben, az hol gyerekszületésről hall gyöngyöző szavakat, hol egy haldokló szenvedéseit kapja panaszos hangfoszlányokban; továbblépve megtudja, hogy egy számára ismeretlen férfit hogyan csalja a számára ugyancsak ismeretlen felesége, aki kurva volt már lánynak is, ismerte, aki mondja, és hiába van két gyereke, az már megmarad ilyennek; megtudja, hogy Orbán cigány, és megtudja, hogy Orbán nem cigány; hogy a Semjén meleg (ezt másképpen mondják a piacozók), meg azt is, hogy nem is a Semjén a meleg, hanem az a Vona meg az a

Gábor, az a hosszú, vékony, vörös hajú, na hogyishíjják, akinek az a hitvány, semmilyen se pártja van; hogy lopják a bicikliket, a rendőrök meg basznak utánamenni a dolognak, mert egy bicikli mégis csak egy bicikli, de mit kezd a parasztember bicikli nélkül; hogy mi fagyott el és mit vert el a jég; hogy nem bal eset volt, hanem halálra verték a piszkos kábitószeres huligánok, akik a játszótéri hintákat szokták letépkedni, meg odaszarnak az ablakuk alá, hogy bosszantsák őket; hogy kutya nélkül már nem lehet biztonságban élni a mai világban; hogy a Lagzi Lajcsi akármilyen jó mulattató volt is, mégiscsak egy piszkos csaló csirkefogó, nem úgy, mint a Mága Zoli, aki törpe és cigány létére Prima Primissima-díjat kapott; hogy a kórházban fertőződött és halt meg, hogy a másik is fertőzést kapott, de nem halt bele, az csak fartőzést kapott, és nevetés, kacagás; hogy a városi strand vizébe’ nem ajánlatos fürödni, mert behugyoznak a piszkos emberek, akik klottgatyában akarnak belemenni a medencébe; de ha már itt tartunk, ez a Gyárfás elsíolta az úszóvilágbajnokság pénzét, és igaza van a Hosszú Katinkának, aki persze, hogy kokszol, kokszoljon is, kokszol az egész világ, így mondják a gyerekek otthon, meg már a tévében is hallani lehetett, hogy kokszol, kábitószeret vagy mi a szent szart szed, na, olyan teljesítményfokozót, csak nem veszik észre, mert firnajszos a férjével együtt; hogy a gyerekek az unokákkal nyáron Korfun voltak, ami valami nagy sziget valahol, a fene se tudja, hogy hol, de ott mindenki tud angolul; hogy nem tojnak a tyúkok, a csarnokban meg árulják a tápszeres tojásokat garmadával... és szétbonthatatlanul keveredik a fontos és a nem fontos, ami így persze nem igaz, mert ami az embereket foglalkoztatja, tűnjék ám bárgyúságnak, mégiscsak az a legfontosabb. A piacról hazafelé tartók tehát még akkor is valamilyen tudás birtokába kerülnek, ha senkivel sem álltak meg beszélgetni. Hát még ha megálltak! És a legtöbben megállnak. Mert, ahogy igaz az, hogy az az ember, akinek kevés az ideje, ne vendéglőbe üljön be, ugyanúgy igaz, hogy akinek nincs ideje, az ne járjon piacra.

TÚL

„Ha valaki befordul egy téli éjjel a Rákóczi útról a Klauzál utcába, és nem találkozik senkivel, megáll és megy, és mindenütt sötétek az ablakok, és kiér a Klauzál téri piacra, ahol fél kettő és kettő között most olyan kihaltak a standok, és bizonyos érzelmeit elfeledve, más érzelmeit a nyelve hegyén egyensúlyozva vagy a torkán ízlelgetve átvág a Dob utcának azon a rövid szakaszán, amelyen a Klauzál térről elérhet a Kertész utcába, majd felnéz a Fészek Klub kivilágított ablakaira – mielőtt befordulna –, de folyamatosan halad előre, és nem bámulja meg a sarki Ápisz-bolt kirakatát; aki tehát így cselekszik, annak föltétlenül észre kell vennie, hogy a Kertész utcában összehasonlíthatatlanul több gépkocsi parkol, mint a Klauzál utcában, bár jobbra öreg autók, s szinte valamennyi piszkos; ám ez sem lehet zavaró tényező, mert ha valaki – természetesen saját igényeihez igazodva – követi példámat, és éjjel fél kettő és kettő között a Rákóczi útról a Klauzál utcán, majd a Dob utcán keresztül a Kertész utcában folytatja érzelmes sétáját, s ha nem megy lassan, de sietnie sem kell, akkor biztos lehet benne, hogy körülbelül nyolc perc múlva a Zeneakadémia sötét épületével szemben a Kertész utca és a Majakovszkij utca kereszteződéséhez ér.”

(Nádas Péter: *Út*, 1972.)

Ha valaki „tegyük fel, én”, mondja mauyori, befordul egy téli éjjel a Rákóczi útról a klauzál utcába, számtalanszor végigjárta az utat az atomredaktor, térképen, gondolatban és néha gyalogszerrel is, téli éjjel éppenséggel nem, „de képzeletben megpróbáltam”, és nem találkozik senkivel, ezért *éjjel* és ezért *télen*, noha se hó sehol, se latyak, megáll és megy, bandukol, báméskodik, ballag, kószál, lézeng, ténfereg, és mindenütt sötétek az ablakok, mégis, milyenek volnának az ablakok „téli éjjelen”? és kiér a klauzál téri piacra, 450 méter, ahol fél kettő és kettő között most olyan kihaltak a standok, „sötét ablakok, kihalt standok”, mauyori tanácstalan, „de hát mért nem *olyan* sötétek, viszont *olyan* kihaltak? talán nem a standok, hanem a tér kihalt? és bizonyos érzelmeit elfeledve, „ajaj”, torpan meg mauyori, egykor volt özépeletai atomredaktor, „itt valami nem stimmel. érzelmet elfeledni? s *bizonyos* érzelmeket?” más érzelmeit a nyelve hegyén egyensúlyozva, „ezt kéne tennem, *ha valaki* vagyok? nyelvcsücskön balanszírozni maradék érzelmeket? mégis hogyan?” vagy a torkán ízlelgetve. mauyori kétségbeesik. gargalizáljon? érzésekkel? vagy csak álljon esetlenül, nem tudva, mit, hogyan, miért? átvág, kitör, „csak el innen”, áthatol a dob utcának azon a rövid szakaszán, amelyen a klauzál térről elérhet a kertész utcába, az akácfa utca észre sem vétetik, mintha a térképen se volna, majd felnéz

a fészek klub kivilágított ablakaira, atomredaktor korában mauryori törzsvendég volt a fészekben. ez a parvenü portál ilyen volt akkor is. akár egy fénykapu... vajon hova? mielőtt befordulna. de folyamatosan halad előre, „menekül?“, és nem bámulja meg a sarki ÁPISZ-bolt kirakatát; „de hát ki mustrál irkákat és golyóstollakat éjnek idején egy sötét utcában?” aki tehát így cselekszik – mauryori már-már feladja. belefáradt. nem tudja érteni, hogy aki így cselekszik, hogyan cselekszik. zavar zavart szül, ezzel tisztában van. „de honnan támad a káosz?” annak föltétlenül észre kell vennie – „na végre!” –, hogy a kertész utcában összehasonlíthatatlanul több gépkocsi parkol, mint a klauzál utcában: csalódott az özépeletai. és dühös. a klauzál utcában bandukolván az autókra ügyet sem vetett, bár jobbára öreg autók, s szinte valamennyi piszkos; „renyhe aggok lakják a kertész utcát”, zsémbel, „ezért kellett éjnek évadján kutyagolnom.” ám ez sem lehet zavaró tényező, valóban bánthatná a felismerés, noha jobb híján meg is békélhetne vele. „feltárult egy rejtett összefüggés a klauzál és a kertész utca anyagi helyzetéről...” mert

ha valaki – természetesen saját igényeihez igazodva – követi példáját, mauryori megtette becsülettel, és éjjel fél kettő és kettő között a rákóczi útról a klauzál utcán, majd a dob utcán keresztül a kertész utcában folytatja... „újra végig?” – mauryori töpreng. „rendben van. de hová lett a klauzál tér? mintha a táján se jártam volna. felszívódott, mintha mi sem történt volna? nem ott kellett felednem, egyensúlyoznom, billegtetnem a nyelvem hegyén, ízlelgetnem a torkomban?” érzelmes mauryori már nem dühös, nem is csalódott. legyint. „még hogy érzelmes!” a kihalt téren, *ott* kellett volna valamit, talán, érezni. „de elfutottam. elinaltunk.” ...sétáját, s ha nem megy lassan, de sietnie sem kell, óh, szent renyhülés! – akkor biztos lehet benne (már-már felujjong az atomredaktor: mégsem csak a koszlott járgányok?!), hogy körülbelül nyolc perc múlva a zeneakadémia sötét épületével szemben a kertész utca és a majakovszkij utca kereszteződéséhez ér. „ennyi jutott. ennyi a tutifix.” mauryori euobe özépeletai exredaktor nehezen

vesz lélegzetet. nehezebben, mint mikor *ha valakiként* elindult. „sötét ablakok, sötét kirakat, sötét zenepalota. fényes fészek-portál. autók úton-útfélen. könnyed éji séta. 900 méter, 8 perc, megállás nélkül. át a kihalt klauzál téren. zavar nélkül, megrendülés nélkül. káosz és rémület nélkül.” mauryori úgy tér haza, hogy el se mozdult. „átballagtunk a téren, igen. valakivel, aki *ha*, és aki egy pillanatra megérezte, hogy a gettó szívére léptünk.” „talán ez a magyarázat.” mauryori bólint. „én tudtam, de nem éreztem.” „csak a káoszt és a menekülést.” „a zavart és a kétségbeesést.” „az öncsalást, a kapaszkodást ablakba, kirakatba, számokba, bármibe.” „hogyan érezhettem volna *azt*, ha nem értettem meg ezt? hogy túl kell élni.” „de nem lehet.”

(2017)

MŰHELY

„I believe in deeply ordered chaos.”
(Francis Bacon)

„A dolog... (vagy tárgy) közvetlen feldolgozása”
(Ezra Pound)

Skladište 3, 1965.
(Leonid Šejka)

Költő disznósírból
(Tolnai Ottó)

Odamegyünk, valahová ki. Zsibire járók vagyunk.

Mint apró képregényhősök, újra és újra *be-kukkanunk* ezekbe a terekbe, a várakozó tárgyak köztes idejébe, rendszeresen vissza és vissza, egészen befelűródünk a folyton változó helyszín(ezet)be. Kijárjuk, körüljárjuk, megközelítjük a tárgyakat. A piac eternális övezet, hibrid sziget, valahol az új és a szemétre való közötti elevenen zizgó funkciózavarban. Ottfeledett történetek, rezgő *manák*. Minden egyes tárgy pillanatnyilag visszavont, dekretáló mikrouniverzum. Kutatunk a *kirajzoltak* között. A piacon minden nullponton van, szintiszta invokáció. Tekintetre megérzékenyedik a tárgy, kiemelődik, némely szerencsés esetben felragyog. Előbújik a sok közül, újra meg kell nevezni, visszafordítani az időbe, engedni a jelenbe nyomulóknak. A gyűjtő időt ad a daraboknak, saját keresgélő idejét adja nekik. Időt az időre. *Item. Time.* Így hord-

ja össze édesapám a teret. Darabonként megépíti. Összeválogatja, gondosan apróbb terekbe zárja, elfészkei. Tokozódik a tér. Fiókokba vermeli, falra akasztja, egymásra pakolja, összepasszintja, sorrendet rak. Rendezgeti, *klasszifikálni kezdi a káoszt a nagy holland mesterek, illetve Borges iskolája után, egyenként fixálni kezdi, rakja a szériát, a szerszámokat.* Szépen mindent a helyébe dolgoz. A tárgy már nemcsak önmaga, hanem részesül, alkotóelemmé lesz. Milyen jó, hogy a magyar nyelv bennefelejteti a mozgalmasságot ebben a szóban. Hagyja, hogy működjön a szótárgy. „Az vagy, amit gyűjtesz”, így Boris Groys. Egymás köré gyűlnek a különböző objektetek, téged alakítanak. „Bármilyen legyen is a tárgy működése, úgy éljük át, mint a mi működésünket; bármilyen legyen is a hatékonysági formája, mi önmagunkat vetítjük bele ebbe a hatékonyságba, még akkor is, ha ez a hatékonyság abszurd.” (Jean Baudrillard) Van egy barokk festő, magyar lexikonban nem bukkantam nyomára. Szerkezetig csipdeste, szabta, bontotta a rózsaszín húst a duzzaszodó barokk testekről. A hétköznapi alkotóelemeket tette csonttá, az eszközt transzformálta. A dirib-darab érdekelte, nem az egész. Kubizálta, roncsolta az ideát. Egyik albumba sem illik, antropomorf vázai közt kihullik a koreszme. Giovanni Battista Bracelli (1616[?]-1649) olasz festő és vésnök teniszütős, fiókos bábui (*Bizzarie di varie figure*) jóval később, majd a szürrealistákat ihletik meg.

A műhely ránézésre csendes *environment*, abszolút hely, ahol a kivonuló Isten magára hagyta a világot. Totális happening. Meredő tárgyak mindenütt. Ittfeledett eszközök, hagyaték nekünk. *Homo faber*ként vagyunk/maradunk kiegészíteni valamit, mint kis demiurgosz felkacagunk (fa)forgácsolt világaink valamelyikében. Ebben a műhelyben hevernek, várnak a csavarkulcsok, mindenféle csavarfejhez: hatlapfejű csavarokhoz, hengeres fejű, belső kulcsnyílású csavarokhoz, fej nélküli csavarokhoz, süllyesztett fejű csavarokhoz, meg a D-fejű csavarokhoz is. Mindennek ott a maga kulcsa, a nyitja. Mert a használatnak rendje van, logikája. A műhely illeszkedik. A gyűjtemény addig él, amíg van tekin-

Szombathely – Oberwart

(40,8 km, 38 perc, minden hónap első szombatja, gyakran látogatott, bejárási ideje: kb. 3 óra)

Szombathely – Kemeten

(47,3 km, 47 perc, minden vasárnap, gyakran látogatott, bejárási ideje: kb. 2,5 óra)

Szombathely – Oberpullendorf

(36,8 km, 39 perc, minden hónap páratlan szombatjai, gyakran látogatott, bejárási ideje: kb. 45 perc)

Szombathely – Celldömölk

(47 km, 51 perc, minden csütörtök, strand-szezonban látogatott, bejárási ideje: kb. 45 perc)

Szombathely – Pápa

(75,6 km, 1 óra 10 perc, a legfrissebb források szerint bezárt, ritkán látogatott, bejárási időről már nincs emlékem)

Szombathely – Devecser

(75,7 km, 1 óra 4 perc, minden szombat és vasárnap, nyári egyetemi szemeszterek végén, kiköltöztetéskor látogatott, bejárási ideje: kb. 2 óra)

Szombathely – Veszprém

(115 km, 1 óra 34 perc, minden vasárnap, nyári egyetemi szemeszterek végén, kiköltöztetéskor látogatott, bejárási ideje: kb. 1,5 óra)

Szombathely – Zalaegerszeg

(53,7 km, 51 perc, minden vasárnap, strand-szezonban Zalakaros felé menet látogatott, bejárási ideje: kb. 1 óra)

Szombathely – Budaörs

(219 km, 2 óra 31 perc, minden vasárnap, alkalmi jellegű, pesti kiruccanás közben hirtelen felfedezett, bejárási ideje: kb. 3 óra)

tet, ami összetartja, pásztázza, felméri. A gazdaszem felől viszonyok jönnek létre, a műhely a tárgyak találkozási helye, interferenciáiknak közege. *A szem asszociációs képessége párba állítódik, párosul, hozzádörgölődik a természet játékkészségéhez. Physica sparsa.* (Lásd Bacon.) Egymásba játszik a szög és az (él)vasaló. Igazi artefaktum – Man Ray: *Az ajándék.* De egymás mellé kerülnek a fúrók és a fűrőfejek, a cserélhető akkumulátorok, a mérőszalagok fürtösödnek, ráspolyok, egymásra rétegelt dörzspapírok, fűrészlapok, köszörűkövek halmozódnak. Mindenhol fachok, akárha Salvador Dalí *Antropomorf szekrénye* kis rekeszekre bontaná a gyűjtőt, rányitódnak a testre: a gyűjtő a gyűjtésnek a helye. Plasztik fiókokban, fadobozkákban, fémládikókban csavaranyák, közepükön különböző méretben szakadt át a semmi. Körmös és sima alátétek, szegek, szögecsék, tiplik, elemek összetartásra. Felaggatva, lógatva a fűrészek, asztalon a gérvágók, néhol szanaszét felsőmarók, gyaluk, máshol katonás rendben, sorban a fogók. Kalapácsfejek egymásra csúsztatva. Acéllépcső elején és végén meredezik a semmi. Minden megismétli magát. „Hogy emlé-

keztesse rá: »Ide még jön valami« – odatett valamit.”¹ Sorozatok írják végtelenbe, abba-hagyhatatlanba a műhelyt. Apa műhelye sosem is tud befejeződni. Így tehát a tárgyak új osztályozása: a., apám birtokát képzők; b., a még meg nem vásároltak; c., a használatba vettek; d., a fúrók; e., amik nem férnek be a műhelybe; f., a vágyottak; g., a találtak; h., olyanok, amiket képtelenség besorolni; i., amik hangot adnak; j., amiből sok van; k., olyanok, amelyekhez nem érhetek hozzá; l., olyanok, amelyek helyére jött valami más; m., olyanok, amik elromlottak; n., olyanok, amik még jók lesznek valamire.

Kulcsa csak apának van a műhelyhez. Ha apa van, akkor műhely *van*. A műhely körénk gyűlik. Egészen fiatalon, kicsinyen jutottam először a belsejébe. Mélyre ástam magam a forgácsba, a faporba. Ujjhegygyel követtem különböző megdolgozott, színesre fóliázott vagy nyersen hagyott fafélék szertefutó erezetét. Fenyőkockák potyogtak ki a gépből, hogy játékaink legyenek. Lapok rendeződtek össze bútorok a házba.

¹ Tandori Dezső: *A berendezkedés*

1992. Turkálok, guberálok, matatok, feladogatom a lapokat, apa keze alá teszem, viszi tovább, tolja a körfűrész alá. Vannak feladotaim. Beleállogathatom a tipliket a furatokba, élvezem, ahogy körbebuggyan a bordás fán a fehér ragacs. Törölgetés, folyamatos rendrakás. Tisztogatás, a tárgy megtisztítása. Apa fát, szöget és kalapácsot ad. Lefoglalja matató, felforgató kezeimet. Mutatja, hogy kell fogni, csípni a fémet két ujj közé. Apró ütéseket mérünk a lapos fejre, így idomítom saját hüvelyébe. Aztán már csak nyugodtan lekísérni az elindított mozdulatot. Visszagondolva Günther Ueckerrel is² talán olykor pont egyszerre ütjük szögművecskéinket. Összejátsszunk. Én persze végigkalapálom, nem hagyok egyet se kimeredni az anyagból. Beledolgozom, bele a fa legmélyébe, odáig kopogtatom. Átkopogtatok, egészen át a határon. Odakopogtatok Tolnai *árvacsáth*ájához is: „szeretem simogatni a kalapácsok alacsony / homlokát borzalmas tarkóját / a múltkor désiré meglökött a hittanórán / nézd INRI feje körül a gledícsia / olajoslila mint az új szög / és arról sem mondtunk le még egészen / hogy csendes alicet is az ágyra szögezzük / ugyanis olajoslila nagy szög felhalmozódott elég”. Ott kopicsálok, szögelek, szögegyenesíték folyton a megnevezhetetlen körül. Édesapám (meta)fizikai műhelyében, „szög és olaj lehetne címerem, / mit írhatnék azonban szövegéül?” Ez a hiányzó szöveg, ez izgat azóta is. Mint évek tolják egymásra magukat fejekben a tárgyak. Együtt halmozódunk. Akár a por a földön. Hullik a finom szemcse mindenhol. A fűrész alól, a fúró alól, a csiszolásba beletűnő élről. Egymáshoz puhuló különvilágok. Felteszem, Isten is azért burkolta a testet, azért húzott bőrt az emberekre, hogy szeretkezés közben ne vacogjanak, ne kopogjanak, ne koccanjanak egymásnak. A készülés mindig lágyan porzik. A műhely nyomot hagy, ellep. Porra a por. A műhely tehát önismétlés. Úgy, ahogyan a *szer* tő ismétlődik: *szer*elek, *szer*etek. Így tanultam meg szeretni, darabonként, kicsinyenként édesapám műhelyében.

² Vö. *Structured Field* (1992), *Nagelbaum* (1992), *Aufbruch* (1992).

Zeke Gyula

KIJÁRAT

Pálinkás jó reggelt, édes öregem! – köszöntöttem a kiadómat egy hétköznapi délelőtt az óbudai piacon első ottani összefutásunk alkalmával. A pillanat jelentősége nyomban áthatotta tekintetváltásunkat, tudtuk mind a ketten, hogy hagyományt alapítunk épp, amelynek még elég ideje lesz rituálévá válnia az életünkben. Nietzsche túltekintettel nyugtázta bárgyú szöviccemet, s kiadóhoz illő komolysággal válaszolt: – Már csak fröccsöt iszom. S mivel épp abból a névtelen panelkuckóból fordult ki, amelynek ferde előterében a városrész legöregebb akácának vasikos törzse méri az időt, s amelynek ablakai fölött a népfrontos BOR SÖR KÁVÉ hívószavak díszellegnek, azt javasolta, térjünk be egy másik fröccsre a piac sarkán túli Örök rangadóba. (Ugyanis a választékos ivók egyik törvénye ez: nem fordulunk vissza olyan kocsmába, amelynek aznap egyszer már a hátunkat mutattuk, nem lótok, nem futunk, úgyis több fröccs, mint nap.) Kezében a még lenge cekker jelezte, nem óhajtja elkapkodni a vásárlást, mert ahhoz éppoly oldott lelkiállapot szükséges, mint a főzéshez, amelynek érdekében vásárolunk. Elindultunk tehát. Útközben szemügyre vehettem. Drapp zoknijai kisse vastagabbak volt, mint amit a meleg, május eleji reggel szükségessé tett volna, ám láthatólag összeszokott párost alkotott a világosbarna bőr papucsával. Világosszürke rövidnadrágját kivasalta a felesége, épp mint a már nem emlékszem, milyen színű, rövidujjas vászonpólót, amely a felsőtestét fedte.

Cammogva lépkedett a valahai aquincumi katonai tábor felett, mint egy nyugdíjas centurio, aki jó ideje tojik a századokra. Busa feje, puha hadarása oly vigasztaló volt, rendre már-már ünneplő, vallásos lelkiállapotba kerültem tőle. Volt valami gyógyító a lényében, szinte lelkes góciává sűrűsödött a romló világ láthatatlan immunrendszerének.

– Hosszúpélés jó lesz? – kérdezte.

– Jó, mondtam, csak szénsavas és hideg legyen a szóda!

– Itt az, nagyjából – dörmögte a szűk száján át, amely csak akkor nem remegett, ha cigaretta lógott benne. Mosolygott, a szemével legalábbis mindig, és boros, cikázó gondolatváltások közepette minden alkalommal elmondta a világot, az életét és a művészetét

Amióta nincs többé, egyikbe se tettem be a lábamat, és a csarnok belsejében található Házias Sütemények Boltja is a bolondját járattja velem. Ki van írva, hogy mennyi a sör, ott a csap, tisztán sorakoznak a poharak, ám az alkalmazottak lesütött szemmel mondják, hogy nincs sör, és ezután valószínűleg már nem is lesz többé. Az ilyenformán üresen felférő pulthoz sem állhattam oda hát, hogy a vásárlás végeztével lassan felhőrbölni szokott sörrömmel emlékezzek rá. Rituáléknk véget ért, s én nem ismerek embert többé, aki mellett akár kis időre is vallásos lelkiállapotba kerülhetnék, és a világ immunrendszere is meggyengült, érzem a bőrömön. Három alkalomtól eltekintve máshol nem is találkoztunk ebben az évezredben, mint az óbudai piac e két kocsmájában, szinte

felfigyeltem általa az élet tértől és időtől egyszerre függő és független színpadszerűségére, amely már Szophoklész, Shakespeare és Garaczi Laci figyelmét is felkeltette. Az én darabom az ő szerény, föltűnni bárkinek a legkevésbé sem szándékozó halálával végképp szürkébb lett a piac-színnel, miként azt is most hallom csak, mit közölt velünk a pompás, a magyar kultúrát több tucatnyi egyedülvaló könyvvel megajándékozó kiadója nevével, amelyet mostani emlékirásom címéül emeltem. Két Krúdy-cím jut még az eszembe, aki nem véletlen tartotta nagyra a fönt említett angol komédiást, s akit ugyancsak nem véletlen tartott nagyra az én

csámpásan cammogó barátom: *Szökés az életből – Szökés a halálból*. Ezekkel szavakkal búcsúzom most tőle és az aquincumi légiós tábor fölött zsvajgó óbudai piactól, ahová úgy járok már, mint aki azt se tudja, milyen levest főzzön.

Költő is volt a barátom, el ne felejtsem, és vég-sőkig szép, üldögélő bonviván.

pontosan, okosan, ítélet és megbocsátás nélkül. – Ó-óó! Hohohó! Áááá! – integetett el-el-távolodva az asztaltól és minduntalan visszadőlve a fröccse fölé. Így ültünk egymással szemben és beszélgettünk vagy tíz éven át az óbudai piac két kocsmájában, hogy megteremtsük magunkban a vásárláshoz szükséges lelkiállapotot.

RÖPTÉBEN AZ ÚJ- PESTI PIACRÓL

Kosztolányit idézve azt mondhatnám: „több mindennel együtt az újpesti piac „jelenti nékem az otthont, az igazi életemet. A többi: csak játék”. A gyerekkor: a referencia. A referencialámpával, a referenciaszobákkal, a referenciautcákkal és a referencia-piacca.

Ezt a piacot hamarosan lebontják, ami olyan, mintha elhordanák a Gellért-hegyet. Április végén volt az új épület bokrétaünnep, a készülő ház ekkor érte el a legmagasabb pontját, amiről még az Urbanista is beszámolt, az Index fő helyére kitett címlapos cikkben. (Ehhez talán az is kellett, hogy az Index szerkesztősége egy ideig egy újpesti irodaházban, a piactól két saroknyira működött légyen.)

A régi csarnok napjai tehát, amelynek építésében majdnem ötven éve egyébként apám is részt vett, meg vannak számlálva. Illetve az újpesti piac most még nem is egy csarnokból áll, hanem háromból. Az egyik egy nagy alapterületű, nagy belmagasságú épület, ahol asztalokról árulnak a kofák, a szélein pedig többnyire hentesüzletek és pékségek vannak. Az utolsó olyan generációhoz tartozom, amelynek tagjai jól emlékeznek rá, milyen volt, amikor hozták a henteseknek a jeget, és lehetett rugdosni a nagy szilánkokat, egyik-másik hazáig kitarított.

A másik csarnok egy kisebb, hosszúkás épület: az egyik oldalán zöldségesek vannak, a másikon kisebb hentesek – főleg csirkések –, illetve tejtermékeket, magvakat, diót, má-

kot árulnak. Jó néhány éve volt egy átalakítás: ide költöztették a nagyobb épületből a savanyúságosokat, amit valahogy máig nem tudtam komolyan venni. A kisebb épület egyik külső frontján főleg zöldségesek vannak, a másikon megint hentesek. Elég sok a hentes. A piaccal szemben is volt egy, kicsit odébb egy másik, a helyén nemrég kávéház nyílt, illetve volt a piachoz vezető utcán egy harmadik is, ami már több mint harminc éve bezárt: ennek a padlóját még fűrészporral szórták fel, ami régen még kávéházakban is előfordult, bár ezt már csak olvastam.

A harmadik, gomba alakú csarnok a legújabb, a virágosoknak épült, a külső részen persze itt is van néhány hentes. Régen a virágosok is a nagy csarnokban voltak, mint a savanyúságosok. A tojásosok még mindig ott vannak. Szerintem évekig járhatott a piacra valaki anélkül, hogy tudatosult volna benne az elrendezés.

Egyszer elvesztem. Nem a tömegben, hanem amikor nem volt ott senki. Apámmal mentünk hazafelé a piacnak ezen a részén, ahol most és egy darabig még a gomba van: azon a részen egyforma kis alumíniumépületek sora állt, nyolc vagy tíz bódé, egymástól egyenlő távolságra. Bújócskáztunk. Apám olyan ritmusban mozgott, illetve bújt meg a bódék között, hogy egyszer hosszú másodpercekig se elől, se hátul, se közöttük nem találtam: ennyire elvesztek azóta sem éreztem magam.

Nem nagyon szerettem a piacot. Ha kimentünk a szüleimmel, korán kellett kelni, sorban álltunk a tömegben, cipekedtünk. Minden szatyrunkra emlékszem. Az jó volt, hogy lehetett lángost enni. A két lángososból már csak egy van meg, az „új”. Nemrég megkérdeztem: harmincöt éve nyitották. A régi bezárt, azóta lett a helyén egy új büfé, ahol lángost is sütnék, de ez persze megint valami olyasmi, amit nem tudok komolyan venni. Ahogy különben ezeket az új lángosokat sem. Régen háromféle lángos létezett: sima, fokhagymás és – a régi helyen, de ott se mindig – káposztás. Ennek a tészájába volt a káposzta belekeverve, nem szerettem. Aztán jött a sajtos, a tejfölös, meg a sajtos-tejfölös, amit szerintem minden jóra való konzervatív gyerek újmódi divatnak érzett, a ketchuposról és hasonlókról nem is beszélve. Jó volt még a málnás néni: málnát és jaffát lehetett inni olyan pohárból, amilyen nekünk otthon nem volt, és amiben a szódával összekevert szörpöt olyan hosszú nyelű kiskanállal keverték fel, amilyenről el se tudtam képzelni, hogy valaha lesz nekünk. (Lett. Kettő is.)

A virágosok gombája mellett idővel megint kialakult egy bódésor, de most már valami sátoranyagból: ez a mindenféle toldásoktól, pótponyvaktól olyan, mint egy zsidvásár. Tavaly feltűnt, hogy az egyik ilyen bódében, csak úgy, dobozból, térdzoknit is árulnak. Egyszer egy képen láttam, hogy az angol királynő férje is efféle hord, szinte harisnya vékonyságú olasz zoknit. Főleg fekete, de sötétkék is van, az van ráírva, hogy *Filo di Scozia*. De nem skót fonalból készül, semmi köze Skóciához, az internet szerint eredetileg valami nílusi pamutról van szó. Vettem egy pá-

rat. A sarkamnál, ahol a zokni a cipő kérégehez ért, nagy lyuk lett rajta, a lábujjaimnál pedig tíz-tizenöt kisebb. Én még ennyi lyukat zoknin nem láttam, úgy nézett ki a lábfejem, mint a kötözött sonka. És még a szem is fel tud futni rajta, mint a harisnyán. De csak ötven forint egy pár. Végül már azt hittem, halotti zokni: olyan, amit halottak öltöztetéséhez készítenek, és rendes viselésre alkalmatlan. Hallottam, hogy külföldön van ilyen finom cipő, papírtalppal, amit valami élelmes magyar vállalkozó itthon rendes cipőnek árult, és az első sarkon szétszakad. De a zokni mégsem hagyott nyugodni, és adtam neki még egy esélyt. A következő már nem lyukadt ki, vagy csak úgy, ahogy általában a zoknik szoktak. Azóta irodalmi berkekben is ajánlgatom ezt a finom holmit, tucatjával veszem a kollégáknak, egy művészetfilozófus – mindketten utáljuk, ha a felcsúszó nadrágszár látni engedi a vádli, amely ilyenkor olyan kiszolgáltatott, mint egy búvóhelyéről kicibált állatka – borvöröset rendelt, de az nem volt negyvenhetesben.

Ezt még elmondom. A piactól kétsaroknyira született Szőnyi István, háromsaroknyira tanított Babits, négysaroknyira élt Lebstück Mária, az operettszínpadok Mária főhadnagya, a negyvennyolc-negyvenkilences szabadságharc híres transzvesztitája. Annak az utcának, ahol ő lakott, nagyapám csak az egyik oldalát használta, azt, ahol a járda szélén fák álltak. A másik járda külső részére felparkoltak az autók, ami nagyapámat önmagában még nem különösebben zavarta volna, mert kevés autó volt, és ritkán parkoltak, csak hogy a súlyukkal végig feltörték, szanaszét repesztették a járdát, és ezért ott állandóan megcsúszott a botja. Amikor a járdát nem sokkal a nagyapám halála után újraaszfaltozták, eldöntöttem, hogy ha már ő nem járhat rajta, én se fogok, ezért attól fogva a másik oldalon közlekedtem. Akkortájt sok építkezés volt Újpesten, akkoriban készült el például a posta mellett az új telefonközpont is, amely ma már bizonyára egy aktatáskában is elférne. Azt is elkerültem. Az egyik barátom azt mondta, ha így folytatom, a végén majd repülnöm kell.

FEJ, LÁB, POTROH

– regényrészlet

Megyünk az utcán a Tanár Úrral, az Opera megálló mellett, mintha földre dobták volna, ruhacsomó feketélik, ütemes ringással mozog benne hétrét görnyedve, a homloka majdnem a járdát éri, madárcsontú anyóka, előtte kis műanyag kávéspohár a pénznek, a Tanár Úr a zsebébe nyúl, az aprópénz csörrenése felfelé rántja a szemet, körülötte az arc összeaszott, csomós, kérges, mint a tej föle, ha szárad.

Városszerte beszéltek, hogy a néinek amúgy semmi baja nincsen, és tényleg, egyszer én is láttam, ahogy felemelkedve, néhány lépés után normális testtartással nekiindult, csodálkoztam, hogy a Tanár Úr erről nem tud semmit, elmeséltem neki, de megvonta a vállát, már hogyan tudná, csak éppen nem érdekli, mert ő itt a színészi kvalitást díjazza és a kitartást, próbáljak csak meg télvíz idején röpke félórát összegörnyedve ülni úgy, hogy a fejem majdnem a betont veri, rögtön megtanulom értékelni ezt a teljesítményt, különben is, becsülni való, ha valaki, a teljes kilátástalansága és a cafatokban lógó élete ellenére próbál tenni valamit, egyszer Londonban ment át a metróaluljárón, ott állt egy fazon, előtte a földön a kalapja, egyszerű kis emberke volt, látszott, nem tud ő se gitározni, se mozdulatlaná merevedni, se sem-

mit, hát mit csinált, füttyült, eszméletlen hamisan, de füttyült, csak hogy adjon valamit ő is, valamit hozzátegyen a dologhoz, ne csak az a kinyújtott, kéregető kéz legyen, mert az rettenetes.

És akkor beugrott, hogy én is találkoztam ilyenekkel, még hozzá nem is olyan régen, egy idősebb asszony meg egy fiatalabb fiú, szintén a metróban, mindketten vakok, szájharmonikáztak, de ők tényleg igazi vakok voltak, nemcsak reggel nyolctól este hétig, nem volt rajtuk sötét szemüveg, és így tisztán látszott, hogy a szemük helyén nincsen semmi, vagy semmi olyasmi, amit szemnek lehetne nevezni, már túlhaladtam rajtuk, mentem felfelé a mozgólépcsőn, és ezek ott lenn csak fújták a szájharmonikát, valami vidám dal akart lenni, de hát az borzasztó volt, valami szívszaggató, ahogy játszottak, és addig kotorásztam a zsebemben, amíg már túlságosan felvitt a lépcső, gondoltam, most már mindegy, holnap úgyis megint jövök erre, majd akkor. Másnap nem láttam őket, és harmadnap meg azután se, és már majdnem el is felejtettem az egészet, de hirtelen eszembe jutott, hogy amikor felmentem a Tanár Úrékhoz az elromlott vécét megjavítani, akkor az én kinagyított fényképem meg még pár másik kép fölött a falon volt egy felirat, elolvastam, de nem találtam benne semmi különöset, egyszerű, rövid mondat, nekem akkor nem mondott semmit, csodálkoztam is, hogy a Tanár Úr komoly ember létere ilyesmiket felír egy falra. Ez állt ott: MOST KÉNE, NEM HOLNAP.

Erre rögtön bevillant egy közeli emlék, néhány nappal ezelőtt bejött a Tanár Úr a kocsmába, szó nélkül leült, az asztalra kiterített egy sportújságot, rábökött egy cikkre, ezt olvassátok el, egész oldalas interjú volt az egykori válogatott futballistával, amolyan ösztönös zseni volt a balszélen, nem éppen a sport-szerű életmódjáról volt híres, rá is kérdeztek erre az interjúban, mire azt mondta, neki ne jöjjenek azzal, hogy többet is kihozhatott volna magából, meg olyasmivel, hogy a karrierje nem volt teljes, és a képességei alapján külföldi sztár csapatokban focizhatott volna, neki így volt jó, különben is, senkinek semmi köze hozzá, hogy ő mit kezd a saját életével,

az csak az ő dolga, és amíg el tud számolni magával, más ne szóljon bele. Szépen, kézzel kézre járt a lap, elolvastuk mindnyájan a cikket, aztán a Tanár Úr újból kézbe vette, és hangosan felolvasta ezt a részt, szép csendben visszatette az asztalra és azt mondta: „Semmit sem értett meg. Ez az ember semmit nem értett meg abból, amit csinált, fogalma nem volt róla, mi történik körülötte, mit keres a pályán, több mint egy évtizedig rúgta a labdát, és halvány gőze sincs arról, hogy mi az a sport, hogy vannak nézők, emberek, akik hétközben dolgoznak, szakadt, koszos, lerobbant helyeken melóznak, de egy dolog szent nekik, a hétvégi meccsnap, és századjára, ezredjére is összevesznek az asszonnyal, de mennek, viszik a gyereket is, akkoriban tízezrek voltak a bajnokikon, és egy igazi focista számára olyasmi nem létezhet, hogy éppen nincs kedve játszani és szépen ellazsálja a meccset, mert túl sok fröccsöt ivott meg előző este, de hát ezekben fel sem merült – mert a kedves balszélső nem volt egyedül ezzel a hozzáállással –, hogy egy igazi sportoló mindig két dologért hajt, magáért és a közönségért, ezek leszarták, hogy adni kellene valamit azoknak, akik fizettek a jegyért, adni mást adtak, a meccseket adták el, szembe köpték a nézőket, önmagukat is, persze ezt észre sem vették, sőt évtizedekkel később mosolyogva mesélik a tévében mint valami jó sztorit, hogy az egyik legendás bajnoki bunda volt, de mindenki kiválóan szórakozott, esett nyolc gól, döntetlen lett, és a közönség tombolt a gyönyörűségtől, mert semmit nem vett észre. És erre büszkéek! A kiváló balszélsőnknek meg sem fordult a fejében, hogy aki hatvanezer ember előtt játszik, az nem mondhatja, hogy senkinek semmi köze az ő életéhez, majd azt csinál vele, amit neki tesz, eszébe sem jutott, hogy valamiképpen felelőséggel tartozik a nézőknek, akik hétközben nevetséges bérért dolgoznak, annyit ért, amiért ő, a sztárbalszélső a seggét sem vakarná meg, közben ő semmit, de semmit nem tesz azért, hogy még jobb legyen, hogy ne csak a természettől kapott zseniális gömbérzékéből és az ösztönös cselekből éljen, mióta az eszét tudja, hanem, mondjuk, odatenné

magát edzésen is, az edzőmeccseken is, a rendes meccseken is, és akkor egyre többet tudna futni, a kilencvenedik percben is elérne még a vonal előtt egy hosszú labdát, elvinné a védő mellett és pontosan beadná, mert itt volt mindig nálunk a kutya elásva, mi agyonverünk mindenkit barátságos meccsen, de a fontos derbiken, amikor tényleg meg kell szakadni, a mieinknél, már ahogy kifutnak a pályára, már akkor villog a beszársjelző, mert itt már tényleg nüanszok, az edzésen elbliccelt méterek, felülések, benyakalt sörök számítanak, és ezt nagyon is érezték a mi sztárjaink, pontosan tudták, hogy itt nagy mulasztások vannak, és ezeket a derbiket mi sosem tudtuk behúzni, nem is csoda.”

Ilyen indulatosnak már régen láttam a Tanár Urat, és kezdtem magam baromi kényelmetlenül érezni, mert gyanítottam, hogy egyáltalán nem véletlenül hozta ezt a cikket, és az egészhez nekem is lehet valami közöm, mert az utóbbi időben kezdtem elhanyagolni a fényképezést, szinte észre sem vettem, valahogy abbamaradt, először csak egyre kevesebb képet mutattam a Tanár Úrnak, később meg már semmit, fel is tűnt neki, de mikor rákérdezett, csak hümmögtem meg mismáoltam, nem szólt egy szót sem, csak nézett figyelmesen, nem úgy, mint amikor ránézel egy emberre, hanem amikor megnézel valakit, a kettő között óriási a különbség, és még a sportcikk felolvasása után sem mondott semmit, semmi olyasmit, ami esetleg rám vonatkozott volna, de én elszégyelltem magam, mert eszembe jutott a pillanat, amikor a barátaim átadták az összegyűjtött pénzt a fotótanfolyamra, hát újból elővettem a gépet, kezdtem megint témák után járni, és akkor Tomajka szólt, hogy látott egy felhívást a Lehel piacon, fényképeket várnak a piac életéről, ezen kívül nincsen semmilyen megkötés, van pénzdíjazás is, és a legjobbakat kiállítják majd az emeleti szinten. Elballagtunk Tomajkával a piacra, elolvastam a kiírást, utána azt mondja Tomajka, „na, ha már itt a géped, akár kezdheted is”, ránéztem a nyüzsgő tömegre, az eladókra, a szépen kipakolt gyümölcsökre, húsokra, zöldségekre, és azt feleltem Tomajkának, hogy ez engem nem érde-

kel, egyáltalán nem érdekel, mert biztos vagyok benne, hogy a, mondjuk, harminc kiállított képen ott lesz majd ez a tengernyi áru és ott lesznek a portrék a kofákról, a vevőkről, és jók is lesznek, és nincsen ezzel semmi baj, csak éppen én nem akarok egy harmincegyedik ilyen képet csinálni, úgyhogy jöjünk ki inkább hajnalban, mielőtt még nyit a csarnok, az sokkal jobban érdekelne, vajon akkor hogyan néznek ki a dolgok, odamentünk az egyik biztonsági őrhöz, elmondtam, mi a helyzet, ő is tudott a kiírásról, a nyakamban lógó gép is meggyőzhette, mert azt mondta, jöjünk csak nyugodtan akár már holnap hajnalban, nyitás előtt beenged, kattintgassak, amennyit jólesik.

Mit mondjak, nem aludtam jól aznap, átkoztam magam, mekkora marha vagyok, hogy belementem ebbe az egészbe, mit belementem, én találtam ki! – ahelyett, hogy a kényelmesebb utat választottam volna, nyugodtan fényképezhetném a nyüzsgő piacot, ameddig akarom, így meg féltam a semmitől, mert őszintén, hát mi a fene lesz azon a képen, ha egyszer tök üres minden és sehol egy lélek, próbáltam elképzelni az egészet, de nem ment, a képnek az széleit még valahogy láttam is, vagy éreztem inkább, olyan volt, mint amikor lehunytam a szemem, hirtelen semmi nincsen, csak egy nagy, szurokfekete valami, még az arcod helyén is az van, de közben az ember azért érzi a kereteket, mert ezt a sötétséget közrefogja a fejtető, az arccsont, az áll, csak éppen a sötétség túlnyúlik, előre, ahol már maga lehet, nem korlátozza semmi, és onnantól minden csak vacogás. Közben meg izgatott is voltam,

mert belül, egészen mélyen belül éreztem, hogy mégiscsak itt lesz a kutya elásva, még hozzá szinte szó szerint, mert a Tanár Úr mesélt egy festményről, jóformán semmi az egész, azaz nem semmi, persze, rosszul mondom, a festmény nagyon is csodálatos, ráadásul úgy, hogy a képen jóformán alig van valami, Goya festette, és amikor először ránézel, azt sem tudod, mi van, a felső kétharma-

dán valami furcsa, szürke háttér, talán az ég? De nem, nem lehet az ég, vagy ha mégis, az alatt az ég alatt én nem szeretnék élni, lejjebb valami sötét massa, iszap vagy futóhomok, benne egy kutya, úgy tűnik, süllyed lefelé, már csak a feje van kinn, mereven, felfelé tartja, hogy ne lepje el a homok, közben néz valahová, valahová kifelé a képből, lát valakit vagy valamit, nem tudni, micsodát, mert semmi más nincsen a képen, a szemében a félelem mellett valami rettenetes szomorúság és értetlenség, a Tanár Úr azt mondja, ő ezt a képet látta Madridban, a Pradóban, ott még megdöbbenőbb, mert az eredeti méretben jobban kijön a kutya tekintete, hát nekem így

is kijön, szerencsére nem kell a Pradóba menni, ha valaki látni akarja, megvan a neten is, Goya összes munkája között a hatodik oldalon, franciscodgoya.net, akit érdekel, megnézheti, de most könyörgöm, ne kattintsanak rá, hadd mondjam tovább, majd megnézik utána, és ezt az egészet csak a fotózás miatt hoztam szóba, hogy a majdnem semmiből is lehet nagy dolgokat kihozni, mert amit ezen

azért nincsen. Kár, hogy nem csináltam meg, ma már bánom, lett volna nagy ribillió. Mikor a Tanár Úrnak egyszer ezt megemlítettem, úgy elkezdett nevetni, hogy percekig abba se hagyta, nagyon szeretem nézni ilyenkor, nem az a hahotázós, térdet csapkodós fajta, döcögve nevet, a szeme összeszűkül, de így is jól látni a vidám szikrákat odabent, közben két kis horpadás jelenik meg az orcáján, és nem tudom,

és nem tudom, hogy csinálja, de az egész teste nevet, szinte fénylik körülötte a levegő. Ahogy magához tért, azt mondja, na erre igyunk meg egy sört, már kortyolgattuk, mikor hozzátette, ha van is mondanivaló, akkor azt tilos kimondani, „ha megnevezed, megöled”, és milyen igaza van. A mondanivalónál jobban csak a verselemzés tette be nálam a kaput, még ma is hallok a hangot: „akkor most menjünk végig szakaszonként, elemezzük a verset!” Na, az hervasztó volt, teljesen lekókadtam tőle, soha nem értettem, mi-

a képen látni, az óriási, de ami nincsen rajta, vagyis valaminek a hiánya, az talán még óriásibb, na jó, ezt hagyjuk, mert a végén még eljutok a mondanivalóig, azzal meg ki lehetne kergetni a világból, kergettek is vele a suliban rendszeren, az irodalomtanárnő felolvastott egy hártyafinomságú verset, na gyerekek, mi ennek a versnek a mondanivalója? A fejemet fogtam, de tényleg, hát hogy lehet ilyen baromságot kérdezni, ez volt a mániájuk a tanároknak, ezt feszegették állandóan, a mondanivalót. Fel kellett volna állnom, aztán megmondani, olyan ez, mint a tanárnő puncikája, biztos nagyon szép, gondolom, lehet is élvezni, de olyan nagy mondanivalója

ért kell egy verset darabokra szedni, mintha attól szebb lenne, sőt miért lenne szebb *bármi* szétszedve, egyszerűen semmi értelme, néztek, itt van a tálcán a láb, a fej, a potroh, ja, még nem is mondtam, gyerekek, amúgy ez egy szitakötő lenne, ez meg itt a szárnya, amikor röpül és rásüt a nap, úgy csillog, mint a napsütötte víz, hát igen, csak most éppen nem röpül, meg színe sincsen. Egy valamivel azért kivételt tennék, persze azt sem széttrancsírozva, de az emberi testnek bőven akadnak olyan részei, amik – hajjaj! – külön-külön is érdeklődésre tarthatnak számot, van is erről egy történetem, két lány meg én, mondjuk, ez így címnek elég hülye lenne, a

Tanár Úr ezen is jól szórakozott, egyébként közülünk mindenkinek van egy csomó története, például az sem volt semmi, amikor Tomajka elmesélte, hogyan akart az egykori Jugoszláviából disszidálni Olaszországba, azon mindnyájan kifeküdtünk, de most maradjunk a lányoknál meg nálam, úgy tizenöt évesek lehettünk, az osztályban padtársak voltak, Rita kicsit vékony testtel, de csinos arccal, egyenes szálú szőke haja majdnem a fenekéig ért, Ildi inkább gömbölyűbb, teltkarcsú típus, szőkésbarna, göndör, vállig érő haj, csipetnyi, aranyló szeplővel megszórvva az arca, a két nagy, pulcsit-pólót feszítő melleszűrűn pihengettek a kamasz tekintetek, az egyik kicsengetés után rögtön jönnek a padomhoz, de tisztára kipirulva, mint akik futottak előtte, hogy kérdeznének tőlem valamit, valami bizalmasat, már hetek óta rágódnak rajta, és eddig azt latolgatták, melyik fiúhoz menjenek oda, mert olyan kell, aki nem beszéli ki őket és még őszintén is válaszol, és egyhangúlag mellém tették le a voksot, mert tők normálisnak, meg hát, nem melleleg, hm... hm... jóképűnek is tartanak, és néztek rám angyali szemmel, mint akik várnának valamilyen reakciót, de én nem szóltam semmit, el voltam foglalva, mert egyszerűen elolvadtam a kedves szavaktól és csorogtam lefelé saját ingemen, közben a lányok mondták tovább, és én még mindig az előbbieken me-rengtem, de egyszer csak felneszeltem, hohó!, mit hallok, mi a kérdés?, hogy mekkora botot lóbálunk mi, fiúk, a lábunk között?, ezek aztán nem vacakolnak, semmi felderítőmunka, rögtön durr bele, gyalogsági roham, teljesen paffá lettem, csak mikor napokkal később eltűnődtem a dolgon, kezdtem rájönni, nem is olyan nagy csoda, hogy a csajokat úgy általában ennyire izgatja ez a dolog és olyan kíváncsiak, mert, gondoljunk csak bele, nincs még egy testrészt, amelyik tudna hol kicsi, hol nagy lenni, ráadásul ilyen-olyan gondolatok hatására önállóan változtatja a méretét, egyszer hipp, aztán hopp, már meg is nőtt, és hát, tényleg, helyettesítsük csak be, mekkorára duzzadna a fejed, ha egy jó kis merevedéshez viszonyítunk, némelyikünk az ajtón sem tudna kimenni, de, mondom,

ezt csak később gondoltam át, egyelőre kínban voltam, mi a fenét is mondjak, mert, mint kiderült, a lányok számokat vártak, centiméterben megadva, semmi mismásolás, hogy kinek így, kinek úgy, pedig igazság szerint ezen a téren tényleg elég nagy a szórás, aki járt már férfi zuhanyozóban, az pontosan tudja, miről beszélek, ugyanakkor dolgozott bennem valami férfiszolidaritás is, így biztos volt, hogy nem az alsó értékekből fogok kiindulni, hát, mondom, bevethető állapotban úgy tizenhét-húsz centi között, erre Ildi előhúzott a táskájából egy vonalzót, hüvelykujját a nullára tette, mutatóujját a húszas környékére, próbálta felmérni a távolságot, te jó ég!, hüledezett elkerekedett szemmel, Rita kicsit oldalra billentette a fejét, mintha azt mondaná, hoppá! – és hirtelen megéreztem, mindketten próbálják elképzelni, hogy ez a hosszúság bennük van, és vajon hogyan bírnák a dolgot, ettől aztán olyan melegem lett, mintha kályhán ültem volna, de ekkorra már kezdtem kijönni a kábulatból, a kábulatból, amit a fellépésük okozott, na várjatok csak, most jön az ellentámadás, mi lenne, mondom ártatlan képpel, mi lenne, ha tartanánk egy kis önképzőkört ez ügyben, olyan, izé, anatómiai leckeféle, mindenki megmutatná, amije van, azért az mégiscsak életszerűbb lenne, mint ez a vonalzóztatás, láttam, a lányok meglepődtek, egymást nézték, vajon a másik mit szól hozzá, de nem mondták rá, hogy na ne, ezt sürgősen felejtsem el, és néhány nap múlva megint odajöttek, azzal, hogy átgondolták a dolgot, és, háát, éppen meg lehetne csinálni, és ezen a héten pénteken lenne is rá kedvező alkalom, és ha tényleg akarunk valamit, ezt nem kellene elszalasztani, mert Eszter néni, a főbérőjük, aki a férje halála óta állandóan otthon üldögélt és ki sem lehetett robbantani a házból, most virrasztásra megy, meghalt egy régi barátnője, és most összegyűlnek páran, hogy így búcsúzzanak tőle, egyszóval szabad a vásár, csak annyi a bökkenő, hogy nem előlről, az utca felől kellene bemennem, mert szemben a szomszédék mindent látnak, ráadásul a bejárati ajtónak valami szörnyű hangja van, már mondták neki, Eszter néni, meg kellene olajozni, de

nem engedte, úgyhogy szerintük direkt nyikorog, tehát mindenképpen hátulról kell kerülnöm, a kert felől, csak valamit ki kellene találni, mert a szomszédban van egy bolond kutya, esténként még hozzájuk is átbóklászik, nehogy megkapjon véletlenül. Erre volt is egy jó tervem, mert olvastam valahol, hogy szétszórt borssal vagy erős paprikával teljesen el lehet bizonytalanítani a kutyákat, elvesztik a szaglásukat, egészen megkavarodnak, végül elhúzzák a csíkot.

Vettem két tasak őrölt borsot, otthon beleöntöttem egy nagyobb nejlonzacskóba, aztán leraktam az asztalra, leültem elé, és úgy néztem rá, mint valami kristálygömbre, mert egy csomó minden homályos volt ebben az ügyben, az sem volt világos, a beígért nézegetésen kívül mi lesz még ott, és az sem, hogyan fog ez az egész, hogy is mondjam, technikailag végbemenni, ki fog először vetkőzni?, vagy mindnyájan egyszerre?, na jó, mondjuk, már lenn vannak a ruhák, és akkor hogyan tovább? Mi lesz, ha a lányok nem akarnak többet, szépen felöltözünk, én meg hazamegyek és az altájékon olyan fájdalmain lesznek, mint akit tőkön rúgtak? – szóval minél többet gondoltam rá, annál több lett a kérdőjel, de közben meg feszített a vágy, dolgoztak a hormonok, a kamaszkor, amiben benne voltunk, amúgy is egy biológiai pokol, na jó, némi mennyország-reszeléssel meghintve, és ha valaki a felnőttkor elkérgesedett világa ellenére még képes emlékezni rá, milyen tizenöt évesnek lenni, az pontosan tudja, mit éltem át. Talán még a suliban lett volna módom beszélni a lányokkal, hogy megpróbáljak tisztázni egyet-mást, de valami azt súgta, ezt most így előre nem kéne feszegetni, majd ott a helyzet úgyis adja magát.

Jól ismertem azt a kertvárosi részt, ahol laktak, és meg kell adni, a csajok ügyesen gondolták ki a tervet: a házak végében egy patak folydogált, hátsó szomszéd sehol, a túlparton jóval odébb pislákkolt némi fény, éppen annyi, hogy jobbról lássam a partot, balról a hosszán, sötétségbe futó drótkerítést. Nem volt más dolgom, mint ezek mentén tartani az irányt, közben figyelni, mikor bukkan fel a jelzés, mert a lányokkal megbeszél-

tük, kikötnek a kerítésre egy fehér törülközőt (én szellemesen melltartót javasoltam, de lehurrogtak), innen fogom tudni majd, melyik rész tartozik az ő portájukhoz, hol kell bemásznom, és persze ez jelzés lesz arra is, hogy minden az eredeti terv szerint alakul, tiszta a levegő. Kellemes séta volt, néha egy hátsó verandán felkapcsolták a villanyt, fény hullott valamelyik kertbe, aztán megint sötét lett, időnként egy-két hangfoszlány, a hold előtt pár felhő, egyébként nyugalom mindennütt, nem esett, enyhe szellő fújt, cirpelték, amiknek cirpelniük kellett, egyszóval tetszett az este, na. Még tíz perce sem ballagtam, amikor megpillantottam a törülközőt, fürdőszobai textil ilyen mély benyomást nem tett rám addig, még a hajam is bizsergett tőle, egyszerre mindenemben száguldozni kezdett a vér, és míg a cipőm orrát bedugtam a kerítésdrót közé, arra gondoltam, bent a házban, a csinosan domborodó mellek alatt is milyen hevesen verhetnek a szívecskék, felmáztam a tetejére, és hopsz!, máris talajt értem a másik oldalon, kicsit meglepett, hogy a hátsó rész mennyire gondozatlan, néhol térdig ért a gaz, és alig tettem pár lépést, elbizonytalanodtam, mert ugrás közben hallottam valami reccsenést, a farmer miatt nem aggódtam, mert az amúgy is divatosan szagatott volt, de ha az alsónadrág kiszakadt, az a lányok előtt nagyon ciki lesz, hogy megbizonyosodjam róla, megálltam, a farmert letoltam bokáig, de akkor eszembe jutott a kutya, gondoltam, azt jobb lesz gyorsan megelőzni, előkotortam a zacskót, belenyúltam, és akkor teljesen váratlanul, kívülről, kíméletlen pontossággal láttam magam, amint letolt gatyában borsot hintek szét egy dudvás kertben, csöppet sem voltam elragadtatva a helyzettől és erősen bíztam benne, hogy ennél csak jobb jöhet, de elnézést, most veszem észre, egészen máshonnan indultam, kicsit egymásra csúsztak-torlódtak itt a dolgok, úgyhogy index jobbra, kézifék be, leparkolunk, egy kis türelmet kérek, persze, folytatom, és hogy mi lett a hajnali fotózással, meg a két csajjal, sőt, hogy mi történt Tomajkával disszidálás közben, majd mindjárt elmondom azt is, csak most megyek és iszom egy sört.

KÁOSZETIKA

*Víz falja a partot, beköszönt a dagály,
A jó Skandar Graunt nem fogja a ragály,
Sötét felhők takarják el hamarost a napot,
Nem eszik oly forrón az ork harcos-papot.*

(Skandar Graun dala)

Nincs túl sok piacos élményem, az ócskázás kimaradt, ami helyette jött, az a lengyel piac volt, még Pápán, a kilencvenes évek elején. Hogy miért „lengyel” – azt nem értettem tizenévesen, félve tekintetem körül, hogy akkor hol is vannak ezek a betolakodók, akik amúgy, ennyit tudtam ideológiailag, a barátaink. De ez már a kísérteties alakzata. Baráti lengyelek, érthetetlenen nyelven, nyilván lengyelül, kisfiúkat nyitogatnak egy bokorban, mint holmi Matrjoska-babát. Mi van legbelül? Csak a félelem. Meg egy kis mézeskalács. Töltekezzünk hát a közös történelemmel! Bár én, azt hiszem, történelmen kívül éltem akkoriban. Jó is volt, szép is volt, csak érthetetlen. Nem mintha most – immár a történelemben – jobban értenék bármit is, a lengyel-ügy se lett világosabb. A gyomorrontás is megmaradt. Mégis! Milyen jó lenne most kihányni egy-két magyart egy lengyel piacon! Vissza a gyermekkorba, de előre a szocialista jövőbe! Izgatott voltam mindig. A Huszár-lakótelepen szoktunk parkolni, ez is csak fokozta ezt a pedofil Bem apó-komplexust. Miközben én csak könyvekért jöttem. Például *Az éj kardja* Jeffrey Stone-tól, hogy az mennyire nem történelmi volt! Sárkányok – bocs, nem, wyvernek! – és harckocsik! Ehhez képest a segesvári csata meg a taxisblokádnak nem tűnt szignifikánsnak. Persze volt ott

egy beszélő kard is, illetve több is, melyek új identitást is adományoznak forgatójuknak, ahogy nekem is a rendszerváltás utáni magyar fantasy-reneszánsz és a debreceni Cherubion Kiadó. A lengyel piac tehát a régi-új fantasy- és sci-fi regények Mekkájaként működött a kisalföldi kulturális földrajzomban. Mert faluról nézve a város azért város, mert van benne spekulatív fikció! Persze ennyi erővel Szabó Dezsőt is kereshettem volna a lengyel piacon, de akkor még nem lelkesedtem ennyire ezért a kolozsvári parasztkrisztusért. Őt már a történelem visszatérésének köszönhetem. „A magyarnak mindig kell valaki, aki szeresse, biztatgassa, elismerje, másképp elbitangol, elzüllik.” Aki engem ott és akkor biztatgatott, az Nemes István aka Jeffrey Stone aka John Caldwell stb. volt, a számtalan álnéven dolgozó zsánergénius, aki számomra a kilencvenes évek egyik legmeghatározóbb magyar írója. Sok a sérelme az ún. jobboldali irodalomnak, kéne a kánonkorrekció, mint egy falat kenyér, ha nem adják jószántukból, elveszjük erővel! Közben meg mennyi sérelme lehet(ne) ennek a posztmodern Jókainak, aki a Hajdú-Bihar Megyei Vízmű számítóközpontjának operátori posztjából dolgozta fel magát egy nemzedék mitikus tudatába. Skandar Graun, a fél-ork harcos-pap, jelleme a kaotikus gonosz, Otoak, a végtelenül eltorzult mutánsvezér, aki egy kentaurra emlékeztető, többkarú óriás, és a jó öreg Sang, az örült félisten. Nélkületek nem ment volna! A történelemre fel kellett készülni, nem lehetett csak úgy belerohanni a *NER-be*! A fantasy a világteremtés iskolája volt, a képzelet kiképzése, hiszen csak ellenvalósággal lehet szabotálni a nemzeti sorsot. Másképp elbitangol, elzüllik a nép. Megtanultam a káoszetikát. Azt hiszem, Nemes István az egyetlen magyar író, akiért félszegen rajongok. Nem mondom, hogy nem tisztelek bizonyos írókat, köszönünk, vagy udvariasan pacsizunk, de a rajongás, az egy teljesen másik esztétikai minőség. Nyilván a lengyel piac tehet róla. Szemétirodalmat a zsisbvásáron! Amikor az még megfertőzheti a tanuló ifjúságot! Ha ezt Jókai Anna néni tudta volna! De mindegy, én nem fogom elmondani neki.

1 <http://www.sarkanyovilaga.eoldal.hu/cikkek/sarkanyok/wyvern/>

CÉDRUS ÉS CIPRUS

– mese a Keletiből

Ezt a történetet Budapesten, a Keleti pályaudvaron hallottam saját két szép fülemmel én, Kisbolha Péter fia: Pál. A Keletiben, ahová egy egykori délvidéki menekült magyar író társaságában érkeztem előtte annak, hogy lenn a déli határvidéken torlaszokat emeltek volna a menekülő mesék elé. Kígyóként tekeredő szögesdrótból kerítést, amilyen egykor volt arrafele. Csak most annál is szögesebbet, sűrűbbet, modernebbet. Sokkal mutatósabbat, ha úgy vesszük, tetszetősebbet. – Nos, a következő történetet bizonyos Musztafa Banto mondta el nekünk, egy negyven körüli nyurga, sima képű arab férfiú a szíriai Haraszta városából, Damaszkusz közeléből, ahonnan a háború elől szökött el. Musztafa ott ült rögtön a bejárattól jobbra, s meglepően beszédesnek bizonyult. Szerinte hol volt, hol nem volt, valamikor rég ott cseperedett, bimbósodott, terebélyesedett, érett nővé a szülővárosában egy Cédrus nevű gyönyörű, susogó ajkú leány, aki heves szerelmet érzett a szomszédságban élő unokabátyja, egy Ciprus nevű, álmodozó tekintetű legény iránt. Mivel Ciprus meg Cédrust szeretete, mindenki úgy gondolta, még az udvaron tüsszögve lyukat kaparó, a saját szemébe port hintő kutya is, hogy amikor eljön annak az ideje, Cédrus Ciprusé lesz egy országvilágra szóló lakodalom után.

Történt azonban, sajnos, minő tragédia, hogy a damaszkuszi bolhapiacra igyekezvén a két apa, Cédrus és Ciprus nemzője-apukája szörnyethalt. Kocsijuk aknára futott, levegőbe repült. El kellett temetni őket, ami után még rosszabb idők következtek.

Ezekben a még cudarabb években gyorsan kiderült, hogy Cédrus édesanyja annál is gonoszabb, mint amilyennek hitték. Valóságos boszorka, aki a továbbiakban hallani se akart az ifjak frigyéről.

Nemhogy nem szerette Ciprust, valósággal szálkává nőtt a szemében. Szúrta, mint a sivatag homokja. Persze, elsősorban azért, mert túl szegénynek találta – annak minden atyai öröksége ellenére.

Mivel ők sem voltak dúsgazdagok, jóval pénzesebb kérést óhajtott a világcsoda-szépségű szűzleánynak. Ezért megtiltotta, hogy a fiatalok találkozzanak. S amikor látta, hogy azok kijátsszák a figyelmét, mintegy fogják egymás kezét a háta mögött, megparancsolta Cédrusnak, hogy azonnal kövesse, majd elköltözött jó sok zezzugos utcával arrébb.

Egy eldugott sikátorba, ahová nem szűrődik be az autók pokoli zaja. A pap imára hívása is alig.

Ám ezzel nem lehetett lerázni az álmodozó tekintetű fiút, aki kettőt tapsolva, felet se kurjantva felugrott a magasba, majd egyik tetőről a másikra pattanva addig szökkent-szökdécselt, amíg meg nem pillantotta a sokadik udvar sarkában a büntetésből söprögetésre fogott, darázsderekű Cédrust, és tüstént le szállt hozzája segíteni.

Hallván ezt a pletykás szomszédoktól, úgy tett a gonosz, kackiás bajszerű, huszáros fellépésű boszorka, mint aki végül is jobb belátásra kényszerült. Mosolyt, kedvességet erőltetett arra az álnok ábrázatára, azzal meghívta Ciprust a vasárnapi ebédre, amit a fiú – ármányságról mit sem sejtve, de ha sejtve is, tudomást venni nem akarva róla – azonnal elfogadott.

Ám tudni kell, hogy Cédrus egyáltalában nem volt valami buta liba, rögvést átlátott a szitán. Ebéd előtt kiállt az erkélyre, s ezt dalolta bűgő hangon a forró szélbe mint aggódó sivatagi hatyú, érkező drágájának elébe:

*Én egyetlen szép szerelmem, életem és kedvesem
El ne fogadd azt az étet, anyám nem ismer vétet.
Hanem lökd le az asztalról a macskának
Akárha hebehurgyán, véletlenül tetted.*

A jóságos szellő belesusogta Ciprus fülébe az intelmet, és úgy is lett. Ettől a macska menten feldobta mind a négy talpát, ahány világtáj létezik, annyifele, még nyarvintani se jutott ideje. A fiú pedig különösebb ceremónia nélkül, köd előtte, köd utána, köd a messzi Albionba': azon nyomba' hazament.

Telt-múlt az idő, Ciprus nem bírta tovább Cédrus nélkül, nosza, ismét felkerekedett. Elindult a lány háza felé, de még oda se ért, már hallotta a gonosz özvegy sopánkodását, hogy Cédrust elvitték az iszlamisták messzi rablóvölgyükbe. Mire Ciprus megrémült, a következő pillanatban viszont iszonyatos haragra gerjedvén: mint forgósél, az iszlamisták nyomába eredt.

Pontosabban eredt volna, ha az egyik jóakarató szomszéd a fülébe nem súgja, hogy az egészről szó sem igaz. A lány hátul a patakban, mert jó a vízállás, fehérneműjét mossa-mossa, csavargatja. Könnyeit nyeldesi (miközben, ugye, a szomszéd úr a két fehér térdét lesi-lesdesi...). Ciprus erre visszafordult, lerohant a vízig, s látta, hogy biz' ez az ember nem hazudott. Nagy kő esett le a szívéről, magához vonta kedvesét, s el nem eresztette, míg be nem vörösödvén: a nap végül lebukni készült arra, amerre a sivatag hajói, a tevék tartanak ringó farral nyugatnak.

Történt aztán úton hazafele, hogy Cédrus karkötője egy váratlan mozdulattól beesett a csipkebokorba. Ahogy utánakapott, az egyik tüske megsebezte, ujjbegyéből vér csurrant a ruhájára.

Amikor anyja meglátta, fülrepezítő sopánkodásba-jajgatásba, hajtépésbe kezdett:

*Jaj, te lányom, szerencsétlen,
Vajh mit tett e fiú veled?!
Tönkretette az életed
Elvette a szebb jövődet!
A madarak vájják ki a szemét
Ha tényleg szeret:
Hogy lehetett ekkora szemét!*

A lány meg imigyén válaszolt:

*Ne bántsd Ciprust, édesanyám
Hisz kedves ő és gáláns
Pillantása gyógyír a szívemnek
Érintése áldás a kezemnek.*

Iszonyatos haragra gerjedt erre a gonosz özvegy. Berugdosta a lányt a házba, a fiút pedig kiátkozta. Kisöprúzta még a pitvarból is. Később se engedte a kapun beljebb, a lányát pedig még csadorban se ki az utcára. Szegény még burkiniben se fürödhetett a strandon.

Ekkor Ciprus úgy döntött, megkéri Cédрус kezét hivatalos úton és módon az anyától, ha már az apától nem kérheti.

Nosza, így is lett, ám a rusnya, telhetetlen, világbank szipirtyó feltételei elkeserítették. Ugyanis nem kevesebb, mint ezeregy tevét kért nászajándékba. (Ahány tevéje csak Mommer el-Kadhafi líbiai elnöknek lehetett a valóságban.) Ráadásul megfejelte még egy egész téglás házzal, tíz szolgálával, s plajbászára köpvén: kettőezer arany dénárral.

Majd' kiszakadt a fiú szíve bánatában. Hiába próbálta elúzni azt egy-két magányos legénytáncossal. Aznap éjjel nem aludt, kakaszóra megszületett a döntés: kivándorol messzi idegenbe, hogy megszerezze a hiányzó vagyont.

Hamuban sütött magának egy kis pogácsát, anyukája segítette, mert megértette a problémát, aztán hajrá: neki a világnak!

Árkon-bokron-tengeren, át és túl minden, kockán és hengren: neki az Ígéret Földjének, Svábországnak.

Bár tudta, hogy számtalan veszély leselkedik rá, semmi se tarthatta vissza.

Se mély, se magas.

Se háborgó, se csendes.

Münchenből még visszaszólt, aztán híre, se

hamva hét álló esztendeig. *Se érzézik, se jelentkezik.* Közben, persze, a filléreket rakosgatta félre/élire szorgalmasan, s nem akarta beledobálni a telefon telhetetlen, feneketlen bendőjébe.

Időközben Cédрусnak, akinek nem adták oda a fiú leveleit, lett egy mostohaapja, aki erőszakkal elkövetett ezt-azt, utána férjhez akarta adni a lányt az egyik hájas üzlettársához. Egy uzsorához, kinek gyémántgyűrűkkel volt teli az összes tömpe ujja, s óriási szőrök nőttek ki a füléből, mint kankalin a vakablakból. Süket volt ez a mostohaapa Cédрус minden szívszakajtó rimánkodására. Így történt aztán, hogy a menyasszony mérget ivott az esküvő napján.

Pont olyat, amilyenel Ciprust akarta megmérgezni az anyja hajdanán.

Abba tüstént belehalt szegény, el kellett temetni. Messzi Svábországban ugyanakkor – siket filekkel – Ciprus mit sem tudott erről az egésztől, mégis gyanút fogott: hazarepült egy fapadossal. Csak hogy Cédrust kint lelje a temetőben.

A sírnál aztán, mint akibe villám sújtott, menten belepusztult elviselhetetlen bánatába Ciprus.

Látván, mit tettek, a vétkesek – hogy legalább a hanton túl megbocsássanak nekik a gyerekek – Ciprust elásták Cédрус mellé. Ma is ott fekszenek a Damaszkusz felé vezető út temetőjének árnyékos oldalán.

Sírjuk még megvolt két lombos fa alatt, ha ugyan nem bombázták le azóta azt a területet is azok, akiknek ez, mint tudjuk, nagyon muszáj.

Egyébként fabatkát sem ér az életünk.

MEGJ.

Musztafa Banto két mesét ígért: egy szomorút és egy vidámat. Egyiket egyik napra, a másikat holnapra. Kérdezte, melyik jöhet előbb? Rövid gondolkodás után a szomorút kértük előre, gondolván, az majd úgy jobb lesz, a másodikat követően vígan dalra fakadunk. Mindössze egyet nem tudtunk, bár sejthetünk volna csöpp kis eszünkkel: hogy másnap, amikor kimegyünk a Keletibe, mesefánknak húlt helyét találjuk. Csak a kockás pokróca árválkodik majd ott szóra bírhatatlanul. Fussunk el véle?

Tolnai Ottó

A PESTIS ÓTA

3 flakon tej a hokedlin
csendélet a szabadkai kisállatpiac
nagybani fertályán
ott a téglához kötött tyúk mellett
mert ravaszmód ide húzódtak át
egyesek a pestis óta
különös mondta olivér
madárpestis idején
madárpiacra jární
hová mész kérdik
a madárpiacra mondom
madárpestis idején kérdik
igen mondom álldogálok ott
a vörösnek nevezett
hétköznapiokon autóiskolaként működő
puszta tér közepén pestis idején
hihetetlen de közben már
a SARAJKA előtti
bolhás bordúrt is felszámolta
a piacfelügyelőség
így csak nagyregényekben ácsingóznak
árnyam mint egy bronzszobor árnya
sréhen (metafizikusan)
a vörös téren átvetül
3 sárhegyi kutyát vett meséli
mert tegnap is mondta
6 talibán ugrott át a kerítésen
az anyja lebeszélte a nőkről
és most egyedül él
a 3 sárhegyivel
és a 6 talibánnal
a GÓL nevű kávéház magasságában
még innen
a NOSTREDAMUS-ként emlegetett csehón
valójában a GÓL a határ
a hokedli sarkán
(közben ugyanis elkelt a két flakon
tej)
egy pohárban
kis cernával kötött ibolyacsokor
a cernával kötött kis csokrok előtt

mindig elérzékenyülök
legyen az hóvirág petrezselyem
netán kapor
istenem netán kapor éppen
és akkor kezembe vettem
a cernával kötött kis ibolyacsokrot
megvettem neked születésnapodra
az emberek meghatódtak
egy pillanatra mintha megállt volna
a nagybani
körülfogtak tapogatni kezdtek bennünket
mindenki nézte hogyan adom át
letérdelek-e
hogyan adom át
a cernával kötött kis ibolyacsokrot
aztán amikor rád szóltam
fizesd ki
viccelődni kezdtek
kérdeztem hová valósiak
tótfalusiak mondta az egyik kofa
majd hozzátette a lányának is ma
április 13-án van a születésnapja
valamint samuel beckettnek is gondoltam
április 13-án van a születésnapja
április 14-én meg esterházy péternek
péter súgtam át
mert váratlanul azt érzékelttem
akárha valami rés
huzat mutatkozott volna a GÓL irányában
ezek a huzatok is metafizikusak
neked ne mondjam
a fociban is sok a metafizikum
péter isten éltesen
súgtam.

